

Lâlegül

Lâlegül Dergisi Yıl: 7 Sayı: 82 Rabî'ulâhîr - Cemâziyelevvel 1441 ARALIK 2019 Fiyatı: 15 TL

s.04 Özbekistan Ziyâretleri -2
Ebu'l-Leys es-Semerkindî, Mühaddis Deylemî ve
Silsile-i Aliyye'den Abdülhâlik el-Gucduvânî-Hazarâtî
Ahmet Mahmut ÜNLÜ

s.16 Yüce Allâh'ı Tenzih-u Tesbih Etmeden
Mutlak Varlığına İnanmak İmân
Etmiş Olmak İçin Yeterli Değildir!
Resul BÖLÜKBAŞ

s.22 Mezhebe Bağlılığın Anlam ve Önemi
Dr. Ahmet GELİŞGEN

s.26 Devlet-i Aliyye'nin 25. Şeyhulislâmı,
Hoca Sa'deddînzâde Mehmed Efendi
Hasan KUDUOĞLU

s.34 Dikkat Edilmeyen Zâiyat:
Zaman İsrâfı
Ömer Faruk KORKMAZ

s.38 Karz-ı Hasen
Hüsâmettin VANLIOĞLU

s.44 Hesap Vakti Yaklaşıyor!
Mustafa ÖZŞİMŞEKLER

s.56 Kim Ters Yöne Girdi;
Mealçiler mi, Ulema mı?
Dr. İhsan ŞENÖCAL

s.62 Mümîne "Kâfir" Demenin Hükmü
Hüseyn Avni KANSIZOĞLU

REBÛLÂHİR VE CEMÂZİYELEWEL AYINDA
KILINACAK NAMAZLAR

s. 74

MAHLÛKÂTİN KENDİSİNE YÖNELMESİNİ
İSTEYEN KİŞİNİN OKUMASI GEREKEN
ÂYET-İ KERİMELER

s. 77-78

YEMekten VE ELBİSE
GİYİNDİKTEN SONRA
OKUNDUĞU TAKDİRDE GEÇMİŞ
VE GELECEK GÛNAHLARI
BAĞIŞLATAN DUÂLAR

s. 80

ANNE-BABANIN HAKKINI ÖDEMEK İÇİN
OKUNACAK MÛHİM BİR DUÂ

s. 78-79

MAHLÛKÂTİN HEYBET, TÂZİM VE
MUHABBETLE KİŞİYE YÖNELMESİ İÇİN
YAPILACAK DUÂ

s. 74-77

EDİTÖRDEN

Türkiyemiz üzerinde hesabı ve gözü olan bir takım karanlık güçler, yıllardır

Saçıcı-Solcu, Alevî-Sünnî, Türk-Kürt gibi ayrımlar yaparak bu memlekette iç karışıklık çıkarmak için her türlü sinsi oyunu oynadılar. Evvelden beri halkı kutuplaştırıp karşı karşıya getirmek için fitne ve fesat tohumları ektiler.

Maalesef günümüzde de bu şeytânî çabalar devam ediyor. Halkı kutuplaştırıp birbirine düşman etmek isteyen, **“Dinci-Laik, Muhafazakar-Çağdaş, Başörtülü-Başı açık”** diye insanları ayrıştırıp ülkeyi kaosa sürüklemek için adeta ellerini ovuşturan, bu milleti birbirine zıt ve çatışma içindeymiş gibi gösterme gayretinde olan bir güruh var. Sanki bu memlekette **“Din, Dil, Tarih ve Kültür”** birliği olan köklü bir millet değil de, adeta hiçbir ortak değeri olmayan gelişigüzel kalabalıklar yaşıyor.

Toplumunu kutuplaştırmak ve ötekileştirmek için ekilen bu fitne ve fesat tohumları neticesinde; kendilerinden başka hiçbir fikir, düşünce ve yaşam tarzına tahammül edemeyen ve **“öteki”** olarak gördüklerini de bir şekilde ezmeye çalışan, ezemediği zaman ise kendilerinin ezildiğini zanneden kompleksli ve hastalıklı bir taife türedi.

Hatırlarsanız geçtiğimiz haftalarda İstanbul metrosunda meydana gelen skandal bir olaya şahid olmuştuk. 29 Ekim törenlerinden dönerken yüksek sesle metroda marş söyleyen, poster sallayan bir grup ve onların hemen yanı başında, kendi halinde sessizce yolculuk yapan **“sarıklı, cübbeli”** bir kardeşimizin video görüntülerini tüm Türkiye izlemişti. İşte orada birileri, sırf kisvesinden dolayı o kardeşimizi özellikle kamera açısına almış ve zoom yaparak yol boyunca psikolojik tacizde bulunmuştu. Sosyal medyada bu görüntülerin yayılmasıyla birlikte, her kesimden bu psikolojik taciz olayına sert tepkiler gelmiş, hatta bu olay ana haber bültenlerine dahi konu olmuştu.

Edep ve İnsanlık Dersi Veren Asil Duruş

O kardeşimiz, bir takım laik yobazlar tarafından orada zor durumda bırakılmaya çalışıldı, belki de böyle bir video çekilerek, milleti kaosa sürüklemek için bahane arayan gürûha malzeme verilmek istendi. Ama o kardeşimizin oradaki vakûr ve asil duruşuyla olay tamamen tersine döndü.

Kendilerinden farklı düşünen ve giyinenlere tahammül edemeyen hastalıklı zihniyete, adeta

bir edep ve insanlık dersi veren bu medeni ve asil duruş, toplumun takdirine mazhar oldu. Ve... Bu olayın akabinde, hikmet-i ilahi cübbe ve sarık konuşulur oldu. Tasavvûfî terbiyenin kişiye kazandırdığı sükûnet, edep ve asâlet gözler önüne serildi. Bir kez daha tasavvuf ehlinin, milletin birlik ve beraberliğini bozacak provakatif eylemlere kesinlikle prim vermeyeceği çok açık bir şekilde anlaşıldı.

Her kesimin hayranlığını kazanan bu edep koku tasavvûfî duruş, ülkede karışıklık çıkartmak isteyenlere karşı adeta bir ders niteliğindedir. Ve bu gibi hadsizlere karşı nasıl cevap verilmesi gerektiği konusunda da örnek teşkil eden bir tavidir. Zira bazen susmak haykırmaktır! Sessiz kalmak en güzel cevaptır!..

Kıymetli Lâlegül Dergisi Okurları!

Bir toplumda farklı düşünen, değişik inanç ve yaşam tarzına sahip olan yapıların olması gayet normaldir. Önemli olan bu farklı yapıların birbirlerine tahammül etmeleri ve barış içinde birlikte yaşamayı bilmeleridir.

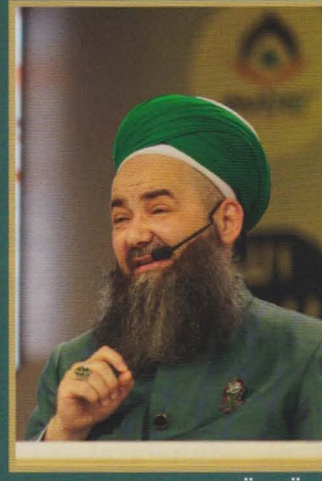
Fakat toplumsal barışı istemeyen birtakım gizli eller, çirkin senaryolarla ve provakatif eylemlerle toplumun sinir uçlarıyla oynamak istiyor olabilir. Halkı kutuplaştırıp **“Laik- Antilaik, Kemalist- Antikemalist”** çatışması çıkartarak ülkeyi kaosa sürüklemek için kirli oyunlar tezgâhlıyor olabilir. Onun için özellikle **“sakal, cübbe, tesettür”** gibi İslami kisvesi olan kardeşlerimiz çok daha dikkatlice hareket etmelidir. Zira yapacağımız bir takım kişisel yanlışları İslam’a mâl ederek tüm Müslümanlara, hatta güzel dinimize saldırıp ağız dolusu söverek nefret pompalayacak, akıl almaz iftiralar ve korkunç manşetlerle ülkeyi kaosa sürüklemek için ellerinden geleni yapacak olan bir takım medya organları ve sosyal medya sayfaları, adeta fırsat kollamaktadır.

Onun için uyanık olalım, bu fitnecilerin ekmeğine yağ sürmemek için, bu güne kadar olduğu gibi bundan sonra da taşıdığımız kisveye uygun, gönül verdiğimiz davaya yakışır bir şekilde hareket etmeye gayret edelim.

Mustafa Özşimşekler

İÇİNDEKİLER

■ AHMET MAHMUT ÜNLÜ

ÖZBEKİSTAN
ZİYÂRETLERİ - 2
EBU'L-LEYS
es-SEMERKANDÎ,
MUHADDİS DEYLEMÎ
ve SİLSİLE-İ
ALİYYE'DEN
ABDÜLHÂLIK el-
ĞUCDÜVÂNÎ HAZARÂTÎ

►4

LÂLEGÜL DERGİSİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
TUANA YAYINCILIK A. Ş.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa ÖZŞİMŞEKLER

GENEL MÜDÜR
Gürsel YILDIZ

REKLAM İLETİŞİM
reklam@lalegulyayinlari.com

YAYIN TÜRÜ
Aylık İlim-Kültür ve Fikir Dergisi

BASIM YERİ
Matsis Matbaa Hizmetleri - Tevfikbey Mah.
Dr. Ali Demir Cad. No:51 Sefaköy / İSTANBUL
Tel: 0212 624 21 11 www.matbaasistemleri.com

YURTIÇİ ABONELİK BEDELİ (12 AYLIK)
180 TL

YURTDIŞI ABONELİK BEDELİ (12 AYLIK)
200 Euro

ABONELİK ÖDEMESİ İÇİN
BANKA HESAP BİLGİLERİ
TUANA YAYINCILIK A. Ş.

■ VAKIF KATILIM TL HESABI
İBAN: TR77 0021 0000 0000 8388 9000 01

■ VAKIF KATILIM EURO HESABI
İBAN: TR66 0021 0000 0000 8388 9001 02

■ VAKIF KATILIM DOLAR HESABI
İBAN: TR93 0021 0000 0000 8388 9001 01

POSTA ÇEKİ HESAP NUMARASI
TUANA YAYINCILIK A. Ş.
14851995

ABONE DAĞITIM
TUANA YAYINCILIK A. Ş.
0212 435 10 58

ABONE İŞLEMLERİ
0212 435 10 58

BİLGİ
www.laleguldergisi.com

ADRES
Tuana Basın Yayın - Çınar Mah. Osman Gazi Cad.
No: 50/A Bağcılar / İSTANBUL

Dergimizde yayınlanan yazıların, reklamların
sorumluluğu yazarına ve reklam sahibine aittir.

- 32 YESEVİ YOLU - HAYDER, ETİYOPYA'DA CÂMİ İNŞÂ EDİYOR
42 SÜNNET - HADİS-İ ŞERİFLER
50 İDDEF - Suriye'ye 'Yardım Harekati'
70 VUSLAT - DEV KÜLLİYE PROJESİ ERZURUM'DA YÜKSELMEMEYE
DEVAM EDİYOR
72 HİKMETLİ SÖZLER

• DUALAR, ZİKİRLER ve FAZİLETLİ AMELLER •

- 74 REBÎULÂHİR AYINDA KILINACAK NAMAZLAR
74 CEMÂZİYELEVEL AYINDA KILINACAK NAMAZLAR
74 MAHLÛKÂTIN HEYBET, TÂZİM VE MUHABBETLE KİŞİYE YÖNELMESİ İÇİN
YAPILACAK DUÂ
77 MAHLÛKÂTIN KENDİSİNE YÖNELMESİNİ İSTEYEN KİŞİNİN OKUMASI
GEREKEN ÂYET-İ KERİMELELER
78 ANNE-BABANIN HAKKINI ÖDEMEK İÇİN OKUNACAK MÜHİM BİR DUÂ
80 TÛM MÜMİNLERİN SAYISINCA SEVÂBA NÂİL KILAN DUÂNIN OKUNUŞU
80 YEMekten VE ELBİSE GİYİNDİKTEN SONRA OKUNDUĞU TAKDİRDE GEÇMİŞ
VE GELECEK GÜNAHLARI BAĞIŞLATAN DUÂLAR
80 YEMekten SONRAKİ DUÂNIN OKUNUŞU
80 ELBİSE GİYİNDİKTEN SONRAKİ DUÂNIN OKUNUŞU

YÜCE ALLÂH'I TENZÎH-U TESBÎH ETMEDEN MUTLAK VARLIĞINA İNANMAK İMÂN ETMİŞ OLMAK İÇİN YETERLİ DEĞİLDİR!

■ RESUL BÖLÜKBAŞ
▶16

EFENDİ HAZRETLERİ'NİN KIYMETLİ KELÂMLARINDAN

▶20

MEZHEBE BAĞLILIĞIN ANLAM VE ÖNEMİ

■ Dr. AHMET GELİŞGEN
▶22

DEVLET-İ ALİYYE'NİN YİRMİ BEŞİNCİ ŞEYHULİSLÂMİ, 2 KERE ŞEYHULİSLÂM OLAN HOCA SA'DEDDİN ZÂDE MEHMED EFENDİ

■ HASAN KUDUOĞLU
▶26

DİKKAT EDİLMİYEN ZÂİYAT: ZAMAN İSRAFI

■ ÖMER FARUK KORKMAZ
▶34

KARZ-I HASEN

■ HÜSAMETTİN VANLIOĞLU
▶38

HESAP VAKTİ YAKLAŞIYOR!

■ MUSTAFA ÖZŞİMŞEKLER
▶44

SAFİYE BİNTİ HUYEY
(Radiyallâhü Anhâ)

- 1. Bölüm -
■ MUSTAFA ÖZŞİMŞEKLER
▶52

KİM TERS YÖNE GİRDİ; MEALCİLER Mİ, ULEMA MI?

■ Dr. İHSAN ŞENOCAK
▶56

MÜMİNE "KÂFİR" DEMENİN HÜKMÜ

■ HÜSEYİN AVNİ KANSIZOĞLU
▶62

Lâle Günlü

FREKANS

Uydu adı	Türksat 4A
Lokasyon	Doğu
Frekans	12423
Polarizasyon	Yatay (H)
Sembol Oranı	30000
FEC	3/4

AHMET MAHMUT ÜNLÜ

ÖZBEKİSTAN ZİYÂRETLERİ -2-

Bütün hamd-ü senâlar ve şükr-ü evfâlar:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾

“Ey îmân etmiş olan kimseler! (Râzı olmadığı şeylere yaklaşma konusunda) Allâh’tan hakkıyla sakının ve (hem îmanda, hem ahde vefâda, özü sözü doğru olan) sâdik kimselerle (bedenen ve rûhen, maddeten ve mânen) berâber olun.” (Tevbe Sûresi:119) buyuran Allâh-u Te‘âlâ’ya mahsustur.

Nâmütenâhî (sonsuz) salât-ü selâmlar:

«إِنَّ الرُّوحَ لَتَلْقَى الرُّوحَ.»

“Hiç şüphesiz ki elbette ruh rûha kavuşur.” (İbnü Ebî Şeybe, el-Musannef, rakam:18, 1/21; Ahmed ibnü Hanbel, el-Müsned, rakam:21864, 36/188) buyuran Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in, onun güzîde âl-i ashâbının ve kıyâmete kadar onların yolunda sülûk eden ve insanları da bu yola dâvet eden meşâyih-i izâm hazarâtının üzerine olsun. Âmîn!

Bizlere bir kere daha uzak mesâfeleri sağ-sâlim olarak kat ettirip Özbekistan topraklarına giderek silsile-i aliyyemizin yüce ricâlini ve sâir meşâyih-i ziyâret etmeyi nasîb eden Rabbimiz’e hamd ettikten sonra Yüce Mevlâmız’dan niyâzımız bütün sevenlerimizi, okurlarımızı ve bizleri bu mübârek zatların şefâatlerine nâil kılmasıdır. Âmîn!

Geçtiğimiz ay sizlere, Özbekistan’da kabri şerîflerini ziyâretle şerefyâb olduğumuz sahâbe-i kirâm hazarâtından Kussem ibni Abbâs (Radyallâhu Anhümâ), “el-Câmi‘u’s-sahîh” müellifi İmâm-ı Buhârî (Rahimehullâh), îtikatta imâmımız olan İmâm-ı Mâtürîdî Hazretleri ve Şâfi‘î fakîhi Kaffâl Şâşi Hazretleri’nin terceme-i hâllerinden bir miktar yazmıştım. Bu ay da ziyâret ettiğimiz diğer bâzı zevât-ı kirâmın terceme-i ahvâlinden sizlere bir nebze olsun bâzı mâlûmâtı kaydetmek istiyorum.

5) EBU'L-LEYS

es-SEMERKANDÎ HAZRETLERİ

Asıl ismi **Nasr ibni Muhammed** olan **Ebu'l-Leys es-Semerkindî Hazretleri**'nin şu anda Özbekistan sınırları içerisinde bulunan Semerkant'ta doğduğu düşünülmektedir.

Babasından yaptığı rivâyetler dikkate alınarak ilk hocasının babası olduğu söylenebilir. Fıkıh alanındaki asıl hocası "Küçük Ebû Hanîfe" diye meşhur olan ve icâzet silsilesi **İmâm-ı Ebû Yûsuf (Rahimehullâh)**a uzanan **Belhli Ebû Ca'fer el-Hinduvânî (Rahimehullâh)**dır.

Kendisi hanefî fıkının yanı sıra hadis, kelâm ve tefsir alanında da tahsîl gördü. Semerkant, Belh ve Buhârâ dışında Bağdat'a gitmiş ve orada **Muhammed ibni Muhammed ibni Sehl en-Nisâbûrî (Rahimehullâh)** dan hadis rivâyet etmiş, kendisinden de **Alî ibni Ahmed er-Rezzâz (Rahimehullâh)** nakil yapmıştır.

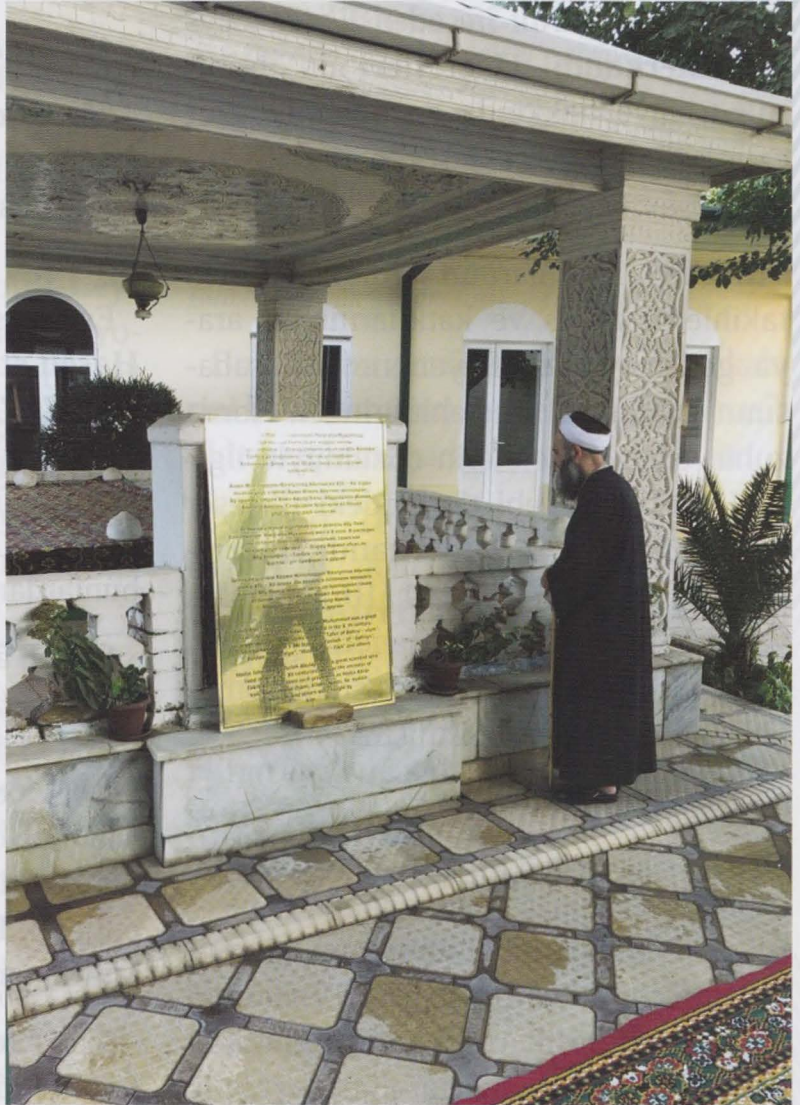
İbnü Cenk diye bilinen Semerkant Kadısı **Halîl ibni Ahmed es-Siczî**, **A'meş** diye meşhur olan **Ebû Bekr Muhammed ibni Sa'îd** ve **Ebû Bekr Muhammed ibni Fazl el-Buhârî (Rahimehümullâh)** onun diğer hocalarındandır.

Lokmân ibni Hakîm ibni Fazl ve **Ebû Bekr Muhammed ibni Abdirrahmân et-Tirmizî** yetiştirdiği talebelerden bâzılarıdır.

Vefât yılı konusunda kaynaklar ihtilafli ise de genellikle 11 Cemâziyelevvel 373'te (21 Ekim 983) öldüğü kabûl edilir.

Ebu'l-Leys es-Semerkindî Hazretleri özellikle vaaz, nasîhat ve ilmihâl türündeki eserleri sâyesinde İslâm dünyasında en çok tanınan âlimlerden biri olmuştur. Gerek telif ettiği gerekse şöhretinden dolayı kendisine izâfe edilen birçok eser Endülüs'ten Endonezya'ya kadar yayılmış ve asırlar boyunca İslâm dünyasının birçok bölgesinde Müslüman toplumların İslâm anlayışlarını ve dîni hayatlarını derinden etkilemiştir.

Ebû Hanîfe ve bâzı talebeleri (*Rahimehümullâh*) tarafından kaleme alınan kelâm metinlerinin aktarılmasında ve Hanefî mezhebinin hâkim olduğu bölgelerde benimsenmesinde önemli tesiri olan **Ebu'l-Leys es-Semerkindî Hazretleri**'nin kelâma dâir görüşleri genel olarak Mâtürîdî akîdesi üzerinedir.

Ebu'l-Leys es-Semerkindî Hazretleri'nin kabri şerifi

Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri tasavvufî (işârî) tefsîr sahasındaki ilk müelliflerden biri kabûl edilmektedir.

Birçok müellifin Hanefî fakihler sıralamasında “Meselede müctehid” kabûl ettiği **Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri**, Hanefî mezhebinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Hanefî fıkhnın ilk muhtasarlarından birini kaleme alarak Hanefî fıkhn menhecini geliştirmiş ve hilâf (Hanefî mezhebinin müctehitlerinin muhâlif görüşleri arasında tercihte bulunma) sahasındaki çalışmaları ile Hanefî hilâf sahasının temelini de bu zât teşkîl etmiştir.

Ebû Hanîfe ve talebelerinin (*Rahimehü-mullâh*) görüşlerinin aktarılmasında kilit vazîfelerden birini îfâ eden **Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri**'nin Nâdirü'r-Rivâye hakkında en önemli tasnîf çalışmalarını gerçekleştiren müellif olduğu söylenebilir.

Mezhep imamlarının ardından gelen fakihlerin görüş ve katkılarını bir araya getirmeyi hedefleyen nevâzil sahasının (mezheb müctehitlerinden sonra zuhûr eden meselelerin çözümüne ilgili) Hanefî mezhebi târihindeki ilk eser de **Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri**'ne âittir ki, 3.(9.) ve 4.(10.) yüzyılda yaşamış birçok önemli Hanefî fakîhinin görüşleri onun bu eseri sâyesinde sonraki nesillere aktarılabilmiştir.

Eserleri

1) “*Hizânetü'l-fıkh.*”

Bu eser Hanefî muhtasarlarının ilklerinden biri olup müellifin “*Uyûnü'l-mesâil*” adlı eseriyle birlikte **Selâhuddîn en-Nâhî** tarafından yayımlanmıştır.

2) “*Uyûnü'l-mesâil.*”

Ebû Hanîfe ve talebelerinin Zâhirü'r-Rivâye dışında kalan görüşlerinin (Nâdirü'r-Rivâye olanların) derlendiği bu eser Hanefî fıkhnın erken dönem târihi için önemli bir kaynak niteliğindedir. Müellifin görüşleri de zaman zaman rivâyetlerin sonuna eklenmiştir. Eser matbûdur (basılmıştır).

3) “*en-Nevâzil (el-Fetâvâ).*”

Kayıtlarda **Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri**'ne nispet edilen “*el-Fetâvâ*”, “*en-Nevâzil mine'l-fetâvâ*”, “*Fetâva'n-nevâzil*” ve “*Muhtârâtü'n-nevâzil*” adlı eserlerin tamâmı aynı eser olup sonradan farklı isimlerle kaydedilmiştir. Eser matbûdur.

4) “*Mukaddime fi's-salât.*”

“*Mukaddimetü Ebi'l-Leys*”, “*el-Mukaddime fi'l-fıkh*” diye de anılan eserde namaz bahsinden sonra bâzı akâid konularına da yer verilmiştir.

Eser çeşitli âlimlerce şerhedilmiş olup **Hasen et-Tûlûnî**'nin “*Şerhu Mukaddimetü Ebi'l-Leys fi'l-fıkh*”ı ile **Muslihuddîn ibni Mustafa ibni Aydoğmuş**'un “*et-Tavzîh 'alâ Mukaddimetü's-salât li-Ebi'l-Leys es-Semerkandî*” adlı şerhi bunlardan bâzılarıdır.

Eser **Tâceddîn ibni Arabşâh** tarafından manzûm hâle getirilmiştir. Bu çalışma Türkler arasında çok okunmuş ve pek çok defa Türkçe'ye çevrilmiştir. Memlük-Kıpçak Türkçesi'yle yapılmış bir çevirisi Arapça'sı ile birlikte tahkîk edilerek **Recep Toparlı** (Erzurum 1987) tarafından neşredilmiştir.

5) “*Muhtefü'r-rivâye (Muhtelifü'r-rivâye).*”

Müctehidler arasında çeşitli fikhî konulara dâir ihtilafları içeren ve hilâfiyat sahasına giren bir eserdir. Eser matbûdur.

6) “*Beyânü ‘akîdeti’l-usûl.*”

Ehl-i Sünnet’in inanç esaslarını Âmen-tü biçiminde özetleyen risâle Endonez-ya, Malezya ve Güney Afrika’da yaygın olup buralardaki mahallî (yerel) dillere çevrilmiştir.

7) “*Tefsîrü’l-Kur’ânî’l-Kerîm (Tefsîru Ebi’l-Leys es-Semerkindî).*”

Eserin günümüzde yapılmış baskılarında adı “*Bahru’l-‘ulûm*” diye kaydedilmiş olmasına rağmen “*Bahru’l-‘ulûm*” adlı tefsîrin asıl müellifi **Alâeddîn Alî ibni Yahyâ es-Semerkindî**’dir (ö.860/1456).

Ebu’l-Leys es-Semerkindî Hazretleri’nin tefsîri, içerdiği tasavvufî yorumlar sebebiyle işârî tefsîr olarak adlandırılrsa da sûfî-fikhî bir usûle sâhiptir.

Rivayet ağırlıklı eserde **Ebu’l-Leys es-Semerkindî Hazretleri** kendi yorumlarını “Kâle’l-fakîh (Fakîh dedi ki)” şeklinde belirtmiştir. Eserin **Şehâbüddîn ibni Arabşâh, Mûsâ el-İznîkî** ve **Ahmed-i Dâî**’ye izâfe edilen Türkçe tercümeleri günümüze ulaşmıştır.

8) “*Tenbîhü’l-ğâfilîn.*”

“Gâfilleri uyandırma” anlamına gelen bu eser başta **Rasûlüllâh (Sallellâhu Aleyhi ve Sellem)**’in sözleri olmak üzere selef âlimlerinden yapılan rivâyetlerle işlenen vaaz ve nasîhat eseridir. Eser matbûdur.

İlk bâbı ihlâs konusunda olup, son bâbı hadîs-i şerîflerden ve eserlerden alınmış birkaç hikmetli hikâyeden bahsetmektedir. Akâid, ibâdet, ahlâk, Kur’ân-ı

Kerîm’in ve Ramazan ayının fazîleti, karı-kocanın karşılıklı hak ve sorumlulukları gibi konuları işleyen eser 104 babdan müteşekkildir.

Bu fakir bu eserden çok istifâde ettim, birçok sohbeti bu eserden yaptım, önümüzdeki yıllarda da inşâallâh bu eserdeki konuları işlemeye muvaffak olurum.

9) “*Bustânü’l-‘ârifîn.*”

“*Tenbîhü’l-ğâfilîn*” tarzında bir vaaz ve nasîhat kitabıdır, matbûdur.

10) “*‘Ukûbetü ehli’l-kebâir.*”

Büyük günah işleyenlerin azâbından bahseden bu değerli eser de basılmıştır.

(*İsam, İslam Ansiklopedisi, 36/473-475; Ebu’l-Leys es-Semerkindî, ‘Uyûnü’l-mesâil (nşr. Selâhad-din en-Nâhî), Bağdad 1385/1965, neşredenin girişi, s. 1-76; Aynı mlf., Muhtelefü’r-rivâye (nşr. Abdurrahman ibni Mübârek el-Ferec), Riyad 1426/2005, neşredenin girişi, sh:29-38; el-Hatîb, Târîhu Bağdâd, 13/301; el-Kuraşî, el-Cevâhirü’l-muziyye, 3/544-545; İbnü Kutluboğa, Tâcü’t-terâcim fî tabekâti’l-Hanefiyye, Bağdad 1962, sh:79; el-Leknevî, el-Fevâidü’l-behiyye, sh:220; Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük Tefsir Tarihi, 1/391)*

Bu fakir bu zamâna kadar bu zâtın kabrini bulamamıştım, bu sefer ziyâreti nasîb olduğu için ne kadar hamdetsem azdır.

Allâh-u Te‘âlâ bize böyle kıymetli eserler bırakan **Ebu’l-Leys es-Semerkindî Hazretleri**’ne yüksek dereceler ve fevka’t-tecellîler ihsân eylesin.

Kendisi **İmâm-ı Mâtürîdî Hazretleri**’nin ayak ucunda defnini vasiyet etmişse de 40 sene zarfında, büyük müctehid âlimlerden olmak kaydıyla o hazîreye defnedilenlerin çokluğundan dolayı **Ebu’l-Leys es-Semerkindî Hazretleri** takrîben 600 metre ileriye defnedilebilmiştir ki bu da bize o dönemde ne kadar âlim yetiştiğini göstermektedir.

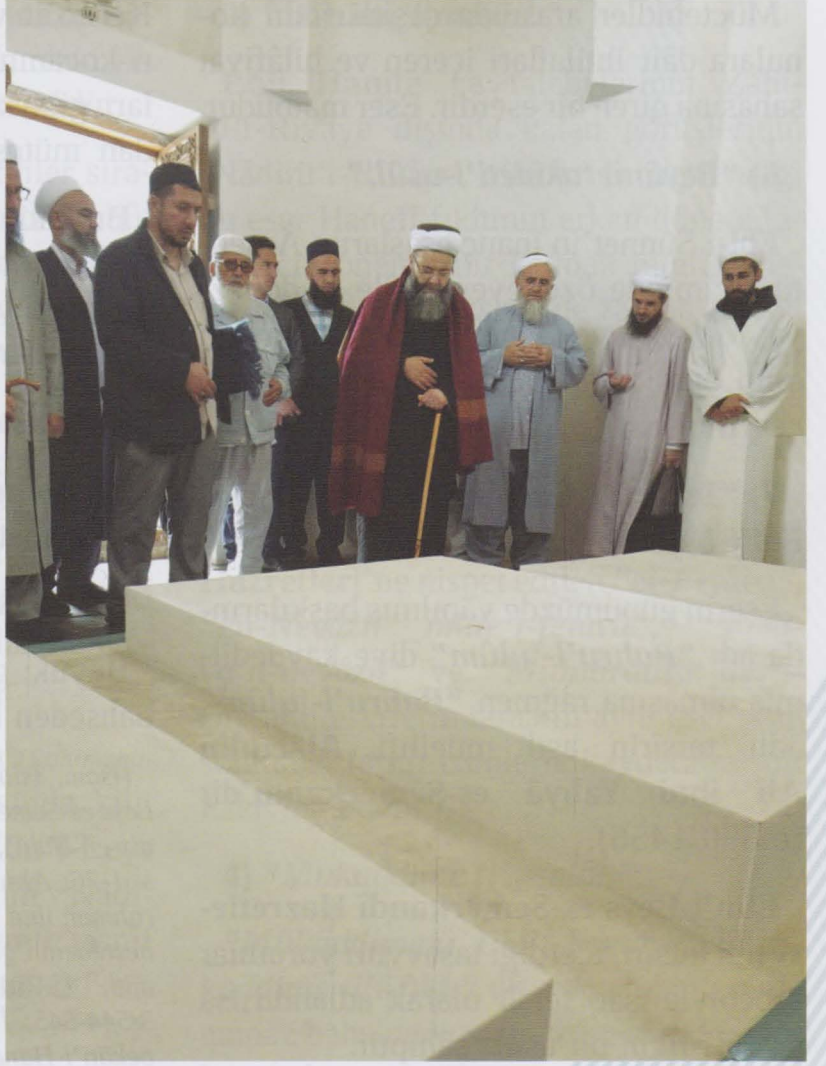
Rus işgâlinde oradan Me-dîne'ye hicret eden **Şeyh Muhammed Zekeriyâ el-Buhârî Hazretleri** bana, Çâkerdîze ismindeki o makberede 70 müctehidin yanyana medfun bulunduğunu anlatmıştı.

Bu arada şunu da ifâde edeyim ki; Mekke-Medîne'den sonra hemen hemen misli olmayan bu kabristan Rus işgâlinde sonra Yahûdîlerin iskânına açılmışken Özbekistan hükûmetinin gayretleri ile şu anda mezarlığın bir kısmı istimlâk edilerek üzerlerindeki binâlar açılmıştır.

Nitekim 1996 senesinde müşidimiz **Mahmûd Efendi Hazretleri** ile birlikte Semerkand'ı ilk ziyâretimde "**el-Hidâye**" müellifi büyük fakîh **İmâm-ı Merğînânî Hazretleri**'nin kabrini, bir Yahûdî'nin evinin odasının döşemesi altında ziyâret etmiştik.

Türkiye'ye döndüğümüzde arkadaşlardan toplanan yardımlarla o evin bahsettiğim Yahûdî'den alınıp kabristana katılmasına vesîle olmuştuk. Bundan dolayı **Rabbimiz**'e ne kadar hamdetsek azdır.

Ayrıca **Ebu'l-Leys es-Semerkandî Hazretleri**'nin yanında neslinden gelen **Celâlüddîn Fazlullâh Ebu'l-Leys** diye mâruf olan bir zât da medfundur ki o 8. (14.) - 9. (15.) yüzyıllarda yaşamış büyük bir âlimdir. Hattâ **Hâce Ubeydullâh el-Ahrâr Hazretleri**, **Abdurrahmân (Molla) Câmi**, **Ali Şir Nevâî** ve **Sa'düddîn el-Kaşgârî (Rahimehümlâh)** da kendisinin talebeleri arasındadır.

Muhaddis Deylemî Hazretleri'nin kabri şerîfi

6) MUHADDİS DEYLEMÎ HAZRETLERİ

Tam adı **Ebû Şücâ' Şîrûye ibni Şhredâr ibni Şîrûye**'dir. 445'te (1053) Hemedan'da doğdu. Muhaddis **Şhredâr ibni Şîrûye**'nin babası olup yalancı peygamber **Esved el-Ansî**'yi öldüren sahâbî **Fîrûz ed-Deylemî (Radiyallâhu Anh)**ın soyundandır. "**İlkiyâ**" lakâbıyla ün yapmıştır.

Kendisi Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledikten sonra hadîs tahsîli için başta Hemedan olmak üzere Horasan bölgesinin belli başlı ilim merkezlerini dolaştı. Bağdat'a ve Kazvîn'e giderek devrin tanınmış âlimlerinden hadîs okudu.

Belli başlı hocaları arasında **İbni Zîrek** diye anılan **Muhammed ibni Osmân el-Kumesânî**, **İbnü'l-Büsrî** diye bilinen **Alî ibni Ahmed**, **Ebû Amr ibni Mende**, **Ebu'l-Feth Abdûs ibni Abdillâh**, **Ebû Muhammed ed-Dûnî** ve **Ebu'l-Ferec Alî ibni Muhammed el-Cerîrî** (*Rahimehüllâh*) sayılabilir.

Tahsîlini tamamladıktan sonra Hemedan'a döndü ve buradaki medresede hadîs müderrisliği görevini üstlendi.

Medresenin idârî işlerini de yürüten **Deylemî Hazretleri**'nin bir hizmetli gibi çalıştığı rivâyet edilir. Kendisinden hadîs öğrenenler arasında oğlu **Şhredâr**, büyük muhaddis **Ebû Mûsâ el-Medînî** ve **İbnü'l-Mu'temid** diye anılan devrin tanınmış vâizi **Muhammed ibni Fazl el-İsferâyînî** anılmaya değer isimlerdir.

Deylemî Hazretleri fıkhıta Şâfi'î mezhebine bağlı olup devrinde Hemedan ve çevresinde yaygın olan Şî'a, Hâricîlik, Mu'tezile gibi fırkalara karşı çıkmış ve Ehl-i Sünnet'i savunmuştur. Yüzünün ve ahlâkının güzelliği ve az konuşmasıyla ün yapmış olan **Deylemî Hazretleri** 9 Receb 509 (28 Kasım 1115) Pazar günü Hemedan'da vefât etmiştir.

Eserleri

“Kitâbu'l-Firdevs.”

Oğlu **Ebû Mansûr Şhredâr ibni Şîrûye**, metinleri kısa olan 10.000 hadîsin senedleri zikredilmeden bir araya getirilen bu eserdeki hadîslerin isnadlarını bir araya toplayarak kitabı daha kullanışlı hâle getirmiştir ki **“Müsnedü Firdevsi'l-ahbâr** (*Firdevsü'l-ehbâr bimesûri'l-hitâb*)” adını verdiği bu çalışma babasının kitabından daha fazla rağbet görmüştür.

Bu eserden başka; **Rasûlüllâh** (*Sallelâhu Aleyhi ve Sellem*) ile ondan sonra gelen halîfelere dâir olduğu zikredilen **“Riyâzül-üns li-'ukalâi'l-ins”** adlı eserin yanı sıra Hemedan'da yetişen âlimlerin hayâtını ihtivâ eden **“Târîhu Hemedân”** adlı eserinin olduğuna dâir bilgiler de kaynaklarda zikredilmektedir.

(*İsam, İslam Ansiklopedisi*, 9/266; *ez-Zehbî, el-İber*, 2/393; *Aynı mlf., Tezkiretü'l-huffâz*, 4/1259-1260; *Aynı mlf., Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 19/294-295; *es-Sübkî, et-Tabekât*, 4/111-112; *el-İsnevî, Tabekâtü's-Şâfi'iyye*, 2/104-105; *es-Süyûtî, Tabekâtü'l-huffâz*, sh:457; *el-Kettânî, er-Risâletü'l-müstetrafe*, sh:75; *'Ömer Rızâ Kehhâle, Mu'cemü'l-müellifin*, 4/313; *ez-Ziriklî, el-A'lâm*, 3/183)

Allâh-u Te'âlâ bizlere bunca hadîs-i şerîfin ulaşmasına vesîle olan büyük muhaddis **İmâm-ı Deylemî Hazretleri**'ni cümlemiz tarafından hayırla mükâfatlandırır. Âmîn!

7) SİLSİLE-İ ALİYYE'DEN ABDÜLHÂLIK el-ĞUCDÜVÂNÎ (*Kuddise Sirruhû*) HAZRETLERİ

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri Buhârâ'ya yaklaşık 30 km. uzaklıktaki Ğucdûvân köyünde doğdu. **“Risâle-i Sâhibiyye”** adlı eserinde anlattığına göre; babası, **İmâm-ı Mâlik** (*Rahimehüllâh*)'ın neslinden gelen, zâhirî ve bâtınî ilimlere vâkıf bir âlim olan Malatyalı **İmâm Abdülcemil**'dir.

Düşmanları tarafından şehirden çıkarılan Malatya sultânının tahtına dönmesini sağlayan **Abdülcemil** (*Rahimehüllâh*), mükâfat olarak sultânın kızıyla evlendirilir. Bu arada **Hızır** (*Aleyhisselâm*), **Abdülcemil** (*Rahimehüllâh*)'a bu evlilikten bir erkek çocuğunun doğacağı müjdesini verir ve adını **Abdülhâlık** koymasını ister.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri'nin
kabr-i münîfi

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri sebebini açıklamadığı bir husustan dolayı bir müddet sonra babasının Malatya'dan ayrılmak mecbûriyetinde kaldığını ve Buhârâ'ya giderek Gücdûvân köyüne yerleştiğini, kendisinin burada dünyâya geldiğini kaydeder.

Yetişme çağında tahsîl için Buhârâ'ya giden **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**, şehrin önde gelen âlimlerinden **İmam Sadreddîn** (Rahimehullâh)ın yanında tefsîr okurken:

﴿أَدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾

“**Rabbimiz'e yalvar**(ıp yakar)**arak ve** (için için) **gizlice duâ edin. Şüphesiz ki O, haddi aşanları sevmez** (ve onların bu yaptıklarına rızâ göstermez).” (el-A'râf Sûresi:55) âyet-i kerîmesinin tefsîri sırasında buradaki “Gizlilik” tâbirinin mânâsıyla ilgili bir tereddüdünü ifâde eder.

Şöyle ki; eğer zâkir yüksek sesle zikreder veyâ zikir esnâsında uzuvlarını hareket ettirirse o zikirden başkaları haberdâr olur. Öte yandan sırf kalbiyle zikrederse bundan şeytan da melek de haberdâr olur.

Nitekim hadîs-i şerîfte bildirildiğine göre:

﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ﴾

“**Şeytan, insanın kanının dolaştığı yerlerde dolaşır.**” (el-Buhârî, es-Sahîh, el-İ'tikâf:11, rakam:1933, 2/717)

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri bu durum karşısında âyet-i kerîmedeki “Duâyı gizlice yapma” emrinin nasıl yerine getirileceğini, diğer bir ifâdeyle zikir-i hafînin nasıl uygulanacağını sorunca hocası **Sadreddîn** (Rahimehullâh), ledün ilmine âit olan bu meseleyi ileride ehlullâhtan bir zâtın kendisine öğreteceğini söyler.

Nitekim kısa bir müddet sonra **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin doğumundan önce de kendisiyle ilgilenen **Hızır** (Aleyhisselâm), **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'ni evlatlığa kabûl buyurdu ve “Nefy-ü İsbât” târikiyle zikretmeyi ona tâlim etti. Buna da başı havuza daldırmak sûretiyle nefesini tutup kalpten “Lâ ilâhe illâllâh” diyerek zikretme yoluyla “Haps-i Nefes” diye tâbir olunan dersle başladı.

Aynı zamanda zikrin sayılarak yapılacağını belirten **Hızır** (Aleyhisselâm), böylece bütün Hâcegân'ın ve onlardan sonra Nakşibendîlerin benimsedikleri “Vukûf-ı adedî” usûlünü de ortaya koymuş oldu.

Kemâlüddîn el-Harîrî (Rahimehullâh) “**Tibyânü vesâilî'l-hakâik fi beyâni selâsili't-tarâik**” isimli eserinde, **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin

suyun altındayken yaptığı zikir sırasında kendisinde “el-Cezbetü'l-kayyûmiyye” denilen çok kuvvetli bir cezbe hâsıl olduğunu kaydeder. (*Kemâlüddîn el-Harîrî, Tibyân, Süleymâniye Ktp., İbrahim Efendi, rakam:430, cild:1, vr:378b*)

Yine **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin kendi ifâdesine göre, kendisi yirmi iki yaşına kadar mânevî evlâdı olduğu **Hızır** (*Aleyhisselâm*)ın terbiyesi altında kaldıktan sonra Buhârâ'ya gelen meşhur fakîh ve mutasavvıf **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri**'nin (ö.535/1140) müridleri arasına katıldı. Bâzı kaynaklara göre ise **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri** Buhârâ'ya değil de Semerkand'e gelmiş ve **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** ona burada intisâb etmiştir.

Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri'nin zikirde tâkip ettiği yol “Alâniyye” (cehrî) iken kendisi **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin **Hızır** (*Aleyhisselâm*)dan öğrendiği zikir-i hafîye devâm etmesine izin vermiş, **Hızır** (*Aleyhisselâm*) da **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin mânevî terbiyesinin tamamlanmasını **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri**'ne havâle ederek aradan çekilmiştir.

Bundan dolayı **Hızır** (*Aleyhisselâm*)ı **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin “Pîr-i sebak”ı (zikir telkîn eden pîri) ve “Pîr-i irâdet”i (sülûke başlatan pîri), **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri**'ni de sâdece onun sohbet pîri saymak gerekir. (*Lâmî, Nefhât Tercümesi, sh:411*)

Ancak **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'ne bir hırka ve mânevî nisbet verdiği için silsilede onun asıl mürşidi olarak **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri** yer almaktadır. **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri**

Buhârâ'dan ayrılıncaya kadar onun yanında kalan **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** daha sonra memleketine döndü. Burada “Sohbetine lâıyk” bir kimse bulamayınca inzivâyâ çekilip riyâzat ve mücâhede deryâsına daldı. (*Fazlullâh ibnû Rûzbihân, Şerh-i Vesâyâ, Süleymaniye Ktp., Yahyâ Tevfik, rakam:1500, vr:86a*)

Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri'nin bıraktığı halîfelerin üçüncüsü olan **Ahmed Yesevî Hazretleri** (*Kuddise Sirruhû*) Türkistan'da İslâmiyet'i yaymak için Buhârâ'dan ayrıldığı zaman **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** inzivâsından çıkarak Buhârâ ve civârındaki dervişlerin başına geçti.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri halîfesi **Hâce Evliyâ-yı Kebîr**'e hangâhta oturmamasını (irşâd için dolaşmasını) tavsiye ettiği hâlde hayâtının bu son dönemini kendisinin Gucdûvân'daki hangâhta geçirdiği anlaşılmaktadır.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri “*Risâle-i Sâhibiyye*” isimli eserinde **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri**'nden feyiz aldığını ve onun tarafından halîfe tâyin edildiğini söyler.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri irşatla geçen bir ömürden sonra 575'te (1179) Gucdûvân'da âhirete irtihâl etmiştir.

Rivâyete göre; **Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri** gibi **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** de dört halîfe tâyin etmiştir ki onların isimleri: **Hâce Ahmed Sıddîk**, **Hâce Evliyâ-yı Kebîr** (Kelân), **Hâce Habbâz Buhârî** ve **Hâce Ârif-i Rîvgerî Hazretleri**'dir. Hâcegân silsilesi bunların sonuncusu olan **Ârif Rivgerî Hazretleri** ile devam etmiştir.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri'nin kabri-i şerîfinin arkasındaki medrese

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri'nin "Kelimât-ı kudsiyye" olarak bilinen tarîkat usûlüne dâir sekiz kâide ortaya koyması son derecede önemlidir.

1) Hûş der-dem (alınan her nefeste gafletten uzak olmak)

2) Sefer der-vatan (vatanda sefer etmek yâni sâlik için âlem-i halktan, cânib-i Hakk'a sefer etmek)

3) Nazar ber-kadem (yürürken bakışlarını ayağından ayırmamak)

4) Halvet der-encümen (zâhirde halk ile, bâtında Hak ile bulunmak)

5) Yâdkerd (lisânî zikirle berâber kalbî zikri icrâ etmek)

6) Bâzgeşt (zikir yaparken "İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî (Ey Allâh! Maksûdum ancak Sensin ve talep ettiğim Senin rızândır)" cümlesini söylemek)

7) Nigâhdâşt (meşgûliyet verecek düşünceleri defetmek)

8) Yâddâşt (zikrin sebep olduğu uyanıklığı sürdürmek)

şeklinde sıralayabileceğimiz bu usüllerden ibâret olan "Kelimât-ı kudsiyye",

sonradan ilâve edilen üç usülle berâber (vukûf-ı zamânî, vukûf-ı adedî, vukûf-ı kalbî) Nakşibendîliğin başlıca umdelelerini oluşturmaktadır. (İbnü Muhammed Şerîf el-Abbâsî, *Reşehât Tercümesi*, sh:32-43)

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri'nin en büyük özelliği Hâcegân silsilesini kurmanın da ötesinde **Hâce Bahâeddîn Nakşibend Hazretleri** bir gece Buhârâ kabristanını ziyâret ederken mânâ âleminde ona zuhûr ederek zikri hafiyi telkîn etmiş olmasıdır.

Bundan dolayı **Nakşibend Hazretleri**'nin bir lakabı da **el-Üveysî**'dir. Bu nedenle Nakşî tarîkatı da Üveysîlikle anılmıştır. Zîrâ **Nakşibend Hazretleri**'nin zâhirde görünen şeyhi **Seyyid Emîr Külâl Hazretleri** ise de hakîkattaki şeyhi **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'dir. Oysa aralarında 250 seneye yakın bir zaman vardır.

Menkıbelerinden Bâzıları

• **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** inzivâ müddeti boyunca gösterdiği bâzı kerâmetler sâyesinde (vakit namazlarını kılmak için Mekke'ye gidip gelmek gibi) uzak yerlerde de meşhur oldu. Hattâ

Şam'da onun adına bir hangâh (tekke) kuruldu. Burada oturan müridleri daha sonra kendisini ziyâret etmek için Gücdüvân'a gelmeye başladılar. (*Molla Câmî, Nefehât, nş-r.:Mahmûd-ı Âbidî, Tahran 1370, sh:384*)

• **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** bir Âşûrâ günü talebelerine ders verirken evliyâlık hâllerini anlatıyordu. Görünüşü Müslüman kıyâfetinde olan bir genç kapıdan girip talebelerin arasına oturdu. **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** arada sırada o gence bakıyordu. Bir müddet onun sohbetini dinleyen genç: “Efendim! **Rasûlüllâh** (*Sallellâhu Aleyhi ve Sellem*):

«اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ.»

‘Müminin ferâsetinden sakının. Çünkü o, Allâh’ın nûru ile bakar.’ (*et-Tirmizî, es-Sünen, Tefsîru’l-Kur’ân:16, rakam:3127, 5/296*) buyuruyor. Bu hadîs-i şerîfin sırrı nedir?” diye sordu.

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri: “Sırrı şudur ki; belindeki zünnârını (Hristiyanların ibâdetinde bellerine bağladıkları ucunda haç asılı ipi kesip çıkar ve Müslüman olmakla şereflen.” buyurdu.

Genç îtirâz edip: “Allâh-u Te‘âlâ’ya sığınırım, benim belimde zünnâr mı var?!” deyince, **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** bir talebesine işâret etti. Talebe o gencin üzerindeki hırkasını çıkarınca, belinde zünnâr bağlı olduğu görüldü. Bu hâdise karşısında o genç çok mahcûb oldu ve ne yapacağını şaşırıldı.

Kalbinde İslâmiyet’e karşı bir sevgi meydana geldi ve böylece **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**’ne muhabbet ve sevgi duymaya başladı. Hâsılı o genç velîlerin, **Allâh-u Te‘âlâ**’nın nûruyla baktığının ne demek olduğunu çok iyi anladı ve Kelime-i Şehâdet getirip Müslüman olmakla şereflendi, nihâyet **Ab-**

dülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri’nin sâdık talebelerinden oldu.

Bunun üzerine **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** talebelerine dönerek: “Ey dostlar! Gelin biz de ahde uyalım, zünnârımızı keselim ve îmân edelim. Şöyle ki, bu genç maddî zünnârı kesti, biz de kalbe âit zünnârı keselim. O da kibir ve gururdur. Bu genç af dileyenlerden oldu, biz de affa mazhar olalım.” buyurdu.

Bu hâdise ve sözler üzerine müridler arasında şaşılacak hâller görüldü. **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**’nin ayaklarına düştüler, tevbelerini yenilediler. Hep birlikte tevbe ettiler ve kalplerinin **Allâh-u Te‘âlâ**’dan başka bir şeye bağlılığı kalmadı.

• **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri** “*Vasiyyetnâme Risâlesi*”nde halîfesi **Hâce Evliyâ-yı Kebîr**’e: “Sana vasiyet ederim ey oğul ki; her hâlinde ilim, edeb ve takvâ üzere ol. İslâm âlimlerinin kitaplarını oku. Fıkıh ve hadîs öğren. Câhil tarîkatçılardan sakın. Şöhret yapma, zîrâ şöhrette âfet vardır. Aslandan kaçır gibi câhillerden kaç. Bidat sâhibi sapıklar ile ve dünyâyâ düşkün olanlar ile arkadaşlık etme. Helâlden ye, çok gülme zîrâ kaha-kaha ile gülmek gönlü öldürür. Herkese şefkat ve merhamet et. Kimseyi hakîr görme. Kimse ile münâkaşa ve mücâdele etme. Kimseden bir şey isteme. Tasavvuf büyüklerine dil uzatma. Onları inkâr eden felâkete düşer. Mayan fıkıh, evin mescid olsun.” diye çok önemli nasîhatlerde bulunmuştur.

Eserleri

1) “*Risâle-i Sâhibiyye.*”

Yûsuf el-Hemedânî Hazretleri’nin menkıbelerini anlatan ve kendi hayâtına dâir mâlûmât veren eser **Sa‘îd-i Nefisî** tarafından yayımlanmıştır. (*Ferheng-i İrân-zemîn, 1/1 içinde, sh:70-101*)

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri'nin yenilenen kabr-i şerîfinin son hali

Kemâlüddîn Harîrî'nin “Tibyânü vesâili'l-hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik” adlı eserinde de (Süleymâniye Ktp., İbrahim Efendi, rakam:430, cild:1, vr:379a-389b) yer alan eserin bir özetini **İrec Efşâr** neşretmiştir.

2) **“Vesâyâ.”** (Süleymâniye Ktp., Esad Efendi, rakam:702/5)

Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri kısa bir âdâb risâlesi sayılabilecek bu eserini halîfelerinden **Hâce Evliyâ-yı Kebîr** için kaleme almıştır. Risâlede câhil sûfilardan kaçınmak, şerîat ve sünnetten ayrılmamak, kadınlardan (hâkimlerden) uzak kalmak, mümkün mertebe evlilikten kaçınmak, hangâhta oturmak, semâ ile fazla meşgul olmamak gibi konularda öğütler verilmektedir.

Buhârâ'ya ilticâ eden İranlı Şâfi'î âlimi **Fazlullâh ibni Rûzbihân**, Gücdûvân şehrinin 918'de (1512) bir Safevî muhâsarasından **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî Hazretleri**'nin rûhâniyeti sâyesinde kurtulduğu inancıyla **“Vesâyâ”**-sına bir şerh yazmıştır. (Süleymâniye Ktp., Yahyâ Tevfik, rakam:1500, vr:83a-102b)

(İsam, İslam Ansiklopedisi, 14/169-171; Abdülhâlık el-Ğucdûvânî, Vesâyâ, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi, rakam:3702/5; Aynı mlf., Risâle-i Sâhibiyye, nşr.: Sa'îd-i Nefisî, Ferheng-i İrân-zemîn, 1/1 içinde, Tahran 1332 hş./1953, sh:71-101; Fazlullâh ibni Rûzbihân, Şerh-i Vesâyâ, Süleymâniye Ktp., Yahyâ Tevfik, rakam:1500, vr:83a-102b; Muhammed Pârsâ, Faslü'l-hitâb, Taşkent 1331/1913, sh:518-520; Molla Câmî, Nefehât, nşr.: Mahmûd-ı Âbidî, Tahran 1370 hş./1991, sh:383-384; Lâmiî, Nefehât Tercümesi, sh:411-413; Safî, Reşehât, nşr.: Ali Asgar-ı Muînân, Tahran 2536 şş./1977, 1/34-53; İbnü Muhammed Şerîf el-Abbâsî, Reşehât Tercümesi, sh:30, 78-83; Mu'înülfukarâ, Târîh-i Mollazâde, nşr.: Ahmed Gülçîn-i Meânî, Tahran 1339 hş./1960, sh:46-47; Gulâm Server Lâhûrî, Hazînetü'l-asfiyâ, Leknev 1868, 1/530-534; Kemâlüddîn Harîrî, Tibyânü vesâili'l-hakâik fî beyâni selâsili't-tarâik, cild:1, vr:378b-389b; Abdülmecîd el-Hânî, el-Kevâkibü'd-dürriyye 'ale'l-hadâiki'l-verdiyye fî ecil-lâi's-sâdeti'n-Nakşibendiyye, sh:352-375)

Allâh-u Te'âlâ bu yazımızda bahse konu olan **Ebu'l-Leys es-Semerkindî**, **Hâfız ed-Deylemî** ve Tarîkat-ı Aliyye-i Hâcekâniyye'nin müessisi **Abdülhâlık el-Ğucdûvânî** (Kaddesellâhu Esrârahüm) hazarâtının şefâatlerini cümlemize nasîb eylesin ve bizlere de, siz okurlarımıza da ziyâretlerini tekrâren müyesser eylesin. **Âmîn!**

RESUL BÖLÜKBAŞ
0532 321 43 78

YÜCE ALLÂH'I TENZÎH-U TESBÎH ETMEDEN MUTLAK VARLIĞINA İNANMAK İMÂN ETMİŞ OLMAK İÇİN YETERLİ DEĞİLDİR!

Evet, yüce Allah'ımızı tenzîh-u tesbîh etmemiz ona inanmış olmamız için şarttır. Aksi takdirde yüce Mevla'yı noksan sıfatlardan tenzih edip kemal sıfatlarla tavsif etmeden mutlak manada varlığına inanmak Ebu Cehil ve Mekke müşriklerinin iman etmesi gibi bir imana sahip olmaktır ki böyle bir iman Allah-u Teâlâ indinde muteber bir iman değildir.

Yüce Allah'ımız bu hususu Kur'an-ı Kerim'de Müminûn Sûresi'nin 84-92. ayetlerinde şöyle buyurur:

﴿٨٤﴾ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“De ki: ‘Eğer biliyorsanız söyleyin: Yer ve yerde bulunanlar kime aittir?’” (84)

﴿٨٥﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ

“Onlar ‘Allah’ındır’ diyecekler. ‘Öyle ise siz hiç düşünüp öğüt almaz mısınız?’ de.” (85)

﴿٨٦﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

“De ki: ‘Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş’ın Rabbi kimdir?’” (86)

﴿٨٧﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

“Onlar: ‘Allah’ındır’ diyecekler. ‘Öyle ise ona karşı gelmekten sakınmaz mısınız?’ de.” (87)

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ

﴿٨٨﴾ تَعْلَمُونَ

“De ki: ‘Eğer biliyorsanız söyleyin: Her şeyin hükümranlılığı elinde olan, kendisi koruyan, kendisine karşı korunulamaz olan kimdir?’” (88)

سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

“Onlar ‘Allah’ındır’ diyecekler. ‘Öyle ise nasıl aldanıyorsunuz?’ de.” (89)

بَلْ آتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

“Hayır, biz onlara gerçeği getirdik, fakat onlar kesinlikle yalancıdırlar.” (90)

مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَغْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

“Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. Onunla birlikte başka hiçbir ilah yoktur. Öyle olsaydı her ilah kendi yarattığını alır götürür ve mutlaka birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı. Gaybı da, görülen âlemi de bilen Allah, onların yakıştırdığı nitelermelerden uzaktır. Onların koştuıkları ortaklardan çok yücedir.” (91-92)

Bu ayet-i celilelerden anlaşılıyor ki; Mekke müşrikleri Allah’ın varlığına inanmakla beraber onu tenzih ve tesbih etmedikleri için tarihin müşrikler sayfasında yer almaktadırlar. Onlara Allah hakkında sorulan bütün sorulara verdikleri cevaplar da yüce Allah’ın varlığını ve yaratıcılığını kabul ettikleri halde onu tenzih etmeyip ibadet etmekte ona ortak koştuklarından dolayı mümin olmadılar.

Allah-u Teâlâ hazretleri bir başka ayette şöyle buyurmaktadır:

Yûsuf Sûresi (106)

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

“Onların çoğu Allah’a ancak ortak koşarak inanırlar.” (106)

Bu ayetten de anlaşılıyor ki; bu müşrikler Allah’ın varlığına inanmaktadırlar. Ancak ma‘bûd-u bi’l-hak Allah olduğu halde bu hususta onun şeriki olmadığı halde ona ibadet etme hususunda ortak koşup müşrik oldular.

Bir diğer ayette ise Allah-u Azîmuşşan şöyle buyurmaktadır:

Yûnus Sûresi (31)

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

“De ki: ‘Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hakimdir? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?’

‘Allah’ diyecekler. De ki: ‘O halde Allah’a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?’” (31)

Bu ayete baktığımızda Mekke müşrikleri Allah’ın varlığına inandıkları gibi onun ilim, kudret, irade, semi’, basar ve tekvin sıfatlarına sahip olduğunu inanmakla birlikte yine de şirkten çıkamadılar. Zira ibadette Allah’a eş koştular. Mekke müşrikleri ma‘bud-u bi’l-hakk’ı ve onun şeriki olmadığı hususu kabul etmeyip Allah’tan başka putlara ibadet ettikleri için müşrik oldular.

Şimdi gelelim 21. asrın müşriklerine; bugün yeryüzünde Allah'ın varlığına inandıkları halde O'nun mutlak hâkimiyetini kabullenemeyip ilim, kelam ve mercii tekvin olan teşri' sıfatlarında O'na eş koştukları için hatta daha ileri gidip bu kâmil sıfatlarda yüce Allah'ı kabul etmeyip hüküm ve teşri' sıfatlarının kendilerine yani beşere ait olduğunu iddia edip Allah'a bu hususta beşeriyeti ortak etmeleri sebebiyle şirk içinde kaldılar.

21. asrın sözde müminlerin imanlarının sıhhati için yüce Mevla'yı tenzih ve tesbih etmeleri şarttır. Tesbih ve tenzih kelimelerinin özeti ise "Sübhânellâh" cümlesinde mevcuttur. "Sübhânellâh" demek ben yüce Allah'ın zatını ve sıfatlarını noksanlıklardan tenzih ederim (arındırırım), kemal sıfatlarla onu tavsif yani vasıflarım demekten ibarettir.

Namazda rükûda ve secdede yapmış olduğumuz tesbih ve tenzih Allah'a olan imanımızı teşkil emektedir. Ancak bu tesbih ve tenzihi kalbimizle tasdik etmeden dilimizle ikrar etmemiz kâfi değildir. Zira bilinmektedir ki imanın rüknü ikidir. Kalp ile tasdik dil ile ikrardır. Kalp ile tasdik "rüknü asli"dir. Hiçbir şekilde ve hiçbir mazeretten dolayı sâkıt olmaz. İkrar ise zorlama anında öldürme tehdidi ve işkence karşısında sâkıt olabilir. Hal böyle iken kişi yüce Allah'ın mutlak manada hâkimiyetini ve teşri' yani şeriat koyma vasfında tek olup ortağının asla olamayacağını kalbiyle tasdik etmeden bu hususu benimsemeden ehli tevhid olamaz.

Teşri' sıfatına gelince Cenab-ı Mevla'nın kendisine halife olarak yarattığı insanlara emretmek, nehy etmek, helale helal demek, harama haram demek, dinde gerekli olana farz deme hakkı bilâ kayd-ü şart Allah'a ait olduğunu tasdik edip ikrar etmektir.

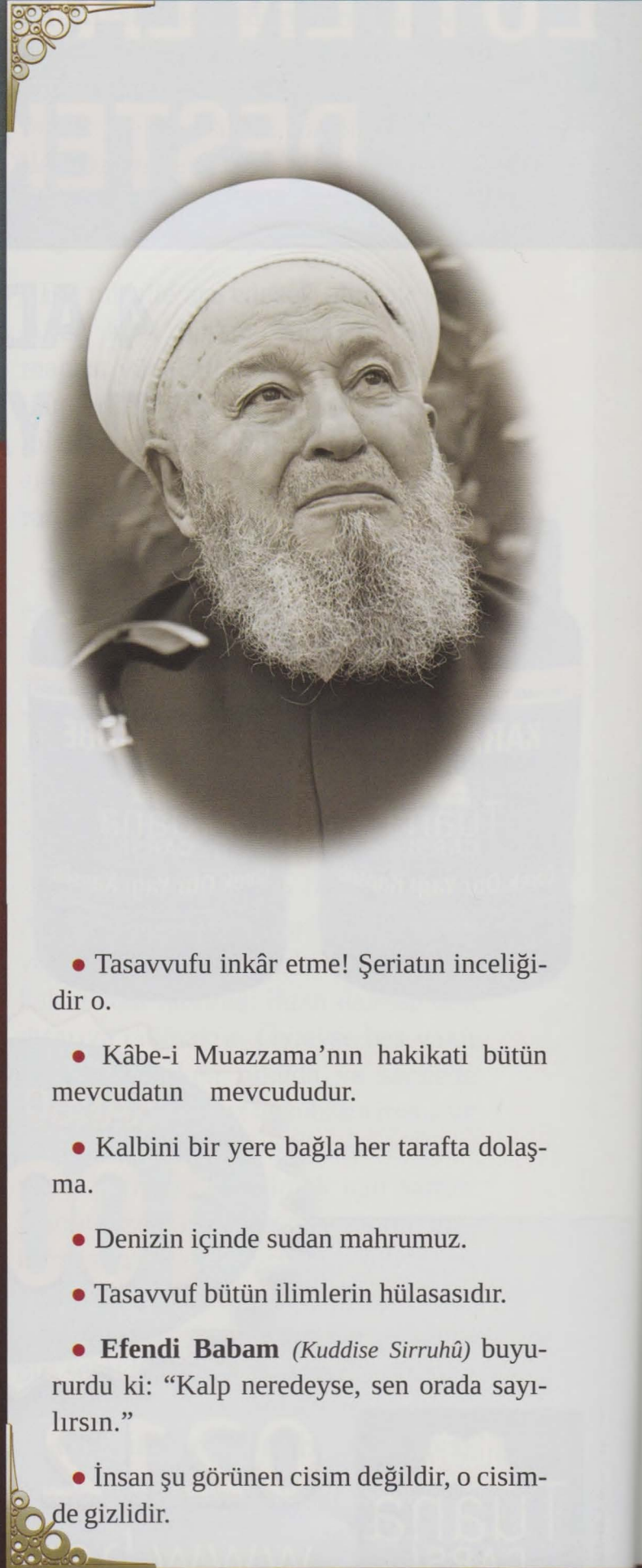
Bir misalle arz edecek olursak yüce Allah faizi haram kılmıştır. Bunun manası yüce Allah ilmi ezeliyle faizin beşeriyet için zararlı olduğunu bilerek haram kılmıştır. Keza nikâhlı-sı olmayan kişilerin mukarenetini haram kılmıştır.

Şimdi kul olarak kulluğunu itiraf eden bir kimsenin veya bir topluluğun bu haramları mubah yani serbest etme hakkına sahip değildir. Bu husus "Sübhânellâh" diyen herkesin diliyle kabul ettiği bir husustur. Eğer kalbi bu hususu tasdik etmiyorsa yine şirkten kurtulamaz.

Özet olarak Allah'ın hakkı olan ve Allah'a ait olan vasıflardan birini veya birkaçını Allah'tan başkasına hak olarak tanımak iman dairesinden dışarıya çıkmaktır. Öyleyse beş vakit namazı kılarken rükûda ve secdede yapmış olduğumuz tesbîhâtın mana ve önemini bilerek bu istikamette inanamamız şirkten kurtulmak için şarttır. Günümüzde itikat esasları yani inanılması gereken hususları bilmeyen müminlerin bu esasları bilmesi mümin olmaları için şarttır. Bu şart hiçbir şekilde hiçbir mazeretle ortadan kalkmaz. Cenab-ı Hakk'tan ibadette daim olan müminlerin bu gerçeği kabul etmelerini ve böylece mümin ve muvahhid olmaları dileğiyle selam ve dua ile..

Mahmud Efendi
Hazretleri'nin
KIYMETLİ KELÂMLARINDAN

- Tasavvufu inkâr etme! Şeriatın inceliğidir o.
- Kâbe-i Muazzama'nın hakikati bütün mevcudatın mevcududur.
- Kalbini bir yere bağla her tarafta dolaşma.
- Denizin içinde sudan mahrumuz.
- Tasavvuf bütün ilimlerin hülasesidir.
- **Efendi Babam** (*Kuddise Sirruhû*) buyurdu ki: "Kalp neredeyse, sen orada sayılırsın."
- İnsan şu görünen cisim değildir, o cisimde gizlidir.

● **İmâm-ı Rabbânî Hazretleri** insanın câmiyyeti konusunda şunları buyurur: “İnsan kendisinde bulunan her parçadan dolayı bütün varlıklara bağlanmıştır. Onda her varlıktan birer parça bulunması, onun her şeye bağlanmasına ve bunun neticesi olarak **Allâh-u Teâlâ**’dan uzaklaşmasına sebep olmuştur.

Allâh-u Teâlâ’nın yardımı ile kendini bu dağınık bağlılıklardan toplarsa, yalnız O’na bağlanırsa, büyük kurtuluşa kavuşmuş olur. Böyle yapmazsa, yolunu sapıtmış çok uzaklara düşmüş olur.”

● **Allâh** dostlarının her birerleri künk gibidir (kalın borular suyu ulaştırdığı gibi Allah’ın feyzini müridlerine ulaştırıcıdır).

● Sisler kalkmalı, güneş kalmalı.

● Elbisende biraz leke olsa ne kadar önemsiyorsun. Nasıl ki elbiseni çamurlardan muhafaza ediyorsun, kalbini de öyle muhafaza et.

● Tarikat-ı aliyenin feyzi cennet çeşmesinin suyu gibidir.

● Bir insanda **Mevlâ**’yı bulma derdi yoksa o insan hayvandan daha aşağıdır.

● Tekkeyi bekleyen çorbayı içer. Köprüden de geçer, hakkı bâtili da seçer.

● Tarikat derslerimizi tam yapalım, sakın gevşeklik etmeyelim. Bundan üç beş sene evvel olsa gerek bir ihvanımız zuhuratında **Nakşibend Hazretleri**’ni gördü. **Bahâuddin Hazretleri** o ihvan vasıtası ile bizlere ikazda bulundu. **Nakşibend Hazretleri** buyurdu ki: “İhvanımız tarikat derslerini tam yapsınlar aksi halde çevrenizdeki savaş Türkiye’ye de sıçrayabilir.”

İhvanlarımız bu uyarıya kulak verip derslerini tam yapmış olmadılar ki, **Nakşibend Hazretleri**’nin buyurduğu gibi oldu. Bugün ülkemizde devam etmekte olan PKK çarpışmaları işte o sıçramalardandır.

● Tarikata mensup olan bir kimse cephe bekleyen asker gibidir. İşte onun için ey tarikatçı! Sen manevi askersin, gecenin erken saatlerinde kalk, uyuma, manen cepheyi bekle, teheccüd namazını kıl, rabıtanı, zikrini, murakabeni yap, dersini bitirmeden yatma.

● Herkes dersine iyi çalışsın, iyi çalışmazsa tehdit var.

● **Nakşibendi Hazretleri** şöyle buyurdu: “Ey **Alaaddin**! Yemeği iyi ye, dersine iyi çalış.”

● Yatsıyı kılınca yarınki derse başla.

● Çocuklar gibi dünyanın fincan kırıklarıyla uğraşmayalım, çünkü dünyaya **Allâh**’ta fâni ve bâki olmaya geldik.

● “Kendini yok bilmek” gönül işidir, ruhun işidir, beden işi değildir. **Mevlâ**’nın varlığı tecelli edince insanın kendi varlığı yok olur.

● Marifetullâhı anlamakta ince olmalı. İnsan dünya işlerinde kaba olsa zarar vermez. Din işlerinde ince olmalı.

● Kemal sohbetledir. Yani yükselmek sohbeteye bağlıdır.

● Ashâb-ı kirâm ehli sohbettir, biri diğeri görsün: “Gel bir saat iman edelim” yâni “İmandan bahsedelim” derdi.

● Kendinizi gösterin, size söz veriyorum görevinizi yaptınız. Bunun yanısıra bir de vaaz ederseniz, fazla fazla görevinizi yapmış olursunuz.

DR. AHMET GELİŞGEN Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

MEZHEBE BAĞLILIĞIN ANLAM VE ÖNEMİ

a-Mezheb Kavramı ve Mezheplerin Ortaya Çıkışı

“Mezheb”, gidilen yol, tutulan yol anlamına gelir. Dini terminolojide “**mezheb**”, bir müçtehidin, İslam’ın itikadi ve ameli konularını/hükümlerini, ayet ve hadislerin doğrultusunda, belli bir yöntemle ortaya koymasıyla oluşan dini anlama mektebidir.¹ Daha basit bir ifadeyle “**mezheb**”, şer’î nassları (dini metinleri) açıklamak ve o metinlerden hüküm çıkarmak için oluşmuş fıkhi mekteb/fıkhi ekol olarak da tarif edilebilir.² Meselâ, itikatta “*Maturidiye Mezhebi*”, amelde ise “*Hanefi Mezhebi*” bunlardandır.

Tariften de anlaşılacağı üzere, mezhebin imamı durumundaki kişi, hiçbir zaman din ve şeriat koyucusu değildir.³ Zira hak bir mezhep, ayet ve hadislerdeki açık hükümleri sistemine aynen alır, açık olmayan noktalarda ise kendi yöntemine göre içtihad eder. Hak mezhepler arasında farklılık, nasslarda açık olmayan konularla ilgili yaptıkları içtihatlarda söz konusu olur. Dolayısıyla ana konularda hak mezhepler arasında farklılık olmaz.

İçtihad farklılıkları ise, bir nassın (ayet veya hadisin) manaya delaletinin açık olmaması, bazı lafızların birden çok anlama gelmesi,⁴ hadisin sıhhati üzerindeki farklı

değerlendirmeler,⁵ uzak bölgelerdeki bir müçtehidin her hadise ulaşamaması, ulaşsa bile o bir hadisin tarikinin sağlam olarak adedilmemesi, Medine’den uzak bölgelerde yeni ve karmaşık olayların zuhuru gibi faktörlere dayanır.⁶

Bölgenin örf adetleri ve zamanın şartları da içtihat farklılığını doğuran sebepler arasında yer alır. Ancak, hakkında açık nass bulunan bir meselede, örf adete göre içtihat yapılamaz.⁷

Hazreti Peygamber (*Sallellâhu Aleyhi ve Sellem*) zamanında sahabe, karşılaştığı problemlerle ilgili sorularını ona sorarak çözüme kavuştururdu. Peygamber (*Sallellâhu Aleyhi ve Sellem*) onu konuda bilgi sahibi ise hemen cevaplandırır. Bazen de o konuda vahiy gelmesini beklerdi.⁸

Hazreti Peygamber (*Sallellâhu Aleyhi ve Sellem*)’in ahirete irtihalinden itibaren sahabenin fakih olmayanları, aralarındaki fakihlere meselelerini sorarak çözüme kavuşturmuşlardır.⁹ Tabiîn’in alimleri de Kur’an ve Sünnet’te açık olmayan konuları sahabenin fakihlerine sormuşlar ve sahabeden aldıkları fetvalarla etrafını aydınlatmışlar ve aynı zamanda o fetvaları sonraki kuşağa aktarmışlardır.¹⁰ Bu yüzden ilk iki asırda sistematik bir mezhep kavramı ortaya çıkmamıştır.

Fetihler sonucu İslam ülkesinin sınırlarının genişlemesi ve sahabenin de ahirete irtihalinden sonra (üçüncü nesilde) halkın, dini meselelerini bölgelerinde bilinen büyük alimlere götürmesiyle, dini ve sosyal bir olgu olarak mezhepler teşekkül etmeye başlamıştır. Bu surette, İslam ülkesinin çeşitli bölgelerinde ve farklı devirlerde yetişen Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafii ve Ahmed b. Hanbel gibi büyük müçtehit imamlar etrafında topluluklar oluşmuştur. Giderek bu topluluklardan mezhepler oluşmuştur.¹¹

Bundan dolayı mezhepler, kasden ve planlı oluşturulmuş müesseseler değildir. Aksine, dini ve sosyal ihtiyaçtan kaynaklanarak kendiliğinden oluşmuş mekteplerdir. Bu mektepler, dini öğrenmeyi ve yaşamayı kolaylaştırıcı bir rol üstlenmişlerdir. Nitekim ayet-i kerimde, “*Bilmiyorsanız zikir ehline sorun*”¹² buyrulmaktadır. O kadar ki Cenab-ı Hakk, topluma dinini öğretecek bir grup insanın savaşa katılmasına bile salık vermemiştir. Bu konudaki ayet-i kerime şu mealdedir:

“*Mü’minlerin hepsinin toplanıp savaşa çıkmaları uygun değildir. Her kabileden büyük bir topluluk savaşa gitmeli, ama onlardan bir kısmı da din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmak ve kabileleri savaştan döndükleri zaman onları uyarmak için savaştan geri kalmalıdır! Olur ki (böylece) Allah’ın azabından sakınırlar.*”¹³

Açıkça görüldüğü gibi, bu ayetler mezhebi oluşumun veya dinde “**taklid**”in caiz olduğunu gösteren en önemli delillerdendir.¹⁴

b- Mezhebe Bağlılığın Lüzûmu

Mutlak müçtehit olmayan kimseler için hak bir mezhebe tutunmak, taassup değil, dini ve sosyal bir ihtiyaçtır. Zira toplumda herkesin her meslekte ihtisas sahibi olmasının imkânı olmadığı gibi, dinde müçtehit olma imkanı da yoktur. Yukarıda belirtildiği gibi, ilk iki nesil (Sahabe ve Tâbiîn), bir bakıma suyu kaynağından içtiklerinden mezhebi oluşuma ihtiyaç duymamışlardır. Buna rağmen taklid, sahabe arasında da vuku bulmuştur.¹⁵

Sahabenin fakih/müçtehit olmayanları, fakih olanlarına sormak suretiyle meselelerini çözüme kavuşturmuşlar ve ona göre amel etmişlerdir.¹⁶ Bugünün şartlarında ise biz, temiz suya ulaşmak için sağlam bir kanala başvurmak ve o kanala tutunmak zorundayız. O halde itikatta ve amelde hak bir mezhebe tutunmak (taklid etmek), müçtehid olmayan kimse için zorunlu bir ihtiyaçtır.¹⁷ Yoksa, faydalı kanallarla zararlı kanalların karıştırılma ve zehirli bir kanala sapma tehlikesiyle karşı karşıya kalırız.

Amelde mezhep olarak tarihte 4 mezhep dışında başka hak mezhepler de zuhur etmişse de bunların çoğunun müntesibi kalmamıştır.¹⁸ Bugün itibariyle kaynaklarına ulaşılabilecek ve temsilcisi bulunan ameli hak mezhepler bilinen 4 mezheptir. Bunlar; **Hanefi, Şafii, Maliki** ve **Hanbeli** mezhepleridir. Bir mümin bunlardan herhangi birine tutunduğunda, Hakk’a bağlanmış olur. Dört mezhep imamlarının hepsi de Ehl-i Sünnet’in kökü olan “*Selefiyye*”dendir.¹⁹

Mezhebe olan lüzumu çeşitli örneklerle izah etmek mümkündür. Şöyle ki:

1) Hasta olan bir insan, “*ben tıbbın hiçbir buluşunu ve tedavi yöntemini, bunun yanında hekimleri de kabul etmiyorum, kendim araştırıp kendi kendimi tedavi edeceğim*” demesi ne kadar hatalı ise, bir müminin de İslami ilimleri ve ulemayı dışlayarak “*dini meselelerimi Kur’an’dan kendim öğrenirim*” demesi de o kadar hatalıdır. Buna “*sünnet*”i de ekleseniz durum fark etmez.

Bu örneği sıradan bir insan için değil de pratik bir hekim için düşünsek de sonuç değişmez. Zira bir hekim hastayı tedavi ederken, “*tıbbın ittifak ettiği yöntemlerden hiçbirini kabul etmiyorum, ben kendim yeni yöntemler geliştireceğim, onlarla hastayı tedavi edeceğim*” demesi kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Bir hekim için tıbbi araştırmalar yolu kapalı değilse de uzman hekimlerin tarih boyunca ittifak ettiği meseleleri bir kenara atarak tıpta sıfırdan bir araştırmaya göre hasta tedavi etmesi, mantıklı ve çıkar bir yol olmasa gerek.

Kaldı ki İslami limlerdeki birikimi bir kenara atmak, tıp ilmindeki örneklerden daha vahim sonuçlar doğurur. Zira tıp tecrübe ve araştırma ile bir nebze de olsa öğrenilebilir, Din ise, esas itibariyle nakle dayandığından, nakille gelen bilgiyi bir kenara atılması, kesinlikle istikame-tin kaybedilmesi anlamına gelir.

2) Otobüs veya arabanız yoksa, arabanız olsa bile şoförlüğünüz yoksa, o zaman bir firma otobüsüyle veya bir başkasının arabasıyla yolculuk yapmaya mecbursunuz demektir. Buradaki yolculuğu dindeki “kulluk” görevimize benzetebiliriz ki onu Allah emretmiş, yöntemini de o göstermiştir. Başkasının aracı kaza yapabilir, uçak da düşebilir düşüncesiyle çok uzak mesafeler için yaya olarak yola çıkmak, yolda helak olmayı, hatta yolda kaybolmayı peşinen göze almak demektir.

3) İşin ehli tarafından açılan ve herkesin üzerinde yürüyüp tecrübe ettiği bir “otoyol” varken, bir şahsın, bu yolu beğenmeyip de dağlar üzerinden kendi kendine patika açmaya yeltenmesi de mezhebi lüzumsuz görenlerin haline benzer. O otoyol, Allah’ın Kur’an’da ittibaya mecbur tuttuğu “müminlerin yolu”dur,²⁰ “ehl-i sünnet yolu”dur, çoğunluğun tuttuğu yol olan “Sevad-ı Azam yolu”dur.

SONUÇ

Kur’an ve Sünnet içeriğine hâkim olmadan; Arapçada, bedi’, beyan ve meâni’de, İslami ilimlerde ve usul ilimlerinde üst düzey bilgi sahibi olmadan; bunun yanında sağlam bir itikat, iyi niyet, ihlas ve meleke sahibi de olmadan, Kur’an’dan hüküm çıkarmaya yeltenmek, “zavallılık”tan başka bir şeyle ifade edilemez. Hele bir de tercüme ve mealler üzerinden bu işe koyulmak, son derece trajikomik bir durumdur. Halbuki bu işe hayatını vakfetmiş muhlis ulemanın tüm süzgeçlerden geçirilmiş üstün çalışmaları, müstahzar olarak yanı başımızda beklemektedir.

Allah Teâla Kur’an-ı Kerim’de, kendisine kitap, hüküm ve peygamberlik verilen hiçbir insanın, Allah’ı bırakıp da kendisine kulluğa

çağırılmayacaklarını, sadece ve sadece “**rab-bânî kullar**” olmaya çağırılmalarını haber vermiştir.²¹

Peygamberlerin yoluna ittiba etmiş alimlerin de insanları kendine kulluğa değil, Allah’a kulluğa çağıracakları aşikardır. Bu bağlamda İbn Kesir, peygamberlerin yoluna ittiba etmiş alimlerin de insanları kendine kulluğa değil, sadece ve sadece Allah’a kulluğa çağıracaklarını ifade etmektedir.²²

Bu müjde, ümmete büyük bir rahmet ve kolaylıktır. Yoksa bu kadar çok dünya meşguliyeti içerisinde ve ilmin kaldırıldığı ahir zamanda herkesin müçtehit olmasının imkân ve ihtimali yoktur. Öyleyse ictihad ehliyetine sahip olmayan kimselerin, hak bir mezhebe bağlılığı, son derece lüzumludur. Hanefi Mezhebi’nin İmam Azam’dan sonra en büyük imamları olan Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer gibi büyük şahsiyetler bile, fûruda müstakil olmaları yanında usul ve yöntemde hocaları Ebu Hanife’ye bağlı kalmışlardır.²³

Bugün itibariyle Ehl-i Sünnet’in itikatta iki mezhebi vardır. Onlar, “**Maturidilik**” ve “**Eş’arilik**”tir. Sahabe ve Tâbiîn’in temsil ettiği ilk “**Selefiyye**”den sonra Ehl-i Sünnet’in yerini bu iki mezhep almıştır. Bunların her ikisinin Ehl-i Sünnet’i temsil ettiklerini ve her ikisinin de itikadi hak mezhepler olduğunu kesinlikle bilelim. Her iki mezheb, tarihte yaklaşık olarak aynı dönemde farklı coğrafyalarda İslam dünyasına itikatta öncülük etmişlerdir.

Akademik birkaç nüans dışında aralarında itikadi yönden bir fark yoktur. İtikad, dini temeller olduğundan itikadi meseleler üzerinde, açıklamaya dayalı hususlar dışında ihtilaf da olmaz zaten. Bu bakımdan, Maturidilik ve Eş’arilik’ten her ikisinin öğretileri de İslam itikadının kendisidir.²⁴ Metod olarak da da bu iki mezheb, “**kelâm metodu**”nu kullanmışlardır. Kelam metodu, felsefe metodundan farklı olarak, ayet ve hadisleri asıl kabul eder, dinin anlaşılması ve izahında da akıldan yararlanır ama akılı hakem kabul etmez.²⁵

Öyleyse, Maturidilik veya Eş‘arilik’ten birini hakir görmek veya birine karşı düşmanca bir tavır almak, Allah muhafaza kişiyi dinden çıkarır. Son yıllarda Batı, her ikisi de Ehl-i Sünnet olan bu iki itikat mezhebini birbirine düşman etme denemelerine girişmiştir. Son zamanlarda özellikle Türk gençliği ve aydını, “*Maturidiye Türk Mezhebi, Eş‘ariye ise Arap Mezhebidir*” sloganıyla güya Maturidi taraftarlığı adı altında Eş‘ariye üzerine kışkırtılmaktadır.

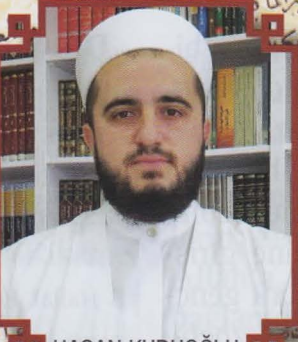
Bu saçma fikirleri ileri sürenlerin, haddi zatında Maturidilikle de bir alakaları yoktur. Çünkü tarihte Maturidiler Eş‘arileri, Eş‘ariler de Maturidileri daima sevip saymışlar, her ikisi de diğerinin kesinlikle kendinden bilmiştir.

Diğer bir yazımızdaki ifadelerimizi, öne mine binaen burada da tekrar etmek istiyoruz: Yukarıda anlatılan bu Amerikan oyununu öğrenen iyi niyetli, vatansever ve Müslüman Türk Evladı, Allah’ın izniyle, bu oyununa gelmeyeceği gibi, olanca gücüyle de bu Amerikan oyunu ile mücadele edecekler. Umarız ki bizim bu ifadelerimizden kimse ırkçılık anlayışı çıkarmaz! Zira biz, inancımıza göre bütün müminleri dinde kardeş bildiğimiz gibi,²⁶ dinimize, devletimize ve milletimize zararı dokunmayan²⁷ insanlığı da Hazreti Adem (*Aleyhisselâm*) babamızdan yaratılıştan kardeş biliriz...²⁸

İtikatta ve amelde hak bir mezhebe bağlılık, tarih boyunca İslam toplumunda ve Türk toplumunda birlik ve dirliğin de adeta anahtarı olmuştur. Bu bağlılık toplumda kültür birliğini de sağladığından fertler arası kaynaşma ve uzlaşmayı kolaylaştırmış, toplumdaki kaos ve kavgayı minimum düzeye indirmiştir. Birileri her kafadan bir ses çıksın ve bu kültür birliği de kaybolsun diye galiba, bu anahtarın dişlerini sıyırmaya seferber olmuş görünüyor. Netice itibarıyla bir hak mezhebe bağlılığı çok görenler, insan aklı sayısınca saçma yolların ortaya dökülmesinden keyif alıp 4 köşe olacaklar acaba?!

Dipnotlar

- 1 Fahrettin Atar, Fıkıh Usülü, s. 378.
- 2 Abdülkerim Zeydan, Vecîz, s. 412.
- 3 Bkz. Fahrettin Atar, Fıkıh Usülü, s. 378.
- 4 Bkz. Hallaf, Ilmu Usuli’l-Fıkh, 35.
- 5 Hallaf, Ilmu Usuli’l-Fıkh, s. 152.
- 6 Fahrettin Atar, Fıkıh Usülü, s. 357, 358.
- 7 Bkz. Abdülkerim Zeydan, Medhal, s. 119; Hallaf, Ilmu Usuli’l-Fıkh, 89, 90.
- 8 Abdülkerim Zeydan, Medhal, s. 92, 93. Bkz. Bakara, 2/189, 215, 217, 219, 220, 222; Maide, 5/4; âraf, 7/187; Enfal, 8/1; İsrâ, 17/87; Kehf, 18/83; Tâhâ, 20/105; Nazi-at, 79/42.
- 9 Abdülkerim Zeydan, Medhal, s. 99-107.
- 10 Abdülkerim Zeydan, Medhal, s. 111; Fahrettin Atar, Fıkıh Usülü, s. 381.
- 11 Fahrettin Atar, Fıkıh Usülü, s. 381.
- 12 Nahl, 16/43.
- 13 Tevbe, 9/122. Bkz. Ali-İmran, 3/79, 80; İbn Kesir, Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azim, I/377.
- 14 Bkz. Cessâs, Ahkâmü’l-Kur’ân, II/215; Şirbînî, Hâşiyetü’l-Benânî alâ Şerhi Cem’u’l-Cevâmî’ (Hamiş’de), II/253; Şâtübî, İ’tisam, s. 479; Abdülkerim Zeydan, Vecîz, s. 412.
- 15 Şirbînî, Hâşiyetü’l-Benânî alâ Şerhi Cem’u’l-Cevâmî’ (Hamiş’de), II/253.
- 16 Zekiyyüddin Şa’bân, Usûlü’l-Fıkhî’l-İslâmî, s. 422.
- 17 Şâtübî, İ’tisam, s. 479.
- 18 Abdülkerim Zeydan, Medhal, s. 148, 149.
- 19 Şerafeddin Gölcük, Süleyman Toprak, Kelam, s. 36.
- 20 Nisa, 4/115.
- 21 Ali-İmran, 3/79, 80.
- 22 İbn Kesîr, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm, I/377.
- 23 İbn Âbidîn, Reddü’l-Muhtar, I/165.
- 24 Bkz. Şerafeddin Gölcük, Süleyman Toprak, Kelam, s. 36-39, 41; Şükrü Özen, “Maturidi”, TDV/İSAM Ansiklopedisi, XXVIII/148.
- 25 Gölcük-Toprak, a.g.e, s. 38, 44.
- 26 Hucurât, 49/10; Tirmizi, Tefsiru Sure 59; 49; Menâkıp 73; Ebu Davud, Edeb, 11; II/361, 524; Ahmed, IV/145, 158.
- 27 Hucurât, 49/13; Mücadele, 58/22; Tevbe, 9/23, 24.
- 28 Bkz. Tirmizi, Tefsiru Sure 53, 49; Menâkıp, 73; Ebu Davud, Edeb, 111; Ahmed, II/361, 524.

HASAN KUDUOĞLU

DEVLET-İ ALİYYE'NİN YIRMI BEŞİNCİ ŞEYHULİSLÂMI, 2 KERE ŞEYHULİSLÂM OLAN

HOCA SA'DEDDÎNZÂDE MEHMED EFENDİ

(Rahimehûllâh)

Vilâdet târihi: 975 / 1568 - Vefât târihi: 1024 / 1615 - Şeyhulislâmlık târihi: 2 kere bu makâma getirilmiştir
İlk meşîhati: 2 Safer 1010 - 2 Ağustos 1601 / 21/22 Receb 1011 - 4/5 Ocak 1603
İkinci meşîhati: 20 Safer 1017 - 5 Hazîrân 1608 / 5 Cemâziyelâhir 1024 - 2 Temmuz 1615
Şeyhulislâmlık müddeti: Toplam 8 yıl, 5 ay, 28 gün - İlk meşîhati: 1 yıl, 5 ay, 4 gün
İkinci meşîhati: 7 yıl, 24 gün - Şeyhulislâmlar arasındaki sırası: 25.Şeyhulislâm
Meşîhat makâmındaki sırası: 26, 32 - Meşîhat dönemindeki pâdişâh: **3.Mehmed ve 1.Ahmed Hân**

- Târihçe-i Hayât-ı Necîbesi -

Hoca Sa'deddînzâde Mehmed Şerîf Efendi (Rahimehullâh) "**Hocazâde**" ve "**Çelebi Müftü**" olarak da bilinir. 28 Şa'bân 975 (27 Şubat 1568) târihinde Bursa'da doğmuştur.

Babası Osmanlı şeyhulislâmı ve târihçisi **Hoca Sa'deddîn Efendi**'dir. Babası Bursa'da Yıldırım Beyazıd Medresesi'nde müderris olduğu dönemde doğduğu için gençliğini Bursa'da geçirmiştir. (Bkz: Resim-1)

- İlmî Hayâtı ve Vazîfeleri -

Mehmed Efendi (Rahimehullâh) ilk tahsiline babasında başladı. Ayrıca **Molla Tevfik**'ten ve başka hocalardan özel dersler gördü. Kısa ve parlak bir tahsîl

hayâtından sonra yine babasından mülâzemet aldı ve onun nüfûzu ile ilmiye derecelerini birbirini ardınca aştı. Mevcut teâmülleri zorlayan bu yükseliş, babasının hocalık yaptığı **3.Murâd Hân** dâhil olmak üzere birçok kimseyi rahatsız etti ve tenkitlere yol açtı.

1-Bursa Yıldırım Beyazıd Medresesi'nin eski bir resmi

994 Cemâziyelevveli'nde (Mayıs 1586) İsmihan Sultan Medresesi müderrisliği pâyesiyle ilmiye mesleğinde görev ve başladı. (Bkz: Resim-2)

Cemâziyelâhir 997'de (Nisan 1589) Sahn-ı Semân müderrisliği pâyesini aldı. Rebûlâhir 999'da (Şubat 1591) Yavuz Sultan Medresesi'ne, (Bkz: Resim-3) aynı yıl içinde Süleymâniye Medresesi'ne müderris oldu.

Şevvâl 1000'de (Temmuz 1592) Mekke kadılığına getirildi. Cemâziyelâhir 1001 (Mart 1593) târihinde istifâ etti ve kendisine 120 akçe emekli maaşı bağlandı. Ardından Cemâziyelevvel 1004'te (Ocak 1596) İstanbul kadısı, iki ay sonra **Dâmad Efendi** yerine Anadolu kazaskeri oldu.

Aynı yıl başlayan **3.Mehmed Hân**'ın Eğri seferine babasıyla birlikte katıldı ve pâdişâhın yakınında yer aldı. Bir ara gireliyerek dağılan Osmanlı ordusunun, babasının ve kendisinin kahramanlık göstermesiyle toparlanmasına sebep oldular. Netîcede Osmanlı ordusu zafer kazandı.

Daha sonra İstanbul'daki törenlerde çok defâ babasının yanında kardeşleri **Es'ad** ve **Azîz** efendilerle berâber bulundu. Babası siyâsî çekişme içinde olduğu rakiplerinin tesiriyle gözden düşüp

2- İsmihan Sultan Medresesi (Yavuz Sultan Selim'in kızı ve Sokollu Mehmed Paşa'nın eşi İsmihan Sultan'ın Eyüp'te yaptırdığı medrese)

9 Cemâziyelâhir 1005'te (28 Ocak 1597) pâdişah hocalığından alındığında o da kazaskerlikten azledildi.

Hoca Sa'deddîn Efendi'nin yeniden güç kazanıp 1006'da (1598) şeyhulislâmlık makâmına getirilmesi üzerine Zilka'de 1007'de (Haziran 1599) Rume- li kazaskeri oldu. Babasının 12 Rebî'ü- levvel 1008'de (2 Ekim 1599) vefâtının ardından 20 Ramazan 1009'da (25 Mart 1601) görevden alınca inzivâyâ çekildi.

- Şeyhulislâm Olması (İlk Meşîhati) -

Dört ay sonra 2 Safer 1010'da (2 Ağustos 1601) **Sun'ullâh Efendi**'nin yerine şeyhulislâm olduysa da 22 Receb 1011'de (5 Ocak 1603) azledildi ve **Sun'ullâh Efendi** tekrar şeyhulislâmlığa getirildi. (Bkz: Resim-4 ve 5)

Şeyhulislâm olmasına şöyle ibâre ile târih düşürülmüştür:

«وَأَمْسَكُوا قَوْلَ مُحَمَّدٍ وَعَلَيْهِ الْفَتْوَى.»

“**Muhammed** (Mehmed)in sözüne sınımsız sarılın. Fetvâ da buna göredir.” (1010)

- İkinci Meşîhati -

20 Safer 1017'de (5 Hazîrân 1608) dördüncü defâ mâzul olan **Sun'ullâh Efendi**'nin yerine şeyhulislâmlığa tâyin edildi ve ölümüne kadar bu makamda kaldı.

- Vefâtı -

5 Cemâziyelâhir 1024'te (2 Temmuz 1615) vebâdan ölen **Mehmed Efendi** (*Rahimehullâh*)ın mezarı Eyüp'te Saçlı Abdülkadir Efendi Mescidi hazîresinde babasının yanındadır. Cenâze namazını şeyhi olan **Azîz Mahmud Hüdâyî** (*Kuddise Sirruhû*) **Hazretleri** kaldırmıştır. (Bkz: Resim-6 ve 7)

O zaman Şam müftüsü olan **Abdurrahmân İmâdî** (*Rahimehullâh*), **Mehmed Efendi** (*Rahimehullâh*)'ın vefât ettiğinde Şam'daki Emevî Câmii'nde gıyâbî cenâze namazı kıldırılmış ve şu târihi düşürmüştür:

قَدْ مَاتَ مُحَمَّدٌ الْعُلُومِ الْمَعْلُومِ
فَالرُّومُ رُجَّتْ لِفَقْدِ ذَاكَ الْمَخْدُومِ
لِمَ لَا؟! وَأَتَى وَفَقَّ وَفَاةَ الْمَرْحُومِ
تَارِيخِ أَقْوَالِ شَمْسِ عِلْمٍ فِي الرُّومِ

“**Muhammed** (*Mehmed Efendi*, *yâni*)
mâlum olan ilimler(in sâhibi) öldü,
Bu evlâdın ölümünden dolayı Rumeli
halkı sarsıldı.

Nasıl böyle olmasın ki?! Zîrâ merhûmun
vefâtına muvâfık geldi;
Rumeli'nde (büyük) **ilim güneşinin batış**
târîhi.” (ö.1024)

- Dönemindeki Bâzı Siyâsî Hâdiseler -

Şeyhulislâmlığı döneminde çeşitli idârî ve siyâsî hâdiselerde etkili olan **Mehmed Efendi** (*Rahimehullâh*)'ın babasının siyâsetini sürdürdüğü, devlet erkânı arasında özellikle **Nasuh Paşa** ile anlaşmazlığa düştüğü kaynaklarda zikredilir.

Bayramlarda sadrazamların şeyhulislâmı ziyâreti âdet olduğu hâlde **Sadrazam Nasuh Paşa**'nın onun ziyâretine gitmediği, durumdan haberdâr olan **1.Ahmed Hân**'ın emri üzerine **Nasuh Paşa**'nın kıyâfet değiştirip bir kayıkla **Mehmed Efendi** (*Rahimehullâh*)'ın yalısına gidip

hiç oturmadan bayramını tebrik ederek ayrıldığı belirtilir. Onun **Nasuh Paşa** ile olan çekişmesinde sadrazamın ilmiye mensuplarının tâyin işine karışmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Nasuh Paşa bâzı medrese ve kadılık-ları pâdişâha re'sen arzedince **1.Ahmed Hân**: “Şeyhulislâmın göreceği işe niçin müdâhale ediyorsun?” demiş, bunun üzerine sadrazam, **Ebu's-Su'ûd Efendi**'nin tezkiresini göstererek: “Bu benim vazîfemdir, selefte vüzerâ göregelmıştır.” diyerek izin almışsa da bu müdâhale sâdece onun zamânına münhasır kalmıştır.

Mehmed Efendi (*Rahimehullâh*)'ın ilmiye derece ve makamlarına hızla gelişinde babasının rolü dönemin bâzı şâirleri tarafından eleştirilmiştir. Ulemâ çocuklarına ayrıcalık tanınması ve onların daha küçük yaşlarda üst makamlara yükselmelerinin sistemleşmesinde **Hoca Sa'deddîn Efendi**'nin oğulları örnek olarak gösterilmiştir.

Hoca Sa'deddîn Efendi'nin, **Mehmed Efendi**'yi yirmi dört yaşında Mekke kadısı, arkasından İstanbul kadısı tâyin ettirmesi üzerine bir şâir:

3- Kânûnî Sultân Süleymân tarafından babası Yavuz Sultân Selîm adına (Vatan Caddesi'nde) yaptırılan Sultân Selîm Medresesi'nin eski hâli

âlim olduğu, Türkçe, Arapça ve Farsça şiir ve nesirleri bulunduğu bilinmektedir.

Şu Farsça beyti edebiyat husûsundaki yerini göstermede kâfî bir delil olsa gerktir ki şöyle demiştir:

مَزْنُ أَيِّ بَادِ شَانَةَ زُفِّ عُنْبَرِ بُوِي جَانَانَرَا
پَرِشَانِي مَيْفَزَا عَاشِقَانِي دَلِپَرِشَانَرَا

“Ey rüzgâr! Sevgilinin anber kokulu saçına tarak vurma, Gönülleri perîşân âşıkların perîşanlıklarını arttırma.”

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
تَلْکَ الْکَلِمَاتِ الْبِیْرُ التَّهْمَا
حیات و هیل
مده سیاتره کله صغور دن
زیر خوت اولوب زوجه سی مندی داوغلری عزو و کبری و قبری زینبی زکرا ایلمیش
ترک شزخانه و هیل اولور بیان پور بوب
ایده کلام
هنده شمن و ماعدا اولادنه لدر شل خط الان شین و ریلور
کرم اللعالم
عقبتی

5- “Allâhümme yâ veliyye'l-ismeti ve'l-inâye nes'elüke'l- hidâye fi'l-bidâye ve'n-nihâye

Bu mesele beyânında eimme-i Hanefiyyeden cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve oğulları Amr'ı ve Bekr'i ve kızı Zeyneb'i terk eylese kismet-i tereke şer'an ne vechile olur? Beyân buyrulup musâb oluna.

el-Cevâb: Allâh-u Te'âlâ a'lem, Hind'e sümn ve mâ'adâ evlâdına li'z-zekeri mislü hazzi'l-ünseyeyn virülür.

Ketebehû Mehmed (ibnü) Sa'düddîn el-fakîr. Ufiye anhumâ.”

Mehmed Efendi (Rahimehullâh) ayrıca hattatlığı da vardır. **Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi**'nin “**Tuhfe-i hattâtîn**” adlı eserindeki beyânına göre; hutût-u mütenevviada (birçok hat çeşidinde) mahâret sâhibiydi.

Mehmed Efendi (Rahimehullâh), babası **Hoca Sa'deddîn Efendi** (Rahimehullâh) gibi cumâ günleri Ayasofya Câmii'nde fetvâ verirdi.

اللّٰهُمَّ الْعِزَّةَ وَالْعِزَّةَ
سَمَّكَ الْبِرِّ وَالْجَبَلِ
زید و هند قزلی زینبی آخر قاضیلقه اولان عمره انجاص ایدر حجاز
نامنه نیجاص ایدر و بروت عزو زید ایلم اولور کن سفه کینکله زینبی اش ایلم
زید ده کله نینکله کینکله حکوم نور اول اسعارت بهر من ایدر بو
و هر کله قاد اولور لاری سان صومر علیسان ماجور اولور
اشراف و شرفیت من کله کس من کله
اولور لار کرم اللعالم
عقبتی

4- “Allâhümme yâ veliyye'l-ismeti ve'l-inâye nes'elüke'l- hidâye fi'l-bidâye ve'n-nihâye

Bu mesele beyânında eimme-i Hanefiyyeden cevâb ne vechiledir ki?

Zeyd ve Hind kızları Zeyneb'i âhar kadılıkda olan Amr'a nikâh idüp cihâz nâmına nice esbâb virüp Amr Zeyd ile olurken sefere gitmekle yine Zeyneb'i esbâbı ile Zeyd ve Hind'in menzillerine getürse, sonra mezburlar ol esbâbı âriyet virmiş idük deyû virmemeğe kâdir olurlar mı? Beyân buyrulup musâb ve me'cûr oluna.

el-Cevâb: el-İlmu indehû, eşrâf ve şerîfatdan değillirse yeminleri ile olurlar.

Ketebehû Mehmed (ibnü) Sa'düddîn el-fakîr. Ufiye anhumâ.”

“Oldu kâdî-i şehri-i İstanbul,
On ikide on üçte bir çelebi.

Şimdi oğlancık oyununa döndü,
Hizmet-i muktezâ-i şer-'i nebî.

Saldı oğluyula dehre bir âteş,
Gör babası olan **Ebû Leheb**'i.”

diyerek ağır eleştiride bulunmuştur.

Yine **3.Mehmed Hân**'ın **Hoca Sa'deddîn Efendi**'ye güvendiğini, fakat onun genç oğlu **Mehmed**'i Anadolu kazaskerliği, küçük oğlu **Es'ad**'ı Edirne kadılığı için arz etmekle ulemâ arasında sultânî mahcup, kendisini de zor duruma soktuğundan yakındığı belirtilir.

- Şahsiyeti -

Bu tür suçlamalara rağmen **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh)ın iyi yetişmiş bir

Moralî Mustafa Paşa (ö.1623) ve **Şeyhulislâm Karaçelebizâde Abdülazîz Efendi** (ö.1657) dâmadlarıdır.

Muhammed ibni Ebi's-Sürûr el-Bekrî es-Siddîkî (Rahimehullâh)ın "**el-Minahu'r-Rahmâniyye fi'd-Devleti'l-'Os-mâniyye**" adlı eserindeki nakline göre; **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh)ın ikinci meşîhati esnâsında **Sultân 1.Ahmed** Kâbe-i Muazzama'nın binâsının tâmirini murâd ettiğinde "Bir taşını altından,

6- Hoca Sa'deddîn Efendi ve oğullarının medfun bulunduğu Eyüp'teki Abdülkadir Efendi Mescidi

bir taşını da gümüşten yapıp koyalım." şeklinde bir irâdede bulununca şeyhulislâm olan **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh) pâdişâha "Sultânım! Bu iş beyt-i şerîfin hürmetini izâle eder. Allâh-u Te'âlâ böyle bir şey dileseydi onu tamâmen yâkuttan yapardı." diyerek **Sultân 1.Ahmed**'i bundan vazgeçirmiştir.

Edebiyatçı ve târihçi **Muhammed Emîn Muhibbî**'nin "**Hulâsatü'l-eser fi a'yâni'l-karni'l-hâdî 'aşer**" adlı eserindeki nakline göre; **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh) zamânındaki âlimlerin önde gelenlerindendi. Fazîlet sâhibi olup, üstün bir zekâ ve hâfızası vardı.

Bir gün yanında fetvâ emîni olduğu hâlde bir kayığa binip, kendisine âit olan bahçesine gitmek üzere yola çıktılar. Fetvâ emîni sorulan soruları, fetvâları düzenleyip tertiplerdi. Kayıkta giderlerken **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh) fetvâ emînine "Soruları çıkar, cevaplarını hazırlamam için teker teker oku. Bahçeye varınca yazması kolay olsun." buyurdu.

Fetvâ emîni kâğıtları çıkarıp teker teker sonuna kadar okudu. Okuduğunu önüne koyuyordu. O esnâda kuvvetli bir rüzgâr esince kâğıtları alıp denize savurdu. Fetvâ emîni bu durum karşısında şaşırıp ve çok üzüldü. Bunun üzerine **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh) ona: "Üzülme, ziyânı yok." buyurdu.

Nihâyet bahçeye vardılar. **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh) orada bir miktar kâğıt istedi ve: "Şimdi dediklerimi yaz." dedi. Denize düşen suâlleri teker teker fetvâ emînine yazdırdı. Fetvâ emîni yüz kadar suâli ve bunların cevaplarını böylece yazmış oldu. Bu hâdise **Mehmed Efendi** (Rahimehullâh)ın büyüklüğüne yeterli bir delildir.

- İlmî Eserleri -

1) Babasının "**Tâcü't-tevârih**" adlı eserinin zeyli durumundaki "**İbtihâcü't-tevârih**"in üçte ikisini kendisi hazırlamış, fakat **Kânûnî Sultân Süleymân Hân** dönemini ihtivâ eden bu eser tamamlanamamıştır.

Mehmed Efendi (Rahimehullâh) kitabın girişinde babasının notlarını düzenlediğini ve kardeşiyle birlikte yer yer ilâvelerde bulunduğunu ifâde eder.

7- Hoca zâde Mehmed Efendi'nin Eyüp'teki Saçlı Abdülkadir Efendi Mescidi'nin hazîresinde medfun bulunan babası Hoca Sa'deddîn Efendi'nin sol tarafındaki kabri

Ahmet Akgün tarafından eser üzerinde bir doktora tezi hazırlanmıştır. (Hocazâde Mehmed Efendi'nin İbtihâcü't-tevârîhi, haz. Ahmet Akgün, doktora tezi, 1995, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü)

2) “Tercüme-i Behceti'l-esrâr.”

3. Murâd Hân'ın emri üzerine Şat-tanûfî'nin Abdülkâdir-i Geylânî'nin menâkıbına dâir “Behceti'l-esrâr”ını (TSMK Ktp., Bağdat Köşkü, no:295) tercümeyle girişen Hoca Sa'deddîn Efendi (Rahimehullâh), oğulları Mehmed ve Es'ad efendilerin yardımı ile bunu altı ayda tamamlamıştır.

3) Mehmed Efendi (Rahimehullâh)ın ayrıca döneminde yazılmış bâzı eserlerin başında takrizleri vardır.

4) İmâm-ı Busîrî (Rahimehullâh)ın “Kasîde-i Bürde”sine tahmîsi olduğu da kaynaklarda mezkurdur.

5) Rumeli kazaskerliği zamânında çeşitli vesilelerle mülâzemet verilen 166 ilmiye adayı ile ilgili müstakil bir rûznâmçe defteri bulunmaktadır. (İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Rûznâmçeleri, no:7)

“İlmiyye Salnâmesi”nde yedi aslî fetvâsı ve imzâsı bulunmaktadır.

Rûhu için el-Fâtîha.

Kaynaklar:

(İsam, İslam Ansiklopedisi, 28/452-453; Müstakimzâde Süleymân Sa'düddîn, Devhatü'l-meşâyih, sh:42-43; Devhatü'l-meşâyih, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, kayıt no:5497, verak:19b-20b; Nev'î Zâde 'Atâî, Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti's-Şekâik, sh:575-577; Mehmed Süreyyâ, Sicill-i 'Osmânî, 4/764; Şemsüddîn Sâmî, Kâmûsu'l-a'lâm, 4/2568-2569; İlmiyye Salnâmesi (haz. Seyid Ali Kahraman, Ahmed Nezih Galitekin, Cevdet Dadaş), sh:352-356, 737-739; Ahmed Sıdkî, Mu'cemü şüyûhi'i-İslâm fi'l-'ahdi'l-'Osmânî, 1/415-419; Abdülkadir Altunsu, Osmanlı Şeyhülislâmları, sh:54-55; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi'nde Şeyhülislam Fetvaları, sh:12-13; Serhat Başar, Osmanlı Şeyhülislamları, sh:80-81; M.Orhan Bayrek, İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar, sh:67; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 5/119, 121; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 4/459, 461; Hasan Basri Erk, Meşhur Türk Hukukçuları, sh:169-172; Peçuylu İbrâhim, Târih, 2/451-452; Kâtib Çelebi, Fezleke, 1/372; Muhammed Emîn Muhibbî, Hulâsâtü'l-eser fî a'yâni'l-karni'l-hâdî 'aşer, 4/168-169; Muhammed ibni Ebi's-Sürûr el-Bekrî es-Sıddîkî, el-Minahu'r-Rahmâniyye fî'd-Devleti'l-'Osmâniyye, sh:285)

İletişim adresi: hasan.kuduoglu@outlook.com

ÖMER FARUK KORKMAZ

DİKKAT EDİLMİYEN ZÂYİYAT: ZAMAN İSRAFI

Yaşamız olduğumuz hayatta aslında yegâne vazifemiz vardır: değerlerimizi muhafaza etmek. Bize bahşedilen değerler kendi içlerinde de ehem mühim sıralamasına tabidirler. Bu değerlerin birini diğerine üstün kılan şey ise alternatiflerine göredir. O halde bir şeyin alternatifi yoksa o vazgeçilmezdir. Bu anlamda suyun alternatifi olmadığı için su zarûriyattan telakki edilir. Oksijen, sağlık vb. nimetlerle bu bağlamdaki misallerin çoğaltılması pek tabii mümkündür.

Allah ﷻ'ın bize bu nimetlerin cümlesinden biri olarak bahşettiği zaman da böyledir. Zira zamanın da su gibi, oksijen gibi alternatifi yoktur. Kaybedildiğinde bir başka şeyle yerinin doldurulması gibi bir ihtimal de söz konusu değildir. Bu sebeple büyükler “Yâkutlar vakitlerle birlikte satın alınır, fakat vakitler yâkutlarla birlikte satın alınamaz” demişlerdir.

Zamanın bu denli bir önemi hâiz olması sebebiyle Cenab-ı Hak sayılamayacak

nimetlerinden bir kaçını hatırlattığı ayet-i kerimede “*Düzenli seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi*”¹ buyurmuştur. Yani gece ve gündüzün bize bahşedilmesi, bu zaman zarfları içinde hayat sürüyor oluşumuz şükürünü eda etmekten aciz olduğumuz nimetlerdendir. Keza “*Biz, geceyi ve gündüzü birer âyet (delil) olarak yarattık. Nitekim, Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca, yılların sayı ve hesabını bilmeniz için gecenin karanlığını silip (yerine, eşyayı) aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik*”² gibi ayetler de bu noktaya işaret etmektedir.

Cenab-ı Hakk'ın kendisine bahşettiği nimetleri çoğu kez haraç mezat kullanan insanoğlunun sorumsuz davrandığı konulardan biri de zamanın gereği gibi değerlendirilmesi hususudur. Hususen zamanımızda “anı yaşamak” sloganlarıyla zaman öldürmeye teşvik edilen insanımızın vakit kullanımında hayli cömert olduğu görülmektedir.

Ne yazık ki zaman adına verilen bu zayıf maddî noktalarda yapılan israf- lar gibi hiç gündem edilmeyen, farkına varılmayan bir israf türü halini almıştır. İnsanımız kendisine bahşedilen ömür ni- metini boş alayışlarda zaman tüketerek geçirebilmektedir. Daha acı olanı ise bu kaybın gündem yapılmayacak kadar kü- çük bir zayıf olarak telakki edilmesidir.

İslam Vakti Esas Almıştır

Zaman, Cenab-ı Hakk'ın kendisine yemin edecek kadar önem atfettiği bir şeydir.³ Müslüman, Kur'an'ın kase- ettiği şeylerden biri olduğu için zeyti- ne, incire hürmet gösteren kişidir. Bu- nun yanında Allah ﷻ'ın yemin ettiği bu mühim şeylerden birinin de zaman olduğunu ıskalamaması gerekir. Bu sebeple olmalıdır ki, Cenab-ı Hak vaz etmiş olduğu dini hükümlerde ve kul- larını mesul tuttuğu vazifelerde hep va- kit mefhumunu tayin etmiştir. Namazın ikame edileceği belli bir vakit olduğu gibi oruç ve hacc gibi birçok ibadet için de aynı şey söz konusudur.

Müslümanlar İslam'ın bu esasla işaret buyurduğu ince nükteden maalesef ki ga- fil kalmış ve zaman disiplinine sahip ol-

maktan da günden güne uzaklaşmışlardır.

Oysa bu ibadetler bizi manevi anlam- da muhafaza altına aldığı gibi vakti na- sıl değerlendirmemiz noktasında da bir muallim olma vasfına sahiptirler. Allah Rasulü ﷺ'nün "İki günü eşit olan za- rardadır"⁴ gibi hadisleri de Müslümanın zaman disiplinine sahip olması gerekti- ğine vurgu yapmaktadır.

Bize Ömür Niçin Verildi?

Vakit israfı konusunu incelerken her şeyden önce cevaplamamız gereken kilit bir soru var: Bize bu ömür niçin veril- di? Peşinen ifade etmek gerekirse insa- nı başıboş yaratmadığını söyleyen Allah ﷻ'ın⁵ bize bu ömrü yemek, içmek ve gezmek gibi işlerde kullanmamız için verdiğini söylememiz herhalde müm- kün değildir. Bilakis Allah ﷻ insanog- lunu sadece ibadet için yarattığını zaten haber vermektedir. Bize bu ömrün ni- çin verildiği sorusunu şu ayet-i kerime üzerinden de incelememiz mümkündür: "Onlar orada: 'Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapa- lım' diye feryad ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi?!"⁶

Bu ayet-i kerimede Cenab-ı Hak, dünyada kendisine verilen ömür nimetini boşa harcamış, küfür ve isyan içinde geçirmiş olan kimselere bu nimeti niçin değerlendirmediklerini sorarak mazeretlerini kabul etmemektedir. Bu noktayı bağlamak adına şöyle bir cümle kurabiliriz: “taammur nimeti tezekkür için verilmiştir.” Yani bu ömür bize Allah ﷻ’ı bulmak, ona yakinen iman etmek ve emir ve yasaklarına riayet içinde bir hayat geçirmek için verilmiştir. Bu tek atımlık kurşun mesabesindeki telafisiz fırsatı değerlendiremeyenin yarın kıyamette öne sürebileceği bir mazereti olamaz. Allah Resülü ﷺ’nün “Kime Allah ﷻ altmış senelik bir ömür vermişse ömür hususunda mazeretini kaldırmıştır.”⁷ hadisi de bunu göstermektedir.

Şu halde bizim başımızı ellerimizin arasına alarak düşünme vaktimiz gelmiş hatta çoktan geçmiştir. Ömrümüzü ne uğrunda harcadık? Bize tahsis edilen ömürde İslam’ın izzeti için, Allah ﷻ’ın mülkünde onun buyurdıklarının olması için neler yaptık? Günümüzün çoğu neleri düşünmekle geçiyor? Saatlerimizi neleri tahsil etmek için harcıyoruz? Kimleri izlemek, hangi şahısları takip etmekle meşgulüz? Gündelik meşgalelerimiz içinde ne kadar bir süre Kur’an’ı öğrenmeye, ibadetlerimizi yerine getirmeye ayırıyoruz? Günümüzün çoğu dünyalık işlerle mi, ahirete yönelik ibadet ve tezekkürle mi geçiyor? Müminler olarak bu soruları kendimize sormalı ve iç muhasebemizi hemen her an yapmalıyız. Zira ahirette cevabını vermeden Cennet’e giremeyeceğimiz suallerden birinin de “ömrümüzü ne uğrunda geçirdiğimiz”⁸ olacağını unutmamamız gerekmektedir.

En Büyük İsrâf: Vakit İsrâfı

Telifisinin olmaması nedeniyle vakit israfı en büyük israf sayılmıştır. Zira dünyada kaybettiğiniz herhangi bir değer bir şekilde yerine başka bir şeyi koymanız mümkün olabilir belki. Fakat kaybedilen bir zamanın yerine bir başka değeri koymanız mümkün değildir. Hal böyleyken insan olarak en çok düştüğümüz israf çeşidi de budur. Nitekim Allah Resülü ﷺ’nün “İnsanlardan birçoğunun aldanmış olduğu iki nimet vardır: Sıhhat ve boş vakit”⁹ şeklindeki hadisi de bu hususa işaret buyurmaktadır.

Tam da bu hadisin bir tasdikçisi olarak bugün insanımızın en fazla zayi ettiği ve kaybettiğine üzülmeyeceği şey “zaman” olmuştur. Zira günümüzde insanlar vakitlerinin çoğunu gezintilerde, pikniklerde, tv ekranlarının başında, internetle iştigalde, alışveriş merkezlerinde kısacası somut bir geri dönüşümü olmayan ve hayatın amacıyla doğrudan ilgili olmayan şeylerle geçirmektedirler. Yani bugün, hayatımızı idame için küçücük araçlar olarak kullanmamız gereken şeyler amaç haline almıştır. Peşi sıra hayata hiç ölmeyecekmiş gibi bağlanma ve tüketim çılgınlığı gibi arızaları da getiren bu aymaz tutum, insanımızı sorumsuzca bir hayat yaşama uçurumuna sürüklemektedir. Dünyaya gönderiliş amacına da tamamen muhalif olan bu tavır netice olarak dünya ve ahiretin kaybedilmesine müncer olacaktır.

Vakti Nakit Bilenler

İtiraf edelim ki, şu gök kubbe altında vakit denen değeri bihakkın muhafaza eden bir nesil de yaşadı. Sahabe ve tabiin başta olmak üzere müteahhir ulemanın bu husustaki titiz tutumu bizlere örneklik teşkil etmektedir. Nitekim Hasen-i Basrî bu hakikati “Ey Âdemoğlu, sen günlerden ibaretsin. Bir gün gittiğinde senin bir parçan gitmiş olur.

Ben öyle bir topluluğa eriştim ki sizin dirhem ve dinarlarınıza verdiğiniz önemin çok daha fazlasını vakitlerine verirlerdi”¹⁰ şeklindeki sözünü dile getirmektedir.

Bu gök kubbe “hayatımın bana en ağır gelen zamanları yemek yediğim anlardır” diyen Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî gibilerini de görmüştür.¹¹

Keza ölüm döşeginde son nefeslerini vermek üzereyken talebesi İbrahim b. el-Cerrah ile Hac menasikinde şeytan taşlamanın yürüyerek mi yoksa binek üzerinde mi yapılmasının daha faziletli olduğunu müzakere eden, oğlu vefat ettiğinde hocası Ebû Hanife'nin dersini kaçırma endişesiyle cenaze işlerini akrabalarına tevdi eden İmam Ebû Yusuf da geçti bu diyardan.¹²

Yolda yürürken talebelerinin kendisine cüz okuduğu Ebû Nuaymlar, keza yürürken kitap mütalaa ederek vaktini nakit bilen Hatib el-Bağdâdîler,¹³ yemekte harcadığı vakitlere hayıflanıp ve kendisiyle konuşmak isteyen kişiye “güneşi işaret ederek onu durdur senle konuşayım” diyen Fahrurraziler¹⁴’i de gördü bu dünya...

Nice benzerleriyle çoğaltılabilecek olan bu misaller vakti en kolay harcanan şey haline getirmiş olan bizler için büyük numunelerdir. Her geçen saniye aleyhimize işlerken ve her an bizi biraz daha

ölüme yaklaştırırken bu denli bir gaflet içinde acımadan tükettiğimiz zamanlara ne de çok hayıflanacağız. İçinde bulunduğumuz hayat nimeti ve bize verilen en büyük fırsat olan zaman lütfu üzerinde konuşurken Hazreti Peygamber ﷺ’in şu hadisini her daim hatıra tutmak gerekir: “Cennet ehli Allah ﷻ’ı zikretmeden geçirdikleri anların dışında hiçbir şeye karşı pişmanlık duymayacaklardır.”¹⁵

Ne mutlu nimet elindeyken vakitlerini en kıymetli hazine bilip gereği gibi değerlendirenlere...

Dipnotlar

1 İbrâhim, 33

2 İsra, 12

3 Asr, 1; Leyl: 1-2; Müddessir: 33-34; Tekvîr, 17-18; İnşikak: 16-17; Fecr: 1-2; Duha: 1-2; İzz b. Abdisselam, *Tefsîrül-Kur’ân*, Daru İbn Hazm, Beyrut, 1416, Baskı: 1, 3/485; Taberî, *Câmi’ul-Beyân*, Müessesetu’r-Risâle, 1420, Baskı: 1, 24/590; Ayet-i kerimenin güzel bir tefsiri için bkz. Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, Dâru İhyâit-Türâsi’l-Arabî, Beyrut-Lübnan, 1420, Baskı: 3, 32/277

4 Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ*, Daru’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 8/35

5 Kıyame, 36

6 Fâtır, 37

7 Beyhakî, *el-Âdâb*, No:799; *es-Sünenul-Kübrâ*, No:6753; Taberânî, *el-Mu’cemul-Kebîr*, No:5933; İbn Hibbân, *Sabih*, No:2979

8 Taberânî, *el-Mu’cemul-Sağîr*, No:760; *el-Mu’cemul-Evsat*, No:2191; *el-Mu’cemul-Kebîr*, No:9772; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 19/215; No:35839; Bezzâr, *Müsned*, No:1435; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, No:7434

9 Buhârî, “Kitâbu’r-Rikâk”, No:6049; Tirmizî, “Kitâbu’z-Zühd”, No:2304; *el-Mu’cemul-Evsat*, No:6163; *el-Mu’cemul-Kebîr*, No:10786; Hakim, *el-Müstedrek*, No:7845; Bezzâr, *Müsned*, No:6708; İbn Mâce, “Kitâbu’z-Zühd”, No:4170

10 Abdülfettah Ebû Gudde, *Kıymetu’z-Zemen İnde’l-Ulemâ*, Mektebu’l-Matbû’ati’l-İslâmiyye, Baskı: 10, s. 27

11 Ebû Gudde, *a.g.e.*, s. 28

12 Ebû Gudde, *a.g.e.*, s. 29

13 Ebû Gudde, *a.g.e.*, s. 48, 51

14 Ebû Gudde, *a.g.e.*, s. 66

15 Taberânî, *el-Mu’cemul-Kebîr*, No:182; *Müsnedü’s-Şâmiyyîn*, No:446; İbnu’s-Sünnî, *Amelu’l-Yevm ve’l-Leyle*, 1/6; Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid*, 10/70

İlm-i Hâl

HÜSAMETTİN VANLIOĞLU BAŞKANLIĞINDA
FİKİH KURULU

KARZ-I HASEN

Allah Teâlâ, cahiliyye devrinde şirk ve mâsiyet batağına saplanmış, dünya mahbesini ebedî yurt edinmiş, yaratıcısından ve ahiret hayatından gafil kalmış insanlığa merhamet ederek elçisi Hazreti Muhammed Mustafa'yı (*sallâ-lâhü aleyhi ve sellem*) göndermiştir.

Yüce Rabbimiz, insanlığa bir rahmet olarak gönderdiği Resulü aracılığıyla bireyin yaşamının ve sosyal toplumdaki ilişkilerinin her safhasına müdahil olmuş ve toplumu vahiy ile yeniden imar etmiştir.

Vahiy, asr-ı saadet döneminde hayatın her safhasında insanlığa bir rehber olmuş ve çürümüş inanç sistemini ve sosyal düzeni baştan aşağı değiştirerek toplumu yeniden imar etmiştir. Din, insanın, yaratıcısıyla olan bağı ve ilişkisini tesis ettiği gibi; bireyin birey ile olan ilişkisini de tanzim eder.

Din, getirdiği yaşam ölçüsüyle sosyal toplumu ve cemiyet ruhunu onarıp yeni bir cemiyet nizamı inşa eder. Biz bu makalemizde, konu kapsamında yalnızca borç-alacak ilişkisi ve dinin bu konuya bakışını değerlendirmeye gayret edeceğiz.

Allah Azze ve Celle insanlığa gönderdiği ilahî kitabı Kur'ân-ı Kerim'de, ibadetler ile ilgili birçok ahkamı açık seçik beyan buyurmamışken; karz-ı hasen yani borç ve alacak ilişkisine def'aten ve vurguyla temas etmiştir. Yüce Rab-bimiz farklı surelerde tekrar tekrar bu konuya temas ederek adeta insanoğluna unutacağı hakikatleri birden fazla hatırlatmaktadır. Öncelikle vahyi rehber edinerek Allah Teâlâ'nın şu ayetlerini hatırlayalım:

1. "Kimdir işte o (yiğit) kimse ki; (ihlâs ve gönül hoşluğuyla dînî hizmetlere harcayarak ve borç isteyene faizsiz para vererek) güzel bir ödünçle Allâh'a borç verir de, O da kendisi için o (bağışta bulunduğu)nu birçok katlara katla(yarak artırır)r? Allâh (rızkı dilediğine) daraltır ve (istediğine) geniş yapar! Zaten siz ancak O'n(un mânevî huzurun)a döndürüleceksiniz. (İşte o zaman yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz!)"¹

2. "Kimdir işte o (bahtiyâr) kimse ki; (ihlâs ve gönül hoşluğuyla dînî hizmetlere harcama yaparak veya borç isteyene fâizsiz para vererek) güzel bir ödünçle Allâh'a borç verecek de, O da kendisi için o (bağışta bulunduğu) nu birçok katlara katlaya(rak artır)a caktır, üstelik (buna ilâveten) onun için pek değerli büyük bir mükâfât olacaktır?"²

3. "Eğer siz (Allâh-u Te'âlâ'nın tayin ettiği yerlere ihlâs ve gönül hoşluğuyla yardımda bulunarak veya borç isteyene faizsiz para vererek) güzel bir ödünçle Allâh'a borç verirseniz, O sizin için o (bağışta bulunduğu)nu(zu, bire on, bire yedi yüz ve daha) birçok katlara katlar ve sizin için (günahlarınızı) mağfirette

bulunur. Zaten Allâh (az bir amel karşılığı pek büyük mükâfatlar bahşeden bir) Şekûr'dur; (ceza vermekte acele etmeyen bir) Halîm'dir."³

Bu ayet-i kerimelerden anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ, sadece kendi rızası karşılığında borç veren müminleri nice müjdeliler ile müjdelemiştir. Yüce Rab-bimiz adeta "sizler vermekten çekinmeyin! Kendi katımda verdiklerinizi katlayacak olan benim!" buyurmuştur.

Bu ayetler ışığında İslam nizamını getiren, sosyal toplumu imar eden, cemiyet ruhunu ve kardeşlik bağını tesis eden Hazreti Peygamber Efendimizin şu yaşadığı hadiseye kulak verelim:

Enes ibni Malik (*Allah ondan razı olsun*) tarihiyle rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (*Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem*) şöyle buyurur:

- Miraç gecesinde cennetin kapısında şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: **"Verilen bir sadakanın karşılığında on kat; verilen bir borcun karşılığında ise on sekiz kat sevap vardır."**⁴

İnsan, biraz tefekkür ile maya tutup şuur ile zihin dünyasını safîleştirince şunu idrak ediyor: Allah Teâlâ adeta, dünyaya gelip de aczi içerisinde yaşayan bizlere, isimlerimizi, kendi kudretiyle yarattığı cennetinin ve saltanat yurdunun kapısına yazdırma imkânı tanımış ve bu faziletli amele defalarca teşvik etmiştir.

Borcu vermenin faziletli olduğunu belirtmek; borcu verenlerin faziletini beyan etmekten başka bir hakikat değildir. O haleden cennet kapısına isimlerimizi yazdırmak için çok da nazlı olmamız gerek.

Veren elin her daim üstün tutulacağını hatırdan tutmak gerek.

Bu noktada Allah Resul'ünün yaşan-tısını ve nasihatlerini yazmaya kalksak daha nice müjdeli haberin olduğunu gör-memiz içten bile değildir.

İslam fıkında karz/borç: Bedeli iade edilmek şartıyla altın, gümüş, nakit para veya bir malın ödünç olarak verilmesidir.

Maddi karşılığın gözetilmediği bir iyilikten ibaret olan borç akdinde, borç olarak verilen şeyin para/nakit veya mislî mal olması gerekir. Herhangi bir menfaat sağlayan borç verme işleminin faiz olacağı yönündeki rivayetler, borç vermenin sadece Allah için yapılan bir iyilik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple borç verilirken, borç veren kişi-ye herhangi bir fayda sağlayacak şartın koşulmaması hususiyetle belirtilmiştir.

Bu noktada Rabbimizin, kitabında bu-yurduğu şu ayetleri hatırlayalım:

“Ey iman etmiş olan kimseler! Al-lâh'tan hakkıyla sakının ve fâizden kalmış olan (alacağınızı) bırakın. Eğer (gerçekten) mümin kimseler ol-duysanız (böyle yapmanız gerekir. Çün-kü imanın delili, inandığınız Allâh'ın emirlerini tutmaktır!)”

“O kimseler ki; (Allâh'a, peygamberlerine ve getirdiklerine) iman et-tiler, (oruç ve hac gibi) salih ameller işlediler, o (farz) namaz(lar)ı dosdoğ-ru kıldılar ve zekâtı verdiler; şüphe-siz Rableri katında ecirleri kendileri için (hazır beklemekte)dir. Onlar üze-rine (, gelecekle alâkalı) hiçbir kor-ku yoktur ve ancak onlar (geçmişe dâir) üzülmeceklerdir.”

“Eğer o (borçlu), güçlük sahibi olur-sa, artık bir bolluğa (ve ferahlığa ula-şacağı zamana) kadar bekleme(niz ge-rekir)! (Darlık içinde olan kimselerden alacağınız anaparanın tamamını veya bir kısmını silerek) bağışta bulunmanız ise, sizin için (borçluya süre tanımak-tan) daha iyidir. Eğer siz (bu bağışla-manın kazandıracığı güzel övgü ve bol mükâfatı) bilmekte olsaydınız (elbette bu yolu tercih ederdimiz!)”⁵

Bu ayetlerin anlam bütünü ve mana in-sicamı çerçevesinde şu hususu da hatırlatmakta fayda var: Allah Resulü (*sallal-lâhü aleyhi ve sellem*) Efendimiz, her gelen vahyin akabinde, vahiy katiplerini bizzat kendisi görevlendirmiş ve hangi ayetin nereye kaydedileceğini ve hangi ayet sı-ralaması içerisinde hangi surenin içine ekleneceğini açıkça emir buyurmuştur.

Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'de peş peşe gelen bu iki ayeti bu bağlamda değerlen-dirmek gerekir. Yani Allah Teâlâ bizzat kendi yarattığı ve fitratlarını, iştihak-larını, meyillerini, arzularını, hırslarını ve içgüdülerini bir yeti olarak kendisi-ne verdiği insanı en mükemmel ölçüde tanıdığı için adeta önce “Yapma! Faizi alma!” diyerek nasihate başlamıştır.

Bunca kelamdan sonra gelelim asıl me-ramımıza: Ne yazık ki, insanoğlu kendi-sini ve yaşadığı evreni yaratan Rabbin bu emirlerinden kendisini uzaklaştırmış ve ilahi düzene karşı kendisi yeni bir düzen kurmaya kalkışmıştır. Unutulma-malıdır ki; bizim hedefimiz sadece İslam'dır. Bizim tuttuğumuz yol, ötelere ötesidir. Hal böyleyken eksiklerimizi te-lafi etmek, nakıslarımızı tamamlamak ve kusurlarımızı gidermemiz gerektir.

Yaşadığımız coğrafyada İslam'ın ve Müslümanların tek yurdu bu vatanıdır. İltica edeceğimiz başka bir yurt başka bir karargâh yoktur. Öyleyse yegâne kurtuluş, yırtılan postu kendi elimizle yamaktan geçer.

Bu serzenişimiz Müslüman kardeşlerimizin esef ve üzüntüyle bahsettiği şu sebeptir: İki kişinin kendi arasında gerçekleşen yüksek miktarlı borç ilişkisinde devlet mekanizması ilgili kurulları aracılığıyla müdahale etmekte ve böyle bir borç-alacak ilişkisine yönelik bazı yaptırımlar uygulamaktadır. Şöyle ki, verilen borç karşılığında alacaklı tarafın, mutlak durumda faiz almasını gerekli görmekte aksi takdirde tarafları parasal cezaya tabi tutmaktadır. Bu ne yazık ki çok üzüntü verici bir durumdur. Bu ebet müddet âlî devletin istikameti, İslam güneşinin doğduğu her kıta olacakken; faiz ile Allah'a harp açmak nice iştir?

Ticari veya ailevi ilişkilerde güven esasına dayalı olarak resmi şirketler ve banka hesapları üzerinden 2. şahıslara verilen karz-ı hasen yani borç işlemlerinin faiz ahkâmına tabi tutulması çok üzüntü vericidir.

Böyle bir noktada kişilerin resmi hesaplarından çıkış sağlayarak verdiği borçlarda devletimizin faizin tatbikini zorunlu koşması ve bunun gerekliliği üzerinden vergi ve ceza kesmesi inançlı ve imanlı bireyler nezdinde kamu vicdanını yaralamaktadır. Tabi ki bu noktada sağlanacak muafiyet ve müsamahada istismarın ve amaç dışı uygulamaların önüne geçilmedir. Ancak bu, genel olarak karz-ı hasen müessesesinin işletilemez hale getirilip ortadan kaldırılmasıyla olmamalıdır.

Bu hususta her bir devlet ricali ve her vatanperver Müslümanın teyakkuza geçmesi ve vakit kaybetmeden bu gediği onarması gerekir. Ve herkesin imkân nispetince bu konuyu gündemine alması ve belli mercilere taşınması gerekir. Aksi takdirde Rabbimiz bizi hep beraber mesul tutacaktır.

Zira Müslümanın, çevresindeki yanlışlıklara duyarsız olmaması Peygamber buyruğudur. Böyle bir devlet uygulaması, ticari hayatta güvenin kaybolduğu, borçlu kişilerin kendi hayatlarına son verdiği ve dara düşen kişilerin görüldüğü sokaktan dahi yürümeyen günümüz insanını ademe mahkûm etmek ve harama sürüklemekten başka bir şey değildir. Bizler batının salyası ağzından akan, gözü dönmüş açgözlü tefecilerinin uygulamalarını benimsememeliyiz.

Böyle bir uygulama zarardan öte bir şey değildir. Faiz herc-ü mercinden kaçan Müslümanı, faiz kementiyle prangalamaktan başka bir şey değildir.

Efendiler! Göçecek bir diyar yoktur. Kervan bu ise yol tutulacak vatan burasıdır. İstikamet, İslam güneşinin doğduğu her kıtaysa, yegâne azık İslam'dır. Allah yar ve yardımcınız olsun.

İSMAİL AĞA FIKİH KURULU

Dipnotlar

- 1 Bkz. Bakara suresi, 245.
- 2 Bkz. Hadîd suresi, 11.
- 3 Bkz. Teğâbûn suresi, 17.
- 4 Bkz. "İbn Mace", Kitâbu's-Sadaka, Babu'l-Karz, Hadis No:2431
- 5 Bkz. Bakara suresi, 278, 279, 280.

صلى الله عليه وسلم محمد ﷺ

Hadîs-i Şerîfler

Ebu Mûsâ (Radiyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

“Şu ümmetim rahmete mazhar olmuş bir ümmettir. Âhirette azaba maruz kalmayacaktır. Onların azabı dünyadadır; (onlar da) fitneler (iç savaşlar), zelzeleler ve katl.”

(Ebu Davud, Fiten, (4277).

İbn-i Abbâs (Radiyallahü anhüma)’nın naklettiğine göre, Resûlullah

(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

“İki nimet vardır ki insanların çoğu (onları değerlendirme hususunda) aldanmıştır; sağlık ve boş zaman.”

(Buhârî, Rikâk; 1)

Enes (Radiyallahu anh)’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah

(Sallallahü aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

“İnsanoğlunun her biri hatâkârdır. Ancak hatâkârların en hayırlısı tövbekâr olanlarıdır.”

(Tirmizî, Kıyâmet 50, (2501); İbnu Mâce, Zühd 30, (4251).

Ebu Katâde (Radiyallahu anh)’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

“Rüya Allah’tandır. Hulm (sıkıntılı rüya) şeytandandır. Öyle ise, sizden biri, hoşuna gitmeyen kötü bir rüya (hulm) görececek olursa, sol tarafına tükürsün ve ondan Allaha istiâze etsin (sığınsın). (Böyle yaparsa şeytan) kendisine asla zarar vermeyecektir.”

(Buhârî Tıbb 39, Bed’ü’l-Halk 11, Tâ’bir 3, 4, 10,14, 46; Müslim, Rüya 5, (2262); Ebu Dâvud, Edeb 96, (5021). Tirmizî, Rüya 4, (2288);

Abdurrahman bin Cerir (Radiyallahu anh) şöyle haber verdi: Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki:

“Herhangi bir kulun ayakları Allah yolunda tozlanırsa, Cehennem ateşi ona dokunmaz!”

(Buhari 2658)

Ebu Hüreyre (Radiyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

“Allah’ın hataları silmeye ve dereceleri yükseltmeye vesile kıldığı şeyleri size söyleyeyim mi?”

- Evet ey Allah’ın Resûlü, söyleyin!’ dediler.

Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- Zahmetine rağmen abdesti tam almak. Mescide çok adım atmak.

(Bir namazdan sonra diğer) Namazı beklemek... İşte bu ribâtür, işte bu ribâtür, işte bu ribâtür.”

(Müslim, Tahâret 41, (251); Muvatta, Sefer 55, (1,161); Tirmizi, Tahâret 39, (52); Nesâi, Tahâret 106.

Ebu Mâlik el-Eş’arî (Radiyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:

“Allah sizi üç hasletten himâye etti: Peygamberinizin hepinizi helâk edecek olan bedduasından; Bâtil ehlinin hak ehline (nurunu söndürecek kesin) bir galebesinden; dalâlet üzerine birleşmenizden.”

(Ebu Dâvud, Fiten 1, (4253),

Güldeste

Mustafa Özşimşekler

Hesap Vakti Yaklaşıyor!

Herhangi birimize, hakkımızda açılan bir davayla ilgili olarak mahkemeden bir tebligat gönderilecek olsa, belki çoğumuz endişelenir ve telaşa kapılırız. Gelen bu evrakı hemen satır satır okuyup meseleyi en ince detayına kadar anlamaya çalışırız. Sonra da hukukçulara, avukatlara müracaat eder, neler yapılması gerektiği konusunda bilgi edinir ve ona göre hareket ederiz. Ki, mahkeme günü geldiğinde hâkimin karşısında hesabımızı kolay verelim.

Tabi mahkeme günü yaklaştıkça, doğal olarak her geçen gün heyecanımız da, korku ve endişemiz de git gide artar. Yani beşeriyet icabı genel olarak durum böyledir... Ama birçok kimse belki de herhangi bir hukûki süreç yaşamadan, hâkim karşısına çıkmadan bu dünyaya veda edip ahirete irtihal etmektedir. Oysa ahirette Mahkeme-i Kübra'ya çıkmayacak ve Ahkemü'l-Hâkimîn olan Allah-ü teala'ya hesap vermeyecek tek bir kişi dahi olmayacaktır. Dolayısıyla hepimizin önünde böyle bir mahkeme süreci vardır ve herkes istisnasız olarak o mahkemede mutlaka hesap verecektir.

Peki bu mahkeme, hesap günü ne zaman olacaktır?..

Allah-ü teala bir âyet-i kerime'sinde:

“İnsanlar için hesap (kıyâmet) vakti yaklaştı...” (Enbiya: 1) buyurmuştur.

Evet hesap vakti her geçen gün daha da yaklaşmaktadır. Acaba huzura çıkacağı-mız o büyük mahkeme için, boynuzsuz koyunun boynuzlu olandan hakkını alacağı o büyük hesap günü için hazırlanıyor muyuz?.. Buradaki mahkeme günü yaklaştıkça endişe ve korkusu artan bizler, acaba yaklaşan o büyük mahkeme için böyle bir endişe ve korku duyuyor muyuz?.. İnsanların geneline şöyle bir bakacak olursak, maalesef böyle bir hâl göremiyoruz. Nitekim Rabbimiz insanlığın bu halini âyet-i kerime'nin devamında beyan ediyor:

“...Fakat onlar hâlâ gaflet içinde yüz çeviriyorlar” (Enbiya: 1)

İnsanların gaflete düşüp yüz çevirmelerinin sebebi; belki de bu hesap günü ahirette olduğu için “henüz ahirete çok vakit var” diye düşünülmesi...

Ölüm, kabir, ahiret gerçekten de bize çok uzakmış gibi geliyor değil mi?.. Gevşekliğimiz, ibadet konusunda tembelliğimiz, ahirete tam manasıyla hazırlık yapmayışımız belki de bundandır. Ne yazık ki aldandığımız nokta işte tam da burası...

Çünkü, kişi öldüğü zaman onun için ahiret hayatı ve hesap verme süreci artık başlamış demektir. Yani hesap vakti için kıyâmeti beklemeye gerek yoktur. Zira Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

“Kişi öldüğü zaman onun kıyâmeti kopmuştur.” Buyurmuştur.

Ölen kişi için artık kıyamet kopmuş, gökler dökülüp yerler yarılmış ve dağlar hallaç pamuğu gibi atılmıştır. Dolayısıyla kişinin ölümüyle birlikte onun ahiret hayatı ve hesap verme süreci de başlamış demektir.

Yakın ve Uzak İstikbal

Yıllar önce katıldığım bir sohbet programında, konumuz bu minval üzereydi. Yani **“kıyametten, ahiretten, hesap gününden”** bahsettik. Sohbet sonrasında üniversitede okuyan bazı kardeşlerimiz bizimle görüşmek istediler. Görüştük, oturup konuştuk... Bir ara şöyle dediler:

- Hocam sohbet iyiydi, güzeldi ama biraz da **“istikbalden”** bahsetseydiniz daha iyi olurdu. Biz de o kardeşlerimize şaka yollu şöyle dedik:

- Malumunuz olduğu üzere, istikbal gelecek zaman demektir. Biz neden bahsettik?

Âhiretten... Peki âhiret geçti mi? Hayır, henüz geçmedi ama mutlaka gelecek.

Yani ahiretten bahsedince, aslında bir nevi istikbalden de bahsetmiş olmadık mı?..

- İyi ama dediler, ahiret uzak istikbal. Oysa bizim kastettiğimiz yakın istikbaldi...

O kardeşlerimizin **“yakın istikbal”** dedikleri şeydi; yüksek lisans yapacaklar, okulu bitirecekler, askerlik yapacaklar, askerden gelip iş kuracaklar sonra evlenecekler v.b. Yani beş-on senelik bir zaman dilimi onlara göre yakın istikbaldi...

O kardeşlerime sordum:

- Şu anda bu salonun kapısından dışarı çıkabileceğinize yemin edebilir misiniz? (Bir anlam veremedikleri bu soruya ne cevap verelim, diye şaşkınlıkla birbirlerine bakarlar, dedim ki) Ben cevap vereyim; “yemin edemezsiniz” çünkü, garanti değil. Zira salonun kapısına varmadan ölebiliriz.

Peki; “âhirete gideceğim” diye yemin edebilir misiniz? Edersiniz, çünkü kesin!.. Hâl böyle olunca, uzak istikbal dediğiniz âhiret, şu kapıdan daha yakın olmadı mı?..

Ölüm hepimize bu kadar yakın olduğuna göre, kişi öldüğü zaman hesap verme süreci de başladığına göre, demek hesap vakti çok yakın...

Ölüm yakın, kıyâmet yakın, hesap vakti yakın!..

Rabbimiz bir âyet-i kerime’inde şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler Allah’tan korkun. Ve her nefis yarın için ne hazırladığına baksın.” (Haşr: 18)

Âyet-i kerime’de geçen “yarın” ifadesiyle “ahiret” kastedilmektedir. Yani bu gün “dünya” yarın “ahiret”.

Her nefis “yarın”a ne hazırladığına baksın, demek; herkes ölümden sonrası ve ahireti için hazırlanmaya baksın, demektir. Âhiret için “yarın” buyrulması, aynı zamanda hesap gününün çok yakın olduğunu ifade etmektedir.

Erken Yola Çıkan Menzile Varır

Peygamber Efendimiz (Sallallah aleyhi ve Sellem) bir hadislerinde şöyle buyurmuştur:

“Kim korkarsa erken yola çıkar, kim erken yola çıkarsa menzile varır.”

Şayet uzun bir uçak yolculuğuna çıkacak olsak, bavullarımızı önceden hazırlar ve her ihtimale karşı erkenden yola çıkarız. Neden?.. Trafiğe takılıp da uçağı kaçırmamak için... Dolayısıyla geç kalma korkusuyla tedbirli davranıp erken yola çıkan, uçağı yetişir ve menzile varır.

Aynı şekilde ölüm uçağını da kaçırmamak için gereken tedbirleri almak ve bir an önce yola çıkmak lazımdır, yoksa ahiret uçağını kaçıırız.

Belki bazılarımız; “keşke ölüm uçağını kaçırsak” diyor olabilir. Kimse merak etmesin, biz unutsak da onlar bizi kesinlikle unutmazlar. Yani bu uçak kaçmaz!.. Bu dünyaya gelirken, biletimiz gidiş-dönüş olarak kesilmiş, yani istesek de istemesek de herkes bu yolun yolcusu. Asıl mesele, bu yolculuğa hazırlıksız yakalanmak tehlikesidir. Zira bir hafta yolculuğa çıkan yanına bir bavul, bir aylık yolculuğa çıkan iki-üç bavul alıyor. Acaba ahiret yolcuğı için kaç bavul hazırlamak lazım?..

İşte ölüme hazırlıksız yakalanmaktan korkan, erken yola çıkar. Yani ibadetlerini ileriki yaşlara tehir etmeden bir an önce ahiret hazırlığına başlar ve ne lazımsa şimdiden tedarik eder. Bir an önce hazırlığını tamamlayan da cennetteki menziline varır, biiznillah.

Ama maalesef birçoğumuz, birtakım bahaneler öne sürerek ibadet konusunda tembellik ediyor ve âhirete hazırlık konusunda erkenden yola çıkamıyoruz. Kimi gençliğini bahane ederek; “ben daha gencim kırk veya elli yaşına gelince ibadete başlayacağım” diyor, kimisi de “hele bi’ emekli olayım da o zaman tam dönüş yapacağım” diyerek ibadetlerini askıya alıyor.

Şeytan bizi nasıl da kandırıyor... Halbuki yarına çıkmaya garantimiz yok iken, kırk yaşına gelmekten yada emekli olmaktan bahsediyoruz. Peki, o yaşlara gelmeden önce ölüm gelirse veya sigortadan emekli olmadan önce dünyadan emekli olursak ne olacak?..

Emekli Olunca Dönüş Yapacağım

Yaşanmış ibretlik bir olay anlatmak istiyorum sizlere;

Almanya da çalışan gurbetçilerimizden biri kendisini fazlasıyla işe güce kaptırmış vaziyette gecesini gündüzüne katarak çalışıyormuş. Orada kazandıklarını da Türkiye’ye gönderip burada apartmanlar, iş hanları bina ediyor, kendince yatırım yaparak hayatını bir nevi garanti altına alıyormuş.

Bu adamın arkadaşları namaza, vaa-za-sohbete giderlerken onu da davet edip götürmek istiyorlarmış.

Ama o her seferinde mazeret belirterek; “şimdi işten güçten vakit bulup da namaz kılmaya, manevi işlere pek zaman ayıramıyorum ama ilerde tam dönüş yapacağım” diyormuş.

Adamın niyeti şöyleymiş; Türkiye’de yaptırdığı işhanını ve apartmanı bitirecek, zaten emekliliğine de az bir zaman kaldığı için bir de emekli olacak, ondan sonra ver elini Türkiye... Böylece yurda kesin dönüş yaptığı zaman İslam’a da tam dönüş yapacaktı, işte o zaman namazını da kılacak, orucunu da tutacak, hacca da gidecekti. Türkiye’de yaptırdığı işhanından ve apartmandan alacağı kiralarla ve Avrupa’dan gelecek olan emekli maaşıyla da gül gibi geçinecek, nerde bir yatır, türbe var oraları da tek tek ziyaret edecekti. Yani kısaca; emekli olunca dini bütün, abdestinde namazında, dört dörtlük bir Müslüman olacaktı...

Sonra ne olmuş dersiniz?..

Efendim, adam memleketteki işhanını bitirmiş, süperlüks daireleri olan apartmanı da tamamlamış. Eh artık kendince hayatını garantiye almış, şimdi geriye kalmış bir emeklilik. Almanya’dan emekli de olunca derhal Türkiye’ye kesin dönüş yapacaktı...

Ama maalesef evdeki hesap çarşıya uymamış. Adamın emeklilik vakti gelmeden önce ecelin vakti gelmiş. Azrail (Aleyhisselam) adamın canını almış ve adam (Almanya’dan değil) Dünyadan emekli olmuş...

Cenazesini Türkiye’ye memleketine göndermişler. Hani adamcağız “ben tam dönüş yapacağım” diyordu ya, hakikaten de tam dönüş yapmış. Çünkü istese de artık geri dönemeyecek.

Adamın cenazesini yıkamışlar kefenlemişler ve mahallenin camisinde cenaze namazını kılmışlar. Daha sonra tabutunu omuzlamışlar ve götürmüşler. Nereye? Dünya menzillerinin sonu, ahiret menzillerinin ilki olan kabrine...

Cenazeyi mezarlığa götürürlerken, adamın çalışıp didinerek yaptırdığı o görkemli işhanının ve devasa apartmanın önünden geçmişler. Ne acı ki, Avrupalarda gece gündüz çalışıp da ömrünü harcayarak yaptırdığı (içinde oturup keyif çatmayı bırak, içini görmek bile nasip olmayan) yüz seksen metrekarelik o süperlüks dairelerin olduğu apartmanın önünden geçip mezarlıktaki iki metrekarelik çukura gömmüşler...

Hani namaza başlayacaktın, hani hacca gidecektin, hani dört dörtlük Müslüman olacaktın ne oldu?.. Dünya işlerini hiç aksatmadan tam vaktinde yaptın ama ahiret işlerini en sona bıraktın ve eceli hiç hesaba katmadın...

Şimdi sana melekler kabirde **“ne getirdin”** diye soracaklar, onlara ne cevap vereceksin? “Han, hamam, apartman yaptırdım” mı diyeceksin?.. Servetini geride kalan akrabaların soracaklar, melekler değil... Nitekim Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hadis-i şeriflerinde:

“Kişi öldü mü varisler ölenin arkasından; “ne bıraktı?” diye sorarlar. Melekler ise; “ne getirdin?” diye sorarlar.” buyuruyor.

O malı biriktirmek için ömrün boyunca çalıştın çabaladın ama Allah’a kulluk için nedense vakit bulamadın. O malı da yiyemeden gittin, hepsi olduğu gibi dünyada kaldı. Şimdi varislerin aralarında o malı bölüşecekler.

Belki de kendilerine miras kalan o malı meşrû yolda kullanıp ahiretlerini âbâd edecek ve cenneti kazanacaklar. Ama sen, o malı kazanmak için terkettiğin ibadetler sebebiyle belki de cehenneme dûçar olacaksın.

Yazık değil mi?.. Şu üç günlük dünyanı mamur edip rahat edeyim diye bu kadar uğraşıp didindin, hatta ömrünü tükettin. Lakin dünyada rahat edemediğin gibi, ahiretini de berbat edip çetin bir hesaba maruz kaldın.

Zira Bu Dünyada Hesap Yok Amel Var. Ahirette İse Amel Yok Hesap Var.

Kıymetli dostlar!

Şu üç günlük dünyayı mamur edip rahat edeyim diye, insanın ahiretini berbat etmesi, o ebedi cennet hayatını riske atması akıl kârı değil. Rabbim bizlere aklı me'ad (ahiret aklı) ihsan eylesin.

Yetmiş-seksen yıllık şu kısa ömür için ne evler, ne binalar, yazlıklar-kışlıklar inşa ederek onların içini süsleyip tezyin ediyoruz da, asırlarca kalacağımız kabrimize, ebedî olan ahiret yurduna acaba ne hazırlık yapıyoruz?..

Henüz can tendeyken, hatalarımızı telafi etme imkan ve fırsatımız varken elimizi çabuk tutalım ve ahiret azıklarımızı şimdiden tedarik etmeye çalışalım. Çünkü yolumuz uzun, yükümüz ağır. Önümüzde nice meşakkatli merhaleler bizi bekliyor.

Rabbimiz bir ayet-i kerime'sinde şöyle buyuruyor:

“Kıyamet günü için adâlet terazilerini kurarız; hiçbir kimse hiçbir

haksızlığa uğratılmaz. Yapılan amel, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getirir (tartıya koyarız) Hesap görücü olarak Biz yeteriz.” (Enbiya: 47)

Adâlet terazilerinin kurulduğu o hesap gününde, herkes yaptıklarıyla yüzleşecek. Tartıya vurulmayan, cezası verilmeyen zerre miktarı hayır ve şer bırakılmayacak. Kim bilir, belki de nice büyük zannedilen amellerin ağırlığı az, nice küçük görülen günahların ağırlığı çok olacak...

Hz. Ömer (Radiyallahü Anh) şöyle buyurmuştur:

“Hesaba çekilmezden önce kendinizi hesaba çekiniz. Amelleriniz tartılmadan önce kendi amellerinizi tartınız. Hesaba çekilmek üzere kıyâmet günündeki en büyük arz için gerekli hazırlıklarınızı yapınız. O gün huzura alınırsınız, öyle ki size ait hiçbir sır gizli kalmayacak, bütün sırlar meydana çıkacak.”

İmam-ı Şibli vaazlarına Hz. Ömer (Radiyallahü Anh)'ın bu sözüyle başlayıp:

- **Ey Müslümanlar! Hesaba çekilmezden önce kendinizi hesaba çekiniz?** Diye cemaatine ikazda bulunmuş. Bir defasında cemaatten biri sormuş:

- Burada kendimizi hesaba çekersek, ahirette hesaba çekilmeyecek miyiz?

İmam-ı Şibli cevap vermiş:

- **Burada nefsini hesaba çeken, orada hesabını kolay verir!..**

Rabbim cümlemizi, nefsini bu dünyada hesaba çekip ahirette hesabı kolay olanlardan eylesin.

Fî emanillah!..

Bir Sahâbîyi Tanıyalım

SAFİYE BİNTİ HUYEY

(Radiyallâhü Anhâ)

- 1. Bölüm -

Hz. Safiyye (Radiyallahü anha) Peygamber Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarından, "**Ümmehâtül-Mü'minin**"dendir. Harun (Aleyhisselam)'ın soyundan gelmektedir. Babası, Medine'deki Yahûdi kabîlelerinden biri olan Nadiroğulları'nın reisi **Huyey İbni Ahtab**, annesi ise diğer bir Yahudi kabilesi olan Benî Kureyzâ'nın ileri gelenlerinden **Berre binti Semev'el**'dir. Hz. Safiyye hem anne hem de baba tarafından Kureyza ve Nadiroğullarının en büyük hanedanlarından olan bir soya mensuptur.

Safiyye binti Huyey, evlilik yaşına gelince kendi kabilesinin önde gelenlerinden ve şairlerinden olan Sellam b. Mişkem ile evlendirildi. Bir süre sonra ondan boşanınca, Hayber kalelerinin en muhkemi olan Kamûs kalesi komutanı Kinâne b. Rebi' b. Ebü'l-Hukayk ile evlendi.

Bazı kaynaklarda zikredildiği üzere **Hz. Safiyye'nin** asıl adı **Zeynep**'tir. Ona Safiyye denmesi hususunda şöyle anlatılır:

O dönemde Arabistan'da Hükümdarlara ve Devlet reislerine düşen ganimet hissesine "**Safiy**" denirdi. Peygamber Efendimiz de kazanılan savaş neticesinde elde edilen ganimetler bölüştürülmeden önce, geleneklere göre başkumandan hakkı olarak ya bir köle, ya bir cariye, ya da değerli bir şeyi "**Safiy**" olarak alırdı.

Hayber Savaşı'nda Hz. Safiyye'nin eşi Kinane b. Rebi'de öldürülmüş, böylece dul kalmıştı. Hayber ganimeti bölüşülmeden önce Peygamber Efendimiz Onu "**Safiy**" olarak seçip aldığı için "**Safiyye**" ismi ile anıldı.

Künyesi ile alakalı olarak ise denilir ki; aslında çocuğu olmadı fakat geleneğe uyarak **Ümmü Yahyâ** künyesini aldı.

Savaş sonrası Peygamber Efendimiz onu azad edip nikahına aldı, böylece o da Müminlerin Annesi olma şerefine nail oldu.

Nadiroğulları'nın Medine'den Sürgün Edilmesi

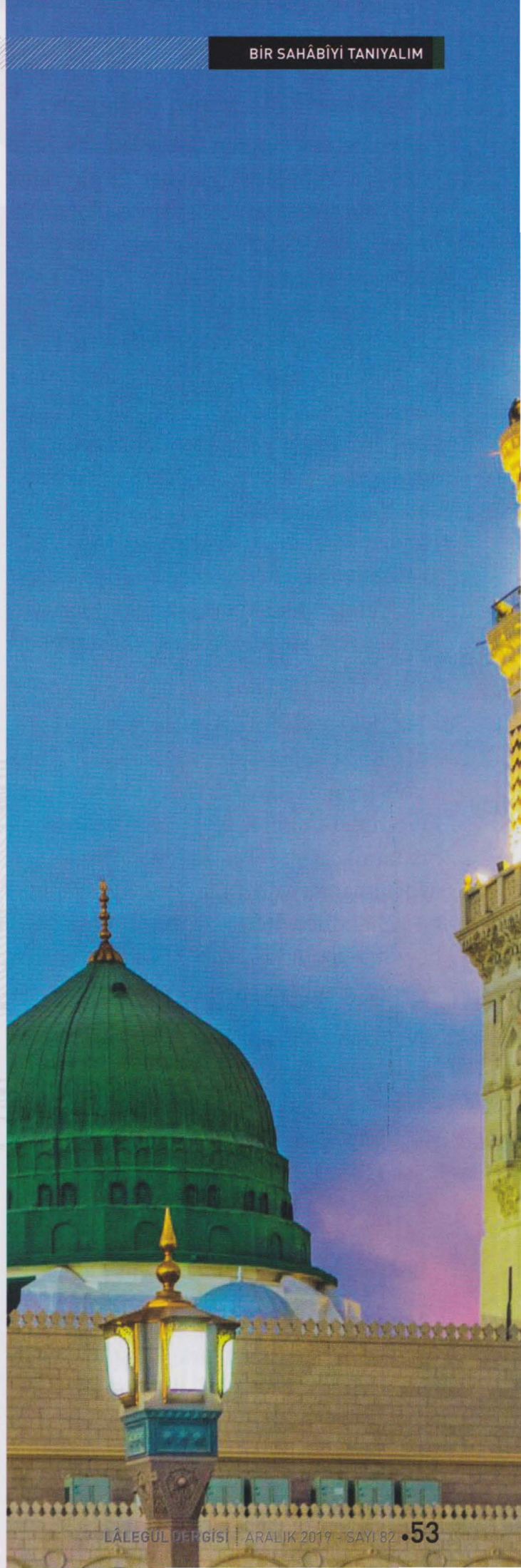
Hz. Safiyye'nin babası Huyey b. Ahtâb'ın reisi olduğu Medineli Yahudi kabilesi Nadiroğulları, Efendimize karşı müşriklerle işbirliği içindeydi. Ve Müslümanlar aleyhinde görüşmelerde bulunuyorlardı.

Bununla birlikte **Medine Sözleşme**si'nin onlara yüklediği sorumluluğu da ihlal ettiler, hatta Peygamber Efendimiz'e karşı suikast girişiminde bulunacak kadar ileri gittiler.

Aralarındaki bu anlaşma gereği diyet ödemeleri gereken Yahudiler, buna razı olduklarını bildirip Peygamber Efendimiz'i davet ettiler. Peygamber Efendimiz de bu davete binâen ashabıyla birlikte onların mahalline gitti, fakat Yahudiler hainlik edip suikast düzenlemeye teşebbüs ettiler. Vahiy yoluyla Yahudilerin bu suikast girişiminden haberdar olan Peygamber Efendimiz, onların kurduğu bu haince tuzağa düşmedi.

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz onları Medine'den sürgün etme kararı aldı ve Beni Nadirilere bir elçi gönderip "on gün içerisinde Medine'den ayrılmalarını, aksi takdirde üzerlerine yürüyeceklerini" haber verdi. Müslümanlara karşı mukavemet edemeyeceklerini anlayan Beni Nadiriler, mecburen Medine'den ayrılmak zorunda kaldılar.

Böylece Huyey b. Ahtab kabilesiyle beraber **Hayber** tarafına gitti ve orada yerleşti. **Hayber**; Yahûdilerin oturduğu bir yerleşim merkezi olup burası aynı zamanda hurma ve tahıl merkeziydi. Medine'deyken sürekli olarak Müslümanlar aleyhine fitne ve fesat faaliyetleri içinde olan Hz. Safiyye'nin babası Huyey b. Ahtab, her ne kadar müslümanların selamet ve emniyeti için Medine'den uzaklaştırılmış olsa da, orada da hiç rahat durmuyordu. Hayber'e yerleştikten sonra da bu fitne faaliyetlerini devam ettirdi. Müslümanların aleyhinde bir takım çalışmalarda bulunuyor ve elinden geldiğince kabileleri kışkırtmaya çalışıyordu.

Hayber Savaşı'nın Sebepleri

Medine'den sürülen Beni Nâdir ve Beni Kureyza Yahûdilerî Hayber'de de rahat durmayıp fesatlarına devam ettiler. Dolayısıyla Hayber, Müslümanlar için tekin olmayan bir merkez haline geldi. Öyle ki, Hayber Yahudileri bir taraftan Medine'yi tehdit ederlerken, diğer taraftan da Mekke müşriklerinin Müslümanlara karşı gerçekleştirdikleri düşmanca hareketlerin, özellikle de **Hendek Savaşı'nın** teşvikçisi oldular. Hatta Medine'de kalan son Yahudi kabilesi olan Beni Kureyza, Hayber Yahudilerine sığınan Nadiroğulları'nın reisi Huyey b. Ahtab'ın fitnesi sonucunda Müslümanlarla yaptıkları sulhu, hem de Hendek Savaşı devam ederken bozdular.

Halbuki Medine Antlaşması'na göre, onların da şehre saldıranlara karşı Müslümanlarla birlikte hareket etmeleri gerekiyordu. Yahudiler bu anlaşmaya uymak bir tarafa, şehre hücum eden düşmanla, Müslümanlar aleyhine işbirliği yapmaya yeltendiler. Hatta Müslümanlara karşı hücum edenlerle beraber olup saldırdılar ve kılıçla mukavemet dahi gösterdiler.

Neticede, ihanetleri yüzünden Benî Kurayza Yahudileri cezalandırılırken, Müslümanlara her kötülüğü yapan Hz. Safiyye'nin babası olan Nadiroğulları'nın reisi **Huyey b. Ahtâb** ve Benî Kurayza Yahudilerinin liderlerinden **Ka'b b. Esed** başta olmak üzere pek çok Yahudi, Müslümanlar tarafından öldürüldü.

Hayber Yahudileri, Hendek savaşından sonra da Müslümanlara karşı düşmanlıklarına devam ettiler, bir taraftan Medine'de bulunan münafıklarla işbirliği yaparlarken, diğer taraftan da Medine

civarında bulunan “**Gatafan**” ve “**Fezare**” gibi müşrik Arapları Müslümanlar üzerine saldırmaya teşvik ettiler. Bu kışkırtmalar neticesinde müşrik Araplar, Medine topraklarına girdiler ve bir Müslümanı şehit ettiler. Ayrıca Peygamber Efendimiz'e ait olan develer de dâhil olmak üzere buldukları hayvanları gasp ettiler. Tabi Müslümanlar onların peşine düşünce, bu saldırganlar aldıklarını bırakarak kaçmak zorunda kaldılar.

Yaşanan tüm bu olaylar ve meydana gelen bu son hadise, bardağı taşıran son damla oldu ve Müslümanlar aleyhine fitne üreten bir merkez haline gelen Hayber üzerine bir sefer yapmak kaçınılmaz hale geldi.

Peygamber Efendimiz (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) Yahûdilerin fesatlarını kendi ocaklarında söndürmek ve Şam ticaret yolunu emniyet altına almak üzere Hayber'in fethini zarûrî gördü. **Hudeybiye Antlaşması**'ndan sonra **Hayber**'i fethetmek üzere hazırlıklara başladı.

Hayber Yahudileri her gece tanyeri ağarmadan önce silahlarını kuşanırlar ve on bin kişilik savaşçısıyla, askeri düzene göre saf bağlarlardı. Kalelerinin çok sağlam olmasına, kalelerinin bulunduğu yerlerin çok dik, sarp ve muhkem olmasına bakarak, sayılarının da çokluğunu düşünerek Peygamber Efendimiz (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*)'in kendileriyle savaşamayacağını zannederlerdi.

- **Muhammed'mi** (*Sallallahü Aleyhi ve Sellem*) **bizimle çarpışacak? Ne uzak bir ihtimal!** Diyerek gururlanırlar ve bunu imkansız görürlerdi.

DEVAM EDECEK

DR. İHSAN ŞENOCAK

KİM TERS YÖNE GİRDİ; MEALCİLER Mİ, ULEMA MI?

İslam nazarında hocanın hatırı büyüktür. Bu yüzden “Âdab-ı İslâmiyye” kitaplarında hoca-talebe münasebetinin nasıl olması gerektiği ile alakalı pek çok tespit ve rivayet vardır. Talebenin Mişkâtü’n-Nübüvve ile irtibatı hoca vasıtasıyla olur. Hoca, varlık sebebidir. Bu yüzden Nevevî ulemayı ebeveyn makamında kabul eder (*Nevevî, Tehzîbu’l-Esma, 1/11*).

Müslim ibni Halid ez-Zencî’nin kafa kağıdından bahsederken “O, Allah Rasûlü’ne kadar uzanan fıkıh silsilesinde yer alandelerimizden biridir.” der (*Nevevî, a.g.e., 2/93*).

Bütün bunlara rağmen hakikatin hatırı söz konusu olduğunda talebeler hocalarını tenkit etmeyi vazife addetmiştir. Mutezile kelamcıları haddi aşmış pek çok esasta filozofların düşünce sistemini benimseyince Ebu’l-Hasan el-Eş’arî, hocası Ali el-Cüb(b)âî’ye “ihve-i selâse/üç kardeş” meselesini sorup Mutezilî sistemi

önce sarstı, sonra da çökertti (*Taftazânî, Şerhu’l-Akâid, 79-80*).

Fakülte yıllarında aramızda hoca-talebe münasebeti olan meşhur bir tefsircinin işkâllerinin izalesi için uzun zaman bekledim, bu yüzden Ebû Hureyre (*radiyallahu anh*) bahsi dışındaki görüşlerinin tahlil ve tenkidini tehir ettim. İlgilendiği alan dışında ancak bir ilahiyat öğrencisi seviyesinde müktesebâtı olduğuna defalarca şahit olduğum malum tefsircinin Mart ayında bir ilahiyat fakültesinde verdiği konferansta, İbn Haldun referansıyla Ebû Hanife’nin on yedi tane hadisi sahih kabul ettiğini iddia etmesi daha sonra da “Hadi biz daha iyimser davranalım, sahih hadisleri elliye çıkaralım.” şeklinde istihzâî bir üslup kullanması ve bütün bunları hiçbir ilmi esasa dayanmadan yapması ayrıca kendisinin pek çok meal Müslüman’ı tarafından taklid mercii olarak görülmesi bizi bu yazıyı kaleme almaya mecbur etti.

İstikamet

İnkâra sürükleyen söz ve sebepleri bilmek, akîde ile alakalı mevzulara vâkıf olmaktan daha önemlidir. Çünkü akîde alanında “icmâlî iman” yeterlidir. Yani İslam’a girmek kolay fakat İslam’da kalmak, tefekkürü murad-ı ilahi çerçevesinde inşa etmek zordur. Bu yüzden medreselerde her fenden birkaç (bazen on) kitap okutulması hem öğrencinin meleke kesbetmesini temin eder hem de fikir ve harekette İslâmî olmasını sağlardı. Hâdisenin bu boyutunu dikkate alan ulema, müesses nizam göre okumayanı ilimde nesepsiz kabul eder, sözüne itibar etmez, konuşması durumunda ise kendisine, “Sen sus, hocan yok/Uskut la şeyhe lek!” derdi (*Muhammed Avvame, Edebü'l-İhtilaf, s.164*).

Kadim zamanlardan tevarüs eden esasa göre sıra kitaplarını okuyup icazet almak “istikamet”in asgari fakat temel şartı olarak kabul edilmiştir. “Mezâlik-i akdam”-da ayaklar üzerinde kalmak müstakim Mü'minlerin en mühim mevzuu olmuştur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de gerek ic-tihad, gerekse de taklid seviyesinde olan her Müslüman'a şu duayı yapmayı telkin etmiştir: “Rabbimiz! Hidayetten sonra kalplerimizi kaydırma” (*Âl-i İmran, 8*). Allah Rasûlü de -ümmetine talim makamında-şu duayı çok yapmıştır: “Ey kalplerin idaresi elinde olan! Kalbimi dinin üzere sabit kıl/Yâ Mukallibe'l-Kulûb Sebbit Kalbi âlâ dînîk.” (*Tirmizî, H. No:2226*)

Sahabede İstikamet

Sahabe (*radiyallahu anhum*) zor zamanlarda da iman-amel bütünlüğüne sadakat gösterdi, ikrâh-ı mülcide dahi ruhsatla amel edip “inkâr cümleleri” telaffuz etmedi. Dâru'l-Erkam'da kabul ettiği “amentü”yü Mekke sokaklarında işkence görürken de tekrarladı. Sümeyye ve eşi Yasir (*radiyallahu anhum*) bu ikrar üzere şehid oldu.

Çocukları Ammar da aynı işkenceye maruz kaldı. Bir ara dayanamayıp diliyle “inkâr cümlesi” telaffuz etti. Hâdis, Allah Rasûlü'ne haber verilince Efendimiz: “Ammar imanla doludur!” buyurdu. Bu ifadelerden hemen sonra Hazreti Ammar huzura geldi, hadiseyi anlattı. Efendimiz:

- Dilinle bunları söylerken kalbini nasıl buluyorsun?

- İmanla dopdolu ya Rasulallah!

- O halde onlar tekrar aynı şeyleri yaparsa sen de aynı ifadeyle mukabelede bulun/İn 'âdû fe'ud (*Kurtubî, el-Camiu li Ahkâmî'l-Kur'an, 10/119*).

Kur'an-ı Kerim hadiseye dair nihai hükmü şu ayetle ifade etti: “İmandan sonra küfre sapana gelince -ki burada muhatap kalbi imanla dolu olduğu halde baskı altında inkâr etmiş görünen değil, kendi isteğiyle kalbini inkâra açan kimsedir- işte böyleleri için Allah'tan büyük bir gazap ve azap vardır.” (*Nahl: 106*).

Tefsirde Gerekçesiz Mülahazalar

Sahabe, istikamete zarar verir endişesiyle tefsirde mesnetsiz mütaalalardan uzak durdu. Hazreti Ömer (*radiyallahu anh*) hutbe îrad ederken okuduğu ayette geçen bir kelimedenden ne kastedildiği aklına gelmeyince bütün bir cemaatin huzurunda mevzuya vakıf olmadığını ilan etti (*İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Âzîm, 1/5*).

Sahabe nazarında istikamet, her mühim meseleden daha mühimdi. Bunun için onu anlamaya dair özel meclisler yapıldı, sorular hazırlandı, cevaplar verildi.

Hazreti Ebû Bekir istikamet üzere olanları: “Söz de olduğu gibi harekette de imanî duruşa devam edenler.”, Hazreti Ömer: “Tilkiler gibi konjoktürü esas alıp entrikayla sağa sola meyletmeyenler/Lem

yer‘û reve‘âne’s-se‘âlib”, Hazreti Osman: “Ameli Allah için yapanlar”, Hazreti Ali de: “Farzları eda edenler.” olarak tanımladı (Nesefî, Medâriku’t-Tenzîl, 3/235).

Farklı zaman ve mekânlarda yapılan tanımların aynı bakış açısını yansıtması, istikametin, sahabede halis hürriyeti Hakk’a kullukta bulmak olarak anlaşıldığını göstermektedir.

İstikameti muhafaza edebilme sadedinde İslam’ın erken asırlarından itibaren usuller tespit ve telif edildi. Fıkıh, tefsir ve hadis usulleri bu bağlamda vücut buldu. Bunları tanımadan okuyup-yazanların meselelerin mantık ve mefhumunu doğru anlamaları en az yanlış anlamaları kadar muhtemel olduğundan sözlerine itibar edilmedi.

Sofistik Düşüm

Oryantalizmin gücü, tedrisatın zayıflaması, ilahiyat fakültelerinin mevcut müfredat ve anlayışı, istikametteki muvazaneyi bozduğu gibi yanlış anlamayı da tetikledi. Öyle ki yanlış anlama, doğru anlamanın yerini alacak kadar şüyû‘ buldu. Fıkıhtan kelama, tefsirden siyere kadar telif edilen yüzlerce eser yanlış anlama numûneleri olarak okura arz edildi.

Yanlış anlamayla ma‘lul bir zümre zuhûr etti ve bunlar ilim, fikir ve ta‘lim cephelelerinin bütün kavşak noktalarını tuttu. İnsanların muhalled eserlerin dünyasına girmelerine mâni oldu. Bunların usûl başta olmak üzere “Temel İslami İlimler” noktasında kıt bir müktesebata sahip olmaları, kendileriyle müşterek esaslar çerçevesinde ilim diliyle konuşmaya mâni oldu. Çünkü ilim malumdan meçhule götürür. Hadis başta olmak üzere ümmetin ilmî ve fikrî birikimini hurafe olarak gören dolaşısıyla malumu reddeden bu zümreyle konuşmak esas itibarıyla vakit israfıdır.

Nitekim Taftazânî de Şerhu’l-Akâid’te herkesin kabul etmesi gerekenleri reddeden sofistlerle münazara yapmanın akla ziyan bir ameliye olduğunu söylemektedir.

Ters Yön “En iyimser ifadeyle elli tane sahih hadis var.” diyen meşhur tefsirci, bu ifadeyle Allah Rasûlü’nün tefsir başta olmak üzere bütün disiplinlerdeki beyanlarının gayr-i meşru olduğunu iddia etmekte ve bu iddia ile adeta Peygamberi beyan makamından tasfiye etmekte, ondan boşalan alana ise kendini koymaktadır. Nitekim bahsettiğim şahsın Nüzûl-u İsa başta olmak üzere mütevâtir hadislerle sabit olan mevzuları inkâr ederek Allah Rasûlü’nün beyan vazifesini gasp ettiği herkeşe malum bir durumdur.

Hadis külliyyatını inkârla yola çıkan Hoca, ters istikametten yola giren, sonra da seyir halindeki bütün vasıtaları hatalı olmakla itham eden sürücü gibi ulemayı tenkit ediyor. Bütün bunlardan vahim olanı ise Hoca’nın eserlerinin mazrufuna bakıp ilmi müktesebatını kıymetlendiren pek çok akademisyenin, “Hoca yanlış yapmaz.” diyerek bütün uyarıcı işaretlere rağmen ters yönde ilerlemesini meşrulaştırma gayreti içerisinde olmasıdır. Maalesef ki hâdise sofistlik bir düşüme mahkûm edilmiştir.

Mealci Damar

İdeolojik yorumları ve fâsit tevil-leri yegâne doğru addeden -sünneti reddeden- mealci damar, Afganî’den günümüze sorun çözmekten ziyade sorun üretti. Ulemanın yerine ihdas edilen akademisyen/aydın güruh da iki asırdır etkin olmasına rağmen ne

İslam coğrafyasının madden kalkınmasına katkıda bulunabildi ne de ilim, fikir ve sanatta kalıcı eserler veren mucit/müellifler yetiştirebildi.

İslam coğrafyasında zuhûr eden yenileşme arayışları da Batı'nın İslam'dan aldığı ve kiliseye uyarladığı usûlü, kilise formatında geri alıp İslam'a tatbik etti. Muharref Kilise kültürünü kısmî manada tashih eden esaslar, başta hadis olmak üzere bütün Türâs-ı İslam'a muharref rivayetler mecmuası muamelesi yaptı. Hâdise, "Hasta bir adama verilen ilaçlar kısmî manada iyileşmeye neden oluyor diye aynı ilaçları sağlıklı adamlara da uygulayıp onların sağlıklarını bozmak"tan farksızdır.

Fikir Hürriyeti Nereye Kadar?!

İstikamet hassasiyetiyle temâyüz eden sahabe, insanların, "Biz müfessiriz, dolaşısıyla dilediğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'i anlarız." ifadesine sığınıp hevâlarına göre onu te'vil etmelerine müsamaha göstermedi. Nitekim Hazreti Ebû Bekir'in (*radiyallahu anh*) hilafet yıllarında bir topluluk, "Ey Peygamber! Onların mallarından sadaka al, böylece arınmalarını ve günahtan temizlenmelerini temin edersin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için bir huzur vesilesi olacaktır." (*Tevbe: 103*) ayetini kendi arzusuna göre te'vil edip zekât vermeyi reddetmişti.

Onlara göre ayet, Allah Rasûlü'nün zamanıyla sınırlıydı. Bu yüzden zekât sadece Ona verilebilirdi; çünkü ondan başkası ne günahlardan arınmaya vesile olabilir ne de bu manada dua edebilirdi. Ayrıca ayet, "İnne salâteke sekenun lehüm/ Senin duan onlar için huzur vesilesidir." demektedir; nasıl olurdu da Ebu Bekir'in (*radiyallahu anh*) duası böyle bir mahiyete sahip olabilirdi?!

Topluluğun durumu sahabe meclisinde görüşülünce Ömer (*radiyallahu anh*) muvahhid olmalarını öne çıkararak mal ve canlarının himaye altında olduğunu belirtti. Hazreti Ebû Bekir ise hadiseyi inkâr bağlamında değerlendirip namazla zekâtı ayıran bu insanların Allah Rasûlü'ne verdikleri bir deve bağını İslam Devleti'ne vermekten imtina etmeleri durumunda onlara karşı savaşıacağını söyledi (*Buhârî, Müslim; Tehanevî, İ'lau's-Sünen, 12/656*).

Zahirde muvahhit olan, namaz kılan, oruç tutan, İslam'ın diğer emir ve yasaklarını kabul eden fakat zekâtın farzietini fasit bir te'ville reddeden malum topluluk için Hazreti Ebû Bekir: "Böyle anladılar, fikir ve ifade hürriyeti var!" demedi.

Parçacı Okuma Cinayeti

Hazreti Ömer zamanında Şam'da bir grup zuhûr edip Kur'an-ı Kerim'i parçacı bir nazarla tahlil etti, fasit te'villerde bulundu ve içki içti. Kendilerine neden böyle yaptıkları sorulduğunda, "İman edip amel-i salih işleyenler, takvayı kuşandıkları, inanıp salih ameller yaptıkları sürece istediklerini yerler bu noktada onlara bir günah yoktur." (*Mâide: 93*) ayeti ile istidlal ettiklerini söylediler.

Hazreti Ömer hadiseden haberdar olunca ilgilileri muhakeme için Medine'ye getirip, durumlarını sahabe ile müzakere etti. İçtihat kurulunda yer alanlar, "te'vilcilerin" inkârına hükmedip idamlarını talep etti. Hazreti Ali ise ayeti arzularına göre anlayıp içkinin helal olduğunu iddia eden zümrenin Allah'a iftira ettiğini dolayısıyla tövbeye davet edilmelerini, kabul etmeleri durumunda kendilerine seksen sopadan müteşekkil "içki haddi" tatbik edilmesini söyledi (*Tahavî, Me'âni'l-Âsâr, 2/89*).

Hadisi, Kur'an-ı Kerim'i anlamayı meal düzeyine indirgeyerek ya da doğrudan reddeden meal Müslümanlığı, sahabe zamanındaki tevilci zihniyetle belli hususlarda mutabakat içerisindedir. Selefî redederken istihzâ bir üslup içerisinde olan mealci Müslümanlar, İslam'ı sığlaştırdığı gibi, ümmet içerisindeki emperyalist güce karşı mukavemeti de kırmıştır. Teslimiyetçi bir fikri/siyasi/ictimâî mülâhazayı merkeze alan “mealçiler” batıya uyum sürecinde mütevatir hadislerle sabit olan Nüzûl-u İsa gibi pek çok hususu da inkâr etmiştir.

On Yedi Hadis Meselesi

Kadim medreseye nisbetle ibtidai bir düzeyde eğitim veren ilahiyat fakültelerinin, ekranlarda ve yayın dünyasında mealcilikle şöhret bulan zevatın taklid merci olan Hoca'nın Ebû Hanife'nin on yedi hadisle amel ettiğini ya da o kadara itimat ettiğini iddia etmesi, bunu da İbn Haldun'a isnadı gerçeğe aykırıdır. Çünkü İbn Haldun, “Ulûmu'l-Hadis/hadis ilimleri” başlığı altında müçtehit imamlardan bahsederken bir yerde, “Ebu Hanife'nin rivayet ettiği hadislerin on yedi ya da daha fazla olduğu söylenmektedir.” demektedir.

İbn Haldun'a ait olan, “Yukalu/söylenmektedir.” ifadesi hükmün ona göre muteber olmadığını gösterir. Nitekim bir sonraki paragrafta Ebû Hanife'nin kasten hadis rivayetini terk etmesinin söz konusu olamayacağını, mezhebinin büyük

muhaddisler nezdinde muteber olmasının, onun hadiste de büyük müçtehitler arasında yer aldığına delalet ettiğini” söyler (*İbn Haldun, Mukaddime, 3/352*).

Ebû Hanife'nin yaptığı beş yüz bin içtihadı karşılık dört bin hadis rivayet etmesinin sebebi ise, hadisleri tahlil edip onlardan şeriatın maksatları çerçevesinde hüküm çıkarmayla meşgul olmasıdır. Nitekim Allah Rasûlü ile daha uzun süre kalan Hazreti Ebû Bekir ve Hazreti Ömer'in müksirûna nispetle az hadis rivayet etmesi de aynı sebebe mebnidir. (*İhsan Şenocak, Bütün Zamanların Müçtehidî, İnkişaf, s. 6, 25*).

Hoca on beş yıl önce de hadis mecmularının uydurma rivayetlerle dolu olduğunu söylerken İbn Haldun'la istidlal etmişti. Hoca'nın hicri 808'de vefat eden İbn Haldun'un isnatsız bir şekilde, üstelik “söylenti” olarak naklettiği ifadeye bu derece itimat etmesi ilmi müktesebatı ile alakalı şüphelerimizi artırmaktadır. Her ne kadar Hoca, hadis tahlilindeki müesses usûlu keyfi kullansa da yine de bu hükme nasıl vardığını bir metin ve sened tahlili meclisinde onunla konuşmak isteriz. Bu mesele ihmal edilemeyecek kadar önemlidir.

Eğer Allah Rasûlü'nün yirmi üç yıllık risâlet hayatında on yedi tane sahih hadis varsa bu şu anlama gelir: Haşa ya Allah Resulü yatmış, vazife yapmamış ya da sahabe Ona ihanet etmiş hadislerini sonraki kuşaklara rivayet etmemiştir. Her iki durumun da ilmi bir kıymet ifade etmediği delile ihtiyaç duymayacak kadar açıktır.

Hoca ve Mukallitlerinin Hedefi

Günümüzde Kur'an-ı Kerim'i hevasına göre tefsir eden pek çok isim Hoca gibi ya doğrudan hadisleri ya da sahabenin udûl olduğunu reddetmektedir.

Nitekim Mutezilî sistemin kurucularından Nazzam da, “İnne ekzebe’n-Nâsi Ebû Hureyre/İnsanların en yalancısı Ebû Hureyre’dir.” diyerek Ebû Hureyre (*radiyalahu anh*) şahsında Allah Resulü’nü devre dışı bırakmak istemişti. Hoca da fasit tevillerine meşruiyet kazandırabilmek için sahih hadisleri on yediye indirmekte böylece Allah Resulü ile Kur’an’ın arasını ayırmaktadır. Bunu başardığı oranda sahih hadislerle muhalefetle maruf olan hacimli tefsiri meşruiyet kazanacaktır.

Büyük İnkişaf

Bütün âlem-i İslam’ı sarıp kuşatacak olan büyük inkişafın Kur’an, Sünnet ve müctehit imamların usûl ve furû müktesebatı çerçevesinde olacağını bilen harici unsurlar, ümmeti parçacı mütalaalara mahkûm edip onu, medeni birikiminden koparma gayreti içerisinde. Emperyalizm, hevasına göre Kur’an-ı Kerim’i tevil edenleri belli ilim kavşaklarına yerleştirerek kendi adına önemli mevziler de kazandı. Nitekim İbn-i Salah’ın Mukaddime’si hacminde dahi hadis ıstılahına vakıf olmayan bir tefsirci onlarca akademisyenin huzurunda hadis mecmualarını reddetmiştir.

Tarihi süreç içerisinde İslam irfanı bugüne nispetle çok daha çaplı muhaliflerin tehditlerine maruz kaldı. Fakat İslam’ın yekûnunun adı olan Ehl-i Sünnet, istikametsiz bütün fırkaları, “hiç yaşamamış” gibi ilim ve fikir alanından silip kaldırdı.

İşlerine gelince “mevzu hadis”le de istidlal eden bu mealcilerin usulsüzlüğünü Merhum Ahmed Davudoğlu’nun şu teşbihi ne kadar güzel ifade etmektedir: “Trenin yük taşımaya içerlenen Trakyalı nakliyecisi, boz beygiriyle makinistle yarış-

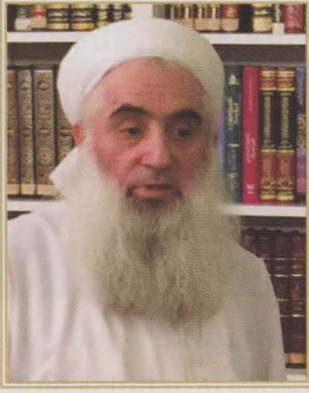
maya, onu millet nezdinde küçük düşürmeye karar verir. Birlikte yarışa koyulurlar, tren beygiri geçmeye başlayınca naçar kalan Trakyalı, beygirini tarladan yukarı sürüp, makiniste ‘gücün yetiyorsa gel de beni tarla da geç’ diye bağırır.”

Netice

Usulden yoksun hocaların istidlal ettikleri hükümler bilgi anaşisine yol açtı. İnsanların zihinleri karıştı. Neyi, nasıl değerlendireceklerini bilmiyorlar. Bir hocanın “a” dediğine bir başkası pekâlâ “b” diyebiliyor. Bu ise farklı delilleri ya da usulleri kullandıklarından değil, ya delili hiç görmediklerinden ya da kullanamadıklarından kaynaklanıyor. Bu inkâr tufanında en büyük zararı ise kafası karıştırılan millet çekiyor.

Hâdise tam da şu meselede hulasa edildiği gibi cereyan ediyor: “Bir adamın, büyüğü sürekli, küçüğü ise ara sıra yalan konuşan iki oğlu varmış. Adam bir gün küçük oğluna: ‘Seni hiç sevmiyorum.’ demiş. Küçük, ‘Neden beni sevmiyorsun ki, ben ara sıra, ağabeyim ise sürekli yalan konuşuyor?’ deyince, adam: “Evladım! Sen beni şaşırtıyorsun, ne zaman doğru ne zaman ise yalan söyleyeceğini tespit edemiyorum. Ağabeyin ise sürekli yalan konuştuğundan onun her ifadesini ‘bu da yalandır.’ diye reddediyorum. Dolayısıyla o beni aldatmıyor.” şeklinde cevap vermiş.

Milletimiz de İslam’a dair sürekli yalan üreten oryantalizme karşı kendini onların her beyanını reddederek korudu. Fakat tevilci güruhun ne zaman oryantalistler, ne zaman ise İslam adına konuşacağı millete zahir olmadığından söylediklerinden hareketle büyük akidevi hatalar, hakikat niyetine kabul görebiliyor.

HÜSEYİN AVNİ KANSIZOĞLU

MÜMİNE “KÂFİR” DEMENİN HÜKMÜ

el-Hamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn, ve's-salâtü
ve's-selâmü alâ Seyyidinâ Muhammedin ve alâ âlihî
ve sahbihî ecma'in!

Günümüzde bir kimseye '**kâfir demek**' veya '**kâfir diyememek**' muhkem ilim ölçülerine göre olmayınca, çokları tarafından mümine kâfir, kâfire de mümin denilebilmektedir. Ölçüsüzlerd de öncelikler zamanla de değişmektedir. Bir zamanlar ellerde lastik veya patates damgalarla geziliyor, hemen her mümine bilir bilmez '**kâfir**' damgası vuruluyordu. Bu denli '**radikal**' olanların çoğu şimdilerde gördükleri engin dünyevî maslahat ve menfaatler yüzünden âdetâ tevbe edip '**radikal**' otu hâline geldiler.

O kadar ki şerîat sâhibi olduklarını ilân edip alternatif şerîatler (anayasalar ve yasalar) îcâd etmeye başladılar. Nerdeyse tamamen deyiştiler. Onlar için '**değişmeyen tek bir yanları kaldı**' dense yeridir. O da câhillik ve faydacılık...

Anlayacağınız devrân deyişince ve hedefler çok farklı hâl almaya başlayınca, artık işler de tersine döndü. Şimdilerde nihâyet kâfirliği tartışılmayacak olanlara bile mümin denilmeye başlandı.

Birinci ifrat hâlinde işin asıl sebebi (büyük ölçüde dînî bir kaygı olmakla beraber) **câhillik** iken, ikinci tefrît hâlinde ise câhilliğin yanındaki temel sebep **dünyevîleşmek** ve **maddepe-restlik**tir denilebilir.

Karşı çıkılamayacak derecede muhkem tekfîr sebepleri bile artık kimseleri kesmezken, elinde böylesi kavî mesnedler bulunanlar, kâfire kâfir dedikleri için birilerince karşı atağa geçilip haber-i vâhidlerle dahî tekfîr edilebilmektedirler. Hâsılı ölçüsüzlük ölçü olunca, işler iyice karıştı.

Dikkat edilecek başka bir husûs da şukur ki her iki noktada olanlar, biri diğeri nin yerine gitmekle zaman zaman yerlerini değiştirseler de, hep aynı akıl, idrâk ve cehâlet sâhibi kişilerdir.

Bu iki ucun da yanlıştta olduğunu geçtiğimiz hicrî on üçüncü asırda ilk görenlerden biri yaklaşık seksen sene önce âhirete göçen büyük insan merhûm Enver Şâh el-Keşmîrî idi.

O, *İkfâru'l-Mulhidîn* isimli eşsiz eseriyle bu karışıklığı ortadan kaldırdı. İngilizlerin ve başka hâricî ve dâhilî mihrakêlarının ifsâdlarıyla, yağmurlu havalarda yerden bir günde mantar bittiği gibi, hızla Müslüman yaftalı kâfirler türetildi. İslâm âlimlerinin gayret-i dîniyye sâhibi firâsetli kimseler olmaları ve bu muhteşem eserin de yardımıyla iplikleri tezden pazara çıkarıldı.

Bilhassa bugün, siyâsî ve iktisâdî hedeflerle ve şan, şöhrat, makam, mevki ve aktörlük sâikıyla, İslâm ve îmân dâvâsı iyice sulandırılmaktadır.

Sözü edilen zâfiyetleri keşfedilenler, önce kiralanmak, sonra da satın almak usûlüyle İslâm'ın yıkılışında vazîfelenmektedir, daha sonra da isbât-ı rüşdlerine göre yıkım ihâlesi bizzat onlara verilmektedir. Böylece baştaki gaflet nihâyette hiyânetle noktalanmaktadır.

Artık Âlem-i İslâm sanki Lawrens'lem ri hiç görmemiş veya duymamış olmanın verdiği rahatlık içindedir. Nihâyet münâkaşasız kâfirler, **şehidler** veya **İslâm hâmilere** olarak görülüp gösterilmeye başlandı. Bunun için de yine İslâm, Kur'ân, Sünnet ve büyüklerin sözleri âlet edilir oldu.

Rivâyetin Değişik Lafızlarından Bazısı

Mü'minlerin bilerek veya bilmeyerek yanıltılmasına âlet edilen bu hadîsin biri çok tarîkı ve lafızları vardır. Bir kısmını buraya alalım:

﴿ مَنْ قَالَ لِأَخِيهِ يَا كَافِرٌ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا ﴾

'Kim Mü'min bir kardeşine 'ey kâfir!' derse, kâfirlik ikisinden birine döner.'¹

﴿ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ يَا كَافِرٌ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا ﴾

"Kişi kardeşine 'ey kâfir!' derse, şüphesiz ki kâfirlik ikisinden birine döner."

﴿ إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ أَنْتَ كَافِرٌ أَوْ يَا كَافِرٌ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا ﴾

"Kişi kardeşine 'sen bir kâfirsin' veya 'ey kâfir!' derse, şüphesiz ki kâfirlik ikisinden birine döner."²

﴿ إِذَا كَفَرَ الرَّجُلُ أَخَاهُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا ﴾

"Kişi kardeşini kâfirlikle suçlarsa, şüphesiz ki, kâfirlik ikisinden birine döner."³

﴿ أَيُّمَا رَجُلٍ كَفَرَ رَجُلًا فَأَحَدُهُمَا كَافِرٌ ﴾

Hangi adam bir adamı kâfirlikle suçlarsa, onlardan biri kâfirdir."⁴

﴿ أَيُّمَا رَجُلٍ كَفَرَ رَجُلًا فَإِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَإِلَّا فَقَدْ بَاءَ بِالْكَفْرِ ﴾

"Hangi adam bir adamı kâfirlikle suçlar ve eğer o kişi dediği gibi (kâfir) ise (bir mes'ûliyeti yoktur); değilse, o kâfirliği (kendine) döndürür."⁵

﴿ أَيُّمَا امْرِئٍ قَالَ لِأَخِيهِ كَافِرٌ فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا إِنْ كَانَ كَمَا قَالَ وَإِلَّا رَجَعَتْ عَلَيْهِ ﴾

“Hangi kişi kardeşine **kâfir** derse, şübhesiz ki kâfirlik ikisinden birine döner; eğer dediği gibiyse (bir vebâl gerekmez) aksi hâlde (bu suçlama) kendine döner.”⁶

﴿ أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لِأَخِيهِ يَا كَافِرُ فَقَدْ بَاءَ بِهَا
أَحَدُهُمَا ﴾

“Hangi adam kardeşine ‘ey kâfir!’ derse, kâfirlik ikisinden birine döner.”⁷

‘Ehl-i Kible’den hiçbir kimseyi, hiçbir günah sebebiyle -o günahı helâl saymadıkça- kâfirlikle suçlamayız.⁸

‘Kişi îmândan, ancak onu îmâna soikan şeyler(in hepsini, yâhud bir kısmını veya birin)i inkâr etmekle çıkar.’⁹

‘Doksan dokuz şey bir kimsenin mü’minliğini, bir şey de kâfirliğini gösteriyorsa, ona kâfir denemez, mü’minliğine hükmedilir.’¹⁰

Şimdi yukarıdaki sözleri nasıl anlayacağız?

Sıradan câhil kimselerin yâhud öz İsr lâmî anlayışı raydan çıkmış az buçuk mürekkep yalamışların veya cüz’î İsr lâmî mâlûmâtını İslâm dışı bilgiler ve zihniyetlerle karıştırıp beynini ve kalbini mozaik beton hâlinde dondurarak kayalaştırılanların anladığı gibi mi, yoksa İslâm âlimlerinin ve âriflerinin anlayıp anlattığı gibi mi anlayacağız?

Meseleye girmeden önce birkaç Husûsun bilinmesi lâzım geldiğine inanıyoruz. Bunlardan her biri bir bakıma sorulan şu suâle başlı başına birer cevâbdır.

Birinci Husûs

Büyük Günâhı İşleyeni Tekfir Eth memek, Onu Günâha Cesâretlendirmek ve Azmettirmek İçin midir?

Evet, ilmî çerçevede kesin ve sahîh, te’vîl kabul etmez şer’î dayanak bulunmadan, olur olmaz bir şekilde, önüne geleni **tekfîr etmek**, sapık tâifelerin, **tekfîr etmemek** de Ehli Sünnet’in şîârıdır.

Ancak ihtimalli noktalarda ise, şima dilerde yapıldığı gibi lâubâlî ve lâkaye dî davranmak aslâ câiz olmayıp, hakkında küfre girmek ihtimâli bulunan kimselerin mutlaka küfür tehlikesiyle korkutulmaları lâzımdır.

Hattâ -değil küfür ihtimâli- kâfir yapmayacak olan haramlarda bile gerek şu günahı işleyen, gerekse onu gören Mü’minlerin son derece korkması ve dehşete kapılması gerekir.

Zîrâ Ahmed İbnu Hanbel, Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî’nin Abdullâh İbnu Mes’ûd radiyellâhu anhu’dan merfû’ ve mevkûf olarak¹¹ yaptığı rivâyette şöyle buyrulmuştur:

﴿ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ فِي أَضَلِّ جَبَلٍ
يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ
كَذُبَابٍ وَقَعَ عَلَى أَنْفِهِ قَالَ بِهِ هَكَذَا فَطَارَ ﴾

‘Şübhe yoktur ki Mü’min, günahlarını, sanki dibine oturduğu ve başına yıkılmasından korktuğu bir dağ gibi görür. Yine şüphe yoktur ki fâcir,¹² günahlarını, sanki burnuna konan ve eliyle kovalayınca hemen uçacak olan bir sinek gibi görür.’¹³

İkinci Husûs

Belli Bir Mü'minin Kâfirliğine Dâir Hükümü Kim Verebilir?

Müftûnin '*kâfir olur*' demesiyle, kâdı efendinin '*kâfirdir*' demesi arasındaki farkı, cahiller bilmeseydi veya göz ardı etseyler de, âlimler bilmek ve göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. Kâdı efendinin hükümü belli bir kişi için son ve kesin hükümdür. Müftûnin hükümü ise küfrü îcâb ettiren söz yâhud fiil bakımından olup, çok kere muayyen bir şahıs için değildir. Belli bir kişi için olsa bile, son ve kesin hüküm değildir.

Üçüncü Husûs

Kâdı Efendinin, Dinden Döneri Öldürmeye Hükmetmesi Nasıl Olur?

Kâdı efendinin hükümü, öldürmeyi, tevbeye çağrılmadan önce câiz, sonra ise İslâm devletine vâcib kılar. Müftûnin hükümünde ise öldürmek olmaz; fiilin hükümü bildirilir. Bu hüküm sözü edilen kişiye mutlak olarak izâfe edilemez.

Dördüncü Husûs

Kâfire Mü'min demek, Mü'mine kâfir demekten Daha mı Ehvendir?

Zâhiri Mü'min olup tartışmasız bir şekilde küfrü îcâb ettirecek inanç, söz veya fiiline rastlanmayan bir kişiye *kâfir* demek bir şekliyle kişiyi nasıl kâfir yaparsa, zâhiri münakaşasız küfür olup, o küfrü hükümsüz kılacak îmânî ve İslâmî söz veya fiiline şahid olunmayan birine *Mü'min* demek de şu sözün sâhibini kâfir yapar. Zîrâ birincide îmâna küfür, ikincide de küfre îmân denilmiş olur ki, her ikisi de küfürdür.

Beşinci Husûs

Kâfire 'Kâfir' Dememek Modası Ne Zaman Çıkmıştır?

Kâfire kâfir dememek, kâfirlerin Müslümanlarla eşit hâle getirildiği, ardından da hâkimiyet elde etmeye başladığı Tanzîmât'tan itibaren âdet hâline getirilen şahsiyetsizlik damlayan çirkin bir bid'attir. Bu, daha sonra hep -İslâm ile alâkasız olarak- İslâm dışı siyâset îcâbı bir muâmele olagelmiştir. Bu tavrın, kimilerince İslâmî bir kılıfla aslî hüvviyyeti örtülmeye çalışılsa da İslâmî hassâriyyetle uzaktan yakından hiçbir alâkası yoktur.

Zâhirde kâfir, hattâ açık ve azılı İslâm düşmanı olanlara *kâfir* demek, aslâ bir sû-i zan değildir. Bunun sû-i zann olduğunu söylemek, meseleyi bilmemek veya yalan söylemek, buna âyetten veya hadîsden delîl getirmek ise, kelimeleri tahrîf etmiş olmakla Allah'a ve Resûlü'ne iftirâ etmektir. Asıl hâli küfür olan insanlara kâfir deyip kâfir muâmelesi yapmak, Şerîat'ın emri olup işin zâhirine bakar ve kesin bilgiye muhtâc değildir. Aksi bir iddiâ Şerîat'ın birçok ahkâmını iptâl eder.

Bu husûslar bilindi ve anlaşıldıysa, deriz ki; bu hadîsi ve bu vâdîdeki hadîsleri birkaç Cihetten ele almak lâzımdır:

Birinci Cihet

Doksan Dokuz Şey Küfrünü, Bir Şey de İslâm'ını Gösteren Kişiye 'Kâfir' Denemez mi?

'*Doksan dokuz*' ve '*bir*' sözü, ya ilim, akıl ve idrâk kısırlığı yüzünden anlaşılıyor veya hâinlik olduğundan farklı anlaşılıyor ve anlatılıyor.

Zîrâ değil **doksan dokuz** şey küfrünü, bir şey de İslâm'ını gösterdiği takdirde, **dokuz yüz doksan dokuz mesele îmânı**, **bir** mesele de **açık ve kesin olarak küfrü** gösterdiği takdirde bile bu vasfı taşıyan kişiye **Mü'min** denilemez, **kâfir** denilir:

Bunun böyle olduğunu, İslâmî ilimlerden azıcık haberi olan her akıl ve idrâk sâhibi bilir.

'Bir kişinin doksan dokuz mes'ele küfrünü, bir mes'ele de Müslümanlığını gösterse, o kişi mü'mindir' sözü, hiçbir akâid kitâbında bulunmayan saçma bir sözdür. Bazı kitâblarda yer alan söz tamamen farklıdır.

Doğrusu, **'yüz ihtimâlden doksan dokuz ihtimâli küfrü, bir zayıf ihtimâl de îmânı gösteren bir mes'ele'den dolayı bir Mü'mine kâfir denilemez'** şeklindedir. Aralarındaki fark ise akli ve ilmi olanlar katında çok açıktır.

İkinci Cihet

Kişi Her Zaman Kendini İmâna Sokan Şeyleri İnkâr Etmedikçe Dinden Çıkmaz mı?

Kişi kendini îmâna sokan şeyler(den hepsi veya bir kısmı, yâhud da birin) **i inkâr etmedikçe dinden çıkmaz**, sözü doğrudur. Ancak bu doğru söz, doğru anlaşılmalıdır ne kıymeti var? Kişiyi îmân sokan, tasdîk veya tasdîk ve ikrârdır. Bunların inkârı ise tekzîble, yani yalanlamak ile olur.

Bazı söz ve fiiller dinde, **îmânı yalanlamak**, bazıları da **îmânı yalanlamak alâmeti** olarak kabûl edilmiştir. Mevâkîf ve Seyyid Şerîf Şerhi,¹⁴ Şerhi Âkaid¹⁵ ve Hâşiyesi Hayâlî,¹⁶ Hızır Bey'in kasîde-i Nûniyye'si ve Şerhleri,

Hayâlî,¹⁷ Dâvûd-i Karsî¹⁸ ve Uryânî¹⁹ ve başka eserlerde bunun böyle olduğu ve husûsan Şerhu'l-Mevâkîf'da bu husûsta icmân bulunduğunu ifade edilmektedir.

Âlimlerimiz her iki sûrette de kişinin îmândan çıkacağını söylemişlerdir.

Üçüncü Cihet

"Ehl-i Kible Tekfir Edilemez" ne Demektir?

'Ehli kible tekfir edilemez' sözü de doğrudur ve fakat şiddetle îzâha muhtaçtır. Bu söz **küfrü kesin icâb ettirecek bir söz, fiil ve tavır bulunmadığı takdirde, zann, şekk ve vehim mertebesinde ki delillerle hiçbir Mü'minin kâfirlikle suçlanamayacağını** ifade etmektedir.

Yoksa namaz kılıp, îmân esâslarını, farzları, sübûtu ve ma'nâyı göstermesi kesin delillerle sâbit İslâm'ı, Kur'ân ve Sünnet hükümlerini inkâr eden kimsenin -namaz kılsa da- kible ehli kabûl edilmesi mümkün değildir. Aksi hâlde namaz kılan ama **şimdi Allah'ın kanunları geçerli olamaz** diyenlerin Mü'min kabûl edilmeleri lâzım gelecekti ki, bu düşüncenin bâtil olduğunda en küçük bir tereddüt yoktur.

Burada hiçbir zaman akıldan çıkarılma maması icâb eden mühim bir nokta da vardır ki, o da şudur: **"Zann, şekk ve vehim mertebesinde olan delillerle hiçbir Mü'mini kâfirlikle suçlayamayacağız,"** onlara bu tehlikeyi hâtırlatmayacağımız, onları bu tehlikeyle korkutmayacağımız demek değildir. Aksine hiçbir sûrette unutmayacağız ki, bir Mü'min için olan, -değil büyük- en küçük bir küfür ihtimâl ve tehlikesi yüzünden yırtıncasına bağırarak en büyük İslâmî ve insânî vazîfelerimizdendir.

Dördüncü Cihet

Mü'min Bir Kardeşine, 'Ey Kâfir!' Diyenin Hükümü Nedir?

'Kim mü'min bir kardeşine, ey kâfir!.. derse ve kâfir değilse, kafirlik kendine döner' hadîsi sahîhtir. Lâkin böyle bir sözün söylenme şeklinin birkaç ihtimâli vardır ki, her ihtimâlin hükümü ayrıdır.

Birinci İhtimâl

Müctehidin Hatâlı Te'vîl ve İctihâdıyla Bir Mü'mine Kâfir Hükümünü Vermesi.

Müctehidin isâbetsiz te'vîl ve ic-tihâdıyla bir mü'mine kâfir hükümünü vermesi, muhaddislerin ve fukahânın 'Kur'ân mahlûktur' diyenlere kâfir demesi, cumhûrun âyet ve hadîslere dayat-nan te'vîllerle de olsa Allah'a cisim ve mekân isnâd edenlere *kâfir* demesi, bazı âlimlerin *küfür değildir* dediği söz ve fiillere, başka bazı âlimlerin *küfürdür* hükümünü vermesi işte bu türdendir ki; bunlar akâid ve fıkıh kitâblarında bolca mevcûddur. Oysa *küfür olup olmadığı ihtilâflı mes'elelerde* taraflardan birisinin, verdiği bu hükümüyle kâfir olacağını söyleyen hiçbir âlim yoktur. İctihâda dayanan, ama isâbetsiz olan bir tekfîr, bu hükümün sâhibini kâfir yapmayacağı gibi, ortada dîni muhâfaza gayreti ve ic-tihâd olduğundan dolayı ecir sâhibi de yapabilir.

Nitekim İmâm Buhârî, evvelâ yukarıda aldığımız hadîslerin başlığını '*Kardeşini te'vîlsiz olarak kâfirlikle suçlayanın, (kardeşine kâfir) dediği gibi kendisinin kâfir olacağı bâbı*' şeklinde attıktan sonra, "*bunu ('ey kâfir!' sözünü) te'vîl ederek veya bilmeyerek söyleyeni kâfir*

olmakla suçlamak görüşünde olmayan(lar) bâbı" biçiminde bir başlık koymuş ve buna dâir rivâyetler serdetmiştir.

İkinci İhtimâl

Bir Mü'mine Bilmeden Kâfir Demek

Hakâret maksadıyla veya câhillik icbâbi olarak bir mü'mine '*ey kâfir*' demek: Bunun hükümü, *kâfirlik* olmayıp, *fâsıklıktır*. Tabîîdir ki bu da büyük bir şeydir. Neûzü billâh...

Üçüncü İhtimâl

Bir Mü'mine Hakâret Maksadıyla Kâfir Demek

Bir mü'mimine, bilmeden, câhillik icbâbi *kâfir* demek, en fazla günâh olur.

Dördüncü İhtimâl

Bir Mü'min'e, Onun Mü'min Olduğunu Bildiği Hâlde, Kasıtlı Olarak Kâfir Demek

Bir Mü'min'e, onun Mü'min olduğunu bildiği hâlde, kasıtlı olarak *kâfir* demek:

Bu '*kâfir*' demenin hükümü, bunu söyleyenin kâfir olacağıdır. Çünkü bu noktaâ da îmâna küfür demiş olur. Bu ise küfürdür. Öyleyse bu sözü sarf eden kâfir olur.

Birinci ve ikinci ihtimâllerdeki başlıklar **İmâm Buhârî'nin** Sahîh'ine koyduğu başlıklardır. Oradan aldığımız bu başlıklar -ki bunlar O'nun yaptığı rivâyetlerden ic-tihâdıyla çıkardığı manalardır- bu dediğimizi te'yîd etmektedir.²⁰

Hâsılı, bir yanda *dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz mes'ele* güçlü şekilde Müslümân olduğunu gösteren bir kimseyi, yukarıda geçen üstelik hem (mütevâtir ole mayıp haber-i vâhid olduğundan) sübûtu,

hem de ma'nâyı göstermesi zann bildiren hadîse dayanarak kâfirlikle suçlayabilen, diğer yandan da **doksan dokuz ayrı mes'ele** kuvvetli bir şekilde kâfirliğini gösterdiği hâlde, **bir zayıf mes'ele** zayıf bir biçimde mü'minliğini gösteren birini Mü'min i'lân edebilen bir zavallıyı her yönüyle (îmânî, ilmî, tıbbî vb.) müşâhede altına almaktan başka ne yapabilirsiniz?..

Netîce

İslâm Düşmanları Övülüp Mü'minlere İyi Gösterilebilirler mi?

Kesin bir kâfirin... âkıbeti i'tibârıyla îmânına dâir sahîh bir delîl şöyle dursun hiçbir zayıf karîne bile bulunmayan... Kâfirliğini gösteren sarîh ifâdeleri kendinin ve kullarının kitâblarında açıkça okunan...

Ve daha nice kâfirlik vasfını taşıyan zorba kâfirlerin **îmânla geçmek ihtimâlini** (!) göz önünde bulundurarak haklarında hüsn-i zann yapmak veya mü'minlere hüsn-i zann yaptırmak ve onları aldatmak -hangi maksadla olursa olsun- affedilmez bir hatâ, hattâ ileri derecede bir hiyânettir.

Müslümanlar, kâfirlerin cenâze namazlarını kılmazlarken, onların **îmânla geçmüş olmaları çok zayıf, hattâ güçlü bir ihtimâl** bile olsa, bunu onların zâhir hallerine bakarak yaparlar; çünkü onları da asıl olan küfürdür. Mü'minlerin de **kâfir olarak ölmüş olmaları** kuvvetle mümkün ve muhtemel bile olsa küfürlerini gösteren açık ve kesin bir delîl görmedikçe namazlarını kılarlar. Çünkü onlarda da asıl olan îmândır. Başkasının küfür ve îmânını kesin bir şekilde bilmek imkânsız olduğu için, dünyada

kâfire kâfir, Mü'min'e de Mü'min muâmelesi yapmak, kâfir'in kâfir olarak, Mü'minin de Mü'min olarak öldüğünü bilmek ve ona göre davranmak zâhir alâmetler ve zanna dayanarak olur.

Buralarda **yakîn/kesin bilgi** imkânsızdır ve **yakînin imkânsız olduğu yerde zann yakîn yerine kâimdir** hükmünce **yakîn** aranmaz.

Bir hocamız -hafızahullâh- bize yirmi sene kadar önce şöyle bir hâdise nakletmişti:

Şark vilâyetlerinde velî olduğuna hüsn-i zann edilen âlim ve fâdıl bir zât vardı. Allah ona rahmet etsin. Bir küfür önderine, on binlerce Mü'min'in kâtili bir zâlime bedduâ etmeyi ve la'net okumayı her gün için kendisine vird edinmişti.

Bağlılarından bir zât '**seydam, bu insanın âkıbetini biz bilmiyoruz. Belki îmânla geçmiştir. Ona neden böyle bedduâ ve la'net okursun?**' dedi. O da '**ya! öyle mi?**' deyip bedduâ ve la'net okumaya son verdi. Bir zaman sonra rü'yâsında o zorba zâlimi görmüş; eline bir kazma almış, Nebî sâllellâhu aleyhi ve sellem efendimizin kabrini yıkıyordu.

Bunun üzerine sabahı beklemeden seb her vakti ona bu sözü söyleyen kimseyi çağırılmış ve '**gördün mü bana yaptığımı, ben şimdi o terk ettiğim bedduâ ve la'netleri nasıl kazâ edeceğim?!..**' demiş.

Başkaları ne der bilemem ama bence anlatılan bu hâdisede akıllı ve hassâs mü'minler için ibretler vardır.

﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾

“Hey!... Allah’ın la’neti, (insanları) Allah’ın yolundan engelleyen ve onda eğrilik arayan (veya Allah’ın yolunu yâhud yolunda olanları eğriltmeye çalışan) zâlimlerin üzerine olsun...”²¹

﴿قَتِلْ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ﴾

“Ashâb-ı Uhdûd²² gebersin!..”²³

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّنَا وَ عَلَى آلِهِ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا
كُلَّمَا ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَ غَفَلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُونَ
وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Dipnotlar

1 **Mâlik**, el-Muvatta’, Kitâbu’l-Kelâm, Mekrûh Olan Kelâm Bâbı (2/984, H:1), **Ahmed** (2/112) İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ’dan.

2 **Ahmed** (2/47), İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ’dan

3 **Ahmed** (2/60), **Müslim** (60/111), **Humeydî** (698), **Ebû Avâne** (48)

4 **Ahmed** (2/60), İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ’dan,

5 **Ahmed** (2/23), İbnu Ömer radiyellâhu anhumâ’dan

6 **Müslim** (60), **Tirmizî** (2637), **Tirmizî**, ‘hasen, sahih, garîb’dir’ dedi. **İbnu Hibbân** (250) ve diğerleri.

7 **Buhârî** (6104), **Müslim** (60)

8 **İmâm Tahâvî**, Akîdetü’t-Tahâviyye, İbnu Ebî’l-İz Şerhi (316), el-Mektebu’l-İslâmî,1408

9 **İmâm Tahâvî**, Akîdetü’t-Tahâviyye, İbnu Ebî’l-İz Şerhi (331), el-Mektebu’l-İslâmî,1408

10 Bu uydurma ve asılsız bir söz olup doğru şekli metinde gelecektir.

11 Hem Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem efendimiz’in hem de kendi sözü olarak rivâyet ettiği.

12 **Bezzâr**’ın Müsned’inde (5/81-82, H:1654) yaptığı bir başka rivâyette ise ‘fâcir’ yani **günah-**

kâr kelimesi yerine ‘münâfık’ lafzı geçmektedir. Eğer bu lafız ‘fâcir’ lafzını açıklıyorsa, ma’nâ bellidir; değilse, **amelî münâfıklık** demek olan sahtekârlık damlayan bir **fâcirlik**, yâhud bir başka tehlikeli mana murâd edilmektedir. Allâhu a’lem...

13 **Buhârî** (6308), **Tirmizî** (2497), İbnu Mes’ûd radiyellâhu anhu’dan merfû’ (yani burada Nebî sallellâhu aleyhi ve sellem’in sözü) olarak. Kezâ **Ahmed** (1/383), İbnu Mes’ûd radiyellâhu anhu’dan mevkûf (kendi sözü) olarak.

14 Adududdîn el-Îcî ve Seyyid Şerîf el-Cürçânî, **el-Mevâkıf ve Şerhu’l-Mevâkıf**, (8/361-362), İlmiyye, 1419

15 Teftâzânî, **Şerhu’l-Âkâid** (142) Kestelî Hâşiyesi ile beraber, târihsiz.

16 Allâme Hayâlî, **Hâşiyetü Şerhi’l-Âkâid** (98) Derseâdet, Mahmûd Beg Matbaası,1322

17 Allâme Hadîr İbnu Celâl, el-Kasîdetü’n-Nûniyye ve Hayâlî, **Şerhu’l-Kasîdeti’n-Nûniyye**, Dâvûd el-Karsî hâmişi(120)

18 Dâvûd el-Karsî, **Şerhu’l-Kasîdeti’n-Nûniyye** (120) Matbaatü Şirketi Sahâfiyye, istanbul,1318

19 Uryânî, **Şerhu’l-Kasîdetü’n-Nûniyye** (156), Muhammed Es’ad Matbaası,1301

20 Bu mes’elede benzer bilgiler için ayrıca bakınız: Buhârî Şerhleri, **Kirmânî** (21/181), Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî,1430, **Umdetül-Kari** (10/398-400), Âmire, **Fethu’l-Bârî** (12/143-146), Dâru’l-Fikir,1411, **el-Kevserü’l-Cârî** (9/470-473), Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî,1429 ve **İrşâdü’s-Sârî** (9/62-63) Osmanlı baskısı. Tarihsiz.

21 Kehf:18-19

22 Ve onların vasıflarını üzerlerinde bulunduranlar...

Ashâb-ı Uhdûd: Geçmişte Mü’minleri mü’minlikleri yüzünden hendeklerde yakarak öldürüp yok eden zâlim ve zorbarlar. Zâten geberip yok olan bu zâlimler için ‘**gebersinler**’ denilmesi o vasıfları bulunduranların da bu bedduâyâ dâhil olduklarını bildirmektedir. Mes’ele kezâ Ebû Leheb’de de aynıdır.

Ashâb-ı Uhdûd’un Kur’ân’da Burûc sûresinin başında anlatılan zâlimliklerinin tafsîlâtı için bakınız: **Ahmed** (6/16,17,18), **Müslim** (3005), **Tirmizî** (3340) ve **İbnu Hibbân** (873)

23 Burûc:4

Hikmetli Söyler

“Harama dalıp zengin olmaktansa, fakir kalmayı sevmeli; Allah’a isyan edip şeref kazanmaktansa, O’na itaat edip mütevâzı kalmayı uygun görmelidir.”

Abdullah ibni Mesud (Radiyallahü anh)

*“Dört şeyi, dört şeyden temizle:
Dilini gıybetten, kalbini kıskançlıktan, mideni haram lokmadan, amelini riyadan.”*

Feridüddin Attar (Kuddise sirruhu)

*“Say ki öldün... Yalvardın, yakardın ve sana bir gün daha verildi.
İşte bu günü o gün bil, öyle yaşa.”*

Huccetü'l-İslâm İmâm-ı Gazâlî

*“Nefsim için en güvendiğim amelim, Peygamber Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)’in
ashabına olan sevgi ve muhabbetimdir.”*

Bişr-i Hafî (Rahimehullâh)

*“Bir müslümanı medhedemiyorsan, bari zemmetme. Faydan dokunmuyorsa hiç olmazsa
zararın dokunmasın. Sevindiremiyorsan bari onu üzme.”*

Yahya bin Muaz (Rahimehullâh)

“Allah’ın sana lûtfettiği nimetin kıymetini bilmen için bazen üzerine karanlıklar gelir.”

Atâullah el- İskenderî

*“Kim ki İslâmdadır bilsin ki Cennet’tedir. Kim ki isyandadır bilsin ki
Cehennem’dedir.”*

Mahmud Efendi hazretleri (Kuddise sirruhu)

ZİKİRLER, DUÂLAR VE FAZİLETLİ AMELLER

REBÛLÂHİR AYINDA KILINACAK NAMAZLAR

On Beşinci Gün (12 Aralık Perşembe günü) **Namazı:** Bugünde kuşluk namazından sonra yedi selâmla on dört rekât namaz kılınır. Her rekâta Fâtiha'dan sonra 7 kere Alak Sûresi (İkra Bismi Rabbike) okunur. Namazın ardından ise 60 kere:

«يَا مَلِكُ تَمَلَّكَتِ بِالْمَلَكُوتِ، وَالْمَلَكُوتُ فِي مَلَكُوتِكَ يَا مَلِكُ!»

“Ey yüce mülk sâhibi! Sen bütün maddî-mânevî âlemleri sâhiplendin. Maddî-mânevî tüm âlemler Senin (hepsini kaplayan) yüce âlemin içerisinde gizlenmiştir. Ey yüce pâdişâh!” diye zikredilir.

Her kim bu namazı ömründe bir kere bile kılsa onun için özel bir mânevî hal hâsıl olur (mânâ âleminde hissedâr olur) ve kendisine yetmiş bin yıllık ibâdet sevâbı yazılır. (Muhammed ibnü Hatîriddîn, el-Cevâhiru'l-hams, sh:53)

CEMÂZİYELEVVEL AYINDA KILINACAK NAMAZLAR

Cemâziyelevvel ayının ilk gecesi (26 Aralık Perşembe gününü 27 Aralık Cumâ gününe bağlayan gece) iki rekât namaz kılınır. Birinci rekâta Fâtiha'dan sonra Cumâ Sûresi, ikinci rekâta Müzzemmil Sûresi okunur.

Cemâziyelevvel ayının ilk günü (27 Aralık Cumâ günü) dört rekât namaz kılınır. Her rekâta Fâtiha'dan sonra yedi kere Nasr Sûresi (İzâ Cae Nasrullâhi) okunur.

Cemâziyelevvel ayının üçüncü gecesi (28 Aralık Cumartesi gününü 29 Aralık Pazar gününe bağlayan gece) halk arasında meşhûr değilse de ekserî meşâyîha göre Kadir Gecesi (değerinde) kabûl edilir.

O gecenin on selâmla (ikişer rekât olarak) kılınacak yirmi rekâtla ihyâ edilmesi gerekir ki her rekâta Fâtiha'dan sonra on kere Kadr Sûresi okunur. Namaz bitince de sabaha kadar:

«يَا عَظِيمُ! تَعَظَّمْتَ بِالْعَظَمَةِ، وَالْعَظَمَةُ فِي عَظَمَتِكَ، يَا عَظِيمُ!»

“Ey büyük olan Allâh! Azametle dâimâ her şeyden büyük oldun, bütün azametler sâdece Senin azametinde toplanmıştır. Yâ Azîm!” zikrine devâm edilir. (Muhammed ibnü Hatîriddîn, el-Cevâhiru'l-hams, sh:53-54)

MÜCERREBÂT-I SENÛSÎ'DEN FAYDALI İLİMLER

1) Mahlûkâtın Heybet, Tâzim ve Muhabbetle Kişiyeye Yönelmesi İçin Yapılacak Duâ

Her kim mahlûkâtın muhabbet, heybet (saygı) ve tâzimle kendisine yönelmesini murâd ederse, teshîr (râm etme) duâsına yapışmalıdır. Ayrıca bu duâ her kötülükten korunma,

düşmanlara karşı yardım ve başka şeyler için de faydalıdır. O duâ Ebu'l-Hasen eş-Şâzelî (Kuddise Sirruhû)ya âittir ki içerisinde:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ﴾

“Onu (Yûsuf (Aleyhisselâm)ı) gördüklerinde, kendisini (gözlerinde) büyüttüler.” (Yûsuf Sûresi:31'den) âyet-i kerîmesi zikredilmektedir. (es-Senûsî, el-Mücerrebât, sh:40-43, -Mücerrebâtü Di-yerbî hâmişinde-)

Duânın Metninin Okuşu:

«يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ! يَا رَبُّ يَا رَبُّ يَا رَبُّ! يَا رَحْمَنُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحْمَنُ! يَا رَحِيمُ يَا رَحِيمُ يَا رَحِيمُ! لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ فِي حِفْظِ مَا مَلَكَتَنِي إِيَّاهُ، لِمَا أَنْتَ أَمْلِكُ بِهِ مِنِّي، وَأَمُدُّنِي بِرَقِيقَةٍ مِنْ رَقَائِقِ اسْمِكَ الْحَفِيفِ، الَّذِي حَفِظْتَ بِهِ نِظَامَ الْمُوجُودَاتِ، وَاكْسِنِي بِدِرْعٍ مِنْ كِفَايَتِكَ وَكِلَابَتِكَ، وَقَلِّدْنِي بِسَيْفٍ مِنْ سُيُوفِ نُصْرَتِكَ وَحِمَايَتِكَ، وَتَوَجَّحْنِي بِتَاجِ عِزِّكَ وَكَرَمِكَ، وَرَدِّدْنِي بِرِدَائِ أَمْنِكَ وَسُلْطَانِكَ، وَأَرْكِبْنِي مَرْكَبَ النِّجَاةِ فِي الْحَيَاةِ وَالْمَمَاتِ، بِحَقِّ الْحَيِّ الْقَيُّومِ، (10 kere)، أَمُدُّنِي بِرَقِيقَةٍ مِنْ رَقَائِقِ اسْمِكَ الْقَهَّارِ، تَدْفَعُ بِهَا عَنِّي مَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ، وَتَوَلَّيْنِي بِوَلَايَةِ الْعِزِّ وَالْمَهَابَةِ حَتَّى يَخْضَعَ لِي بِهَا كُلُّ جَبَّارٍ، يَا عَزِيزُ يَا جَبَّارُ (3 kere)، اَللَّهُمَّ اَلْقِ عَلَيَّ مِنْ زِينَتِكَ وَمَحَبَّتِكَ وَكَرَامَتِكَ وَخَشْيَتِكَ، وَمِنْ نِعْمَتِ رَبُّوبِيَّتِكَ مَا تَبَهَّرُ بِهِ الْقُلُوبَ، وَتَذِلُّ لَهُ النُّفُوسَ، وَتَخْضَعُ لَهُ الرِّقَابُ، وَتَشْخَصُ لَهُ الْأَبْصَارُ بِالْعِظَمَةِ، وَيَصْغُرُ لَهُ كُلُّ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ، وَيُسْحَرُ لَهُ كُلُّ مَلِكٍ قَهَّارٍ، يَا اللَّهُ، يَا مَالِكُ، يَا عَزِيزُ، يَا جَبَّارُ، (3 kere)، يَا اللَّهُ، يَا وَاحِدُ، يَا أَحَدُ، يَا قَهَّارُ، (3 kere)، سَخِّرْ لِي جَمِيعَ خَلْقِكَ، كَمَا سَخَّرْتَ الْبَحْرَ لِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلَيْسَ قُلُوبُهُمْ كَمَا أَلَنْتَ الْحَدِيدَ لِدَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، حَتَّى لَا يَنْطِقُوا إِلَّا بِإِذْنِكَ فِي حَقِّي بِخَيْرٍ، فَإِنَّ نَوَاصِيَهُمْ بِيَدِكَ تَضْرِفُهَا حَيْثُ شِئْتَ بِإِرَادَتِكَ، يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ (3 kere)، يَا عَلَّامَ الْغُيُوبِ (3 kere)، أَطْفَأْتُ غَضَبَ النَّاسِ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاسْتَجَلَبْتُ مَحَبَّتَهُمْ وَمَوَدَّتَهُمْ بِسَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾»

Duânın Mânâsı

“Ey Allâh! Ey Allâh! Ey Allâh! Ey Rabb! Ey Rabb! Ey Rabb! Ey Rahmân! Ey Rahmân! Ey Rahmân! Ey Rahîm! Ey Rahîm! Ey Rahîm!”

(Her şeyin hakîkî sâhibi Sen olduğun için) **Sen onlara benden daha mâlik olduğun hâlde beni kendisine (dünyâda) sâhip kıldığın şeyleri koruma husûsunda göz açıp kapayıncaya kadar (dahî olsa) beni nefsim(in elin)e bırakma.**

Kendisi ile bütün mevcûdâtın düzenini koruduğun el-Hafîz isminin latîfelerinden bir letâfet (görünmeyen bir lütuf) ile bana yardım et.

Hıfzından ve korumandan bana bir zırh giydir. Yardımının ve himâyenin kılıçlarından bir kılıcı bana kuşandır.

Kereminin ve izzetinin tâcıyla beni taçlandır. Bana emniyetinin (güvencenin) ve saltanatının ridâsını (kaftanını) giyindir. Beni hayatta da ölümdede (dünyâda ve âhi-rette) kurtuluş merkebine bindir.

Hayy ve Kayyûm (olan Yüce Zât'ın) hakkı bahşına (duâmı kabûl et). (10 kere)

el-Kahhâr isminin latîfelerinden bir latîfe (görünmeyen lütuf) ile Sen bana yardım et ki, bana kötülük (yapmayı) murâd edenleri(n şerrini) onun vesîlesi ile benden uzaklaştır.

Yine Sen beni izzet ve heybet koruması ile muhâfaza et ki onun sebebiyle her zorba bana boyun eğsin.

Ey (kuvvet ve kudretli olan) Azîz! Ey (istediğini zorla da olsa yaptıran, azamet ve kahır sâhibi) Cebbâr! (3 kere)

Ey Allâh! Ziyinetinden, muhabbetinden, kerâmetinden, haşyetinden ve rubûbiyetine âit (sevilme, sayılma, şerefli ve değerli bilinme gibi) sıfatlarından benim üzerime o kadar (feyizler ve bereketler) salver ki, kalpler kendisi ile aydınlansın, nefisler kendisi için alçalsın, boyunlar onun karşısında eğilsin, ona saygıyla gözler yerinden fırlasın, her kibirli zorba kendisinin karşısında zelîl olsun ve her kahredici hükümdâr kendisine boyun eğdirilsin.

Ey Allâh! Ey (her şeyin sâhibi olan) Mâlik! Ey (kuvvet ve kudretli olan) Azîz! Ey (istediğini zorla da olsa yaptıran, azamet ve kahır sâhibi) Cebbâr! (3 kere)

Ey Allâh! Ey Vâhid (tek olan)! Ey Ehad (ikincisi olmayan)! Ey (herkese gâlip gelen) Kahhâr! (3 kere)

Mûsâ (Aleyhisselâm)a denizi itâatkâr kıldığın gibi bana da bütün mahlûkâtını itâatkâr eyle. Dâvûd (Aleyhisselâm)a demiri yumuşattığın gibi onların kalplerini benim için de yumuşat ki Senin izinle benim hakkımda hayırdan başka bir şeyle konuşmasınlar.

Çünkü onların perçemleri Senin tasarrufundadır, onları irâdenle dilediğin yöne ancak Sen çevirirsin.

Ey kalpleri çeviren! (3 kere) Ey gaybları hakkıyla bilen! (3 kere)

İnsanların gazabını ‘Lâ ilâhe illâllâh’ (kelime-i tevhîdi) ile söndürdüm. Efendimiz Muhammed Rasûlüllâh (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem)in vesîlesiyle de onların muhabbetini ve sevgisini celbettim (kendime çektim).

“Onu (Yûsuf (Aleyhisselâm)ı) gördüklerinde, kendisini(n eşsiz güzelliğinden dehşete kapılarak onu gözlerinde) büyüttüler de, (onun cemâli karşısında kendilerine hâkim olamayıp) ellerini iyice kestiler (ama hiçbir acı bile hissetmediler) ve (böyle bir insan olamayacağını düşünerek):

‘Tenzîh olsun Allâh’a! (Böyle bir güzeli yaratmaya Kâdir olan Allâh-u Te‘âlâ acziyetten ne kadar uzaktır.) Bu kişi bir beşer olamaz! (Olsa olsa) bu ancak pek değerli bir melektir.’ dediler.” (Yûsuf Sûresi:31’dan) (âyet-i kerîmesinde bulunan sevilme ve güzel görünme sırrının bende de zuhûr etmesini nasîb eyle. Âmîn!)”

2) Mahlûkâtın Kendisine Yönelmesini İsteyen Kişinin Okuması Gereken Âyet-i Kerîmeler

Her kim mahlûkâtın kendisine yönelmesini ister de Ahzâb Sûresi:69, Tâhâ Sûresi:39, Bakara Sûresi:165, Âl-i İmrân Sûresi:134, En‘âm Sûresi:122, Yûsuf Sûresi:31 ve İsrâ Sûresi:111. âyet-i kerîmelerini çokça (3, 7, 11 ya da 33 gibi sayılarla yâhut her gün 1 kere) okumaya devâm ederse, âlem o kişiye yönelir. Bu âyet-i kerîmeler (bu hususta) cidden acâyip bir sır barındırmaktadır.

Âyet-i Kerîmelerin Okunuşu:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّاهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا﴾، ﴿وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي﴾، ﴿يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾، ﴿وَالكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾، ﴿وَمَنْ كَانَ مِيثًا فَآخِيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا﴾، ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾، ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا﴾

Âyet-i Kerîmelerin Mânâları:

“Ey îmân etmiş olan kimseler! Mûsâ’ya eziyet etmiş olan o kişiler gibi (siz de peygamberimi üzenler arasında) olmayın. Nihâyet Allâh onu onların söylemiş oldukları şeyden temize çıkarmıştı. O (Mûsâ (Aleyhisselâm)), Allâh (ile mükâleme şerefine ermiş, duası makbûl ve O’nun) katında değeri yüksek bir kimseydi.” (el-Ahzâb Sûresi:69)

“Ben sana Kendimden bir sevgi bıraktım. (İnsanların kalplerine sana karşı sevgi tohumları ektiğim için, seni gören senden ayrı duramayacak bir hâle gelecek.)” (Tâhâ Sûresi:39’dan)

“Allâh’ı sever gibi onları severler. O inanmış olan kimseler ise Allâh’a karşı sevgi bakımından daha güçlüdür(ler).” (el-Bakara Sûresi:165’dan)

“Öfkelerini tutanlar ve insanlardan (kusurlarını) affedenler (işte sonsuz cennetler ve bitmez tükenmez nimetler onları beklemektedir). Allâh güzel davranışta bulunan bu kulları sever (ve kendilerini mükâfatlandırır).” (Â-i İmrân Sûresi:134’dan)

“O kimse ki (kâfirlik döneminde) ölü (gibi) biriyken Biz (îmân nasîb ederek) onu diriltmişiz ve ona (yakînî) bir (îmân) nûr(u) vermişizdir ki, o onunla birlikte insanlar arasında (güvenli ve aydınlatıcı bir şekilde) dolaşmaktadır. (Böyle biri) hiç o kimseye benzer mi ki, onun durumu; (kâfirlik, cehâlet ve basîret körlüğü gibi türlü türlü) öyle büyük karanlıklar içerisinde (bocalayıp kalmış kişinin hâli gibi)dir ki, o onların içinden aslâ çıkacak biri değildir.” (el-En’âm Sûresi:122’dan)

“Onu (Yûsuf (Aleyhisselâm)ı) gördüklerinde, kendisini(n eşsiz güzelliğinden dehşete kapılarak onu gözlerinde) büyüttüler de, (onun cemâli karşısında kendilerine hâkim olamayıp) ellerini iyice kestiler(se de, hiçbir acı bile hissetmediler) ve (böyle bir insan olamayacağını düşünerek):

‘Tenzîh olsun Allâh’a! (Böyle bir güzeli yaratmaya Kâdir olan Allâh-u Te’âlâ aciziyetten ne kadar uzaktır.) Bu kişi bir beşer olamaz! (Olsa olsa) bu ancak pek değerli bir melektir.’ dediler.” (Yûsuf Sûresi:31’dan)

“(Habîbim Sen:) ‘Bütün hamdler O Allâh’a mahsustur ki, O hiçbir çocuk edinmemiştir, mülkte Kendisi için hiçbir ortak mevcut olmamıştır, (güçsüz bir duruma düşmekten münezzeh olduğu için) Kendisini âcizlikten koruyanı da bulunmamıştır.’ de ve (yine de hakkıyla Kendisine tâzimde bulunamadığını îtirâf etmek üzere) O’nu iyice yücelterek büyüklükle vasıfla.” (el-İsrâ Sûresi:111)

ANNE-BABANIN HAKKINI ÖDEMEK İÇİN OKUNACAK MÜHİM BİR DUÂ

Alî ibni Ebî Tâlib (Radiyallâhu Anh)dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmuştur:

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّمَا

مُؤْمِنٍ يَقُولُ فِي الدَّهْرِ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْعِظَمَةُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، اللَّهُ الْمَلِكُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ ثَوَابَهَا لِيَوَالِدِي»، فَقَدْ آدَى كُلَّ حَقِّ كَانَ لِيَوَالِدِيهِ عَلَيْهِ وَجَعَلَ اللَّهُ مُكَافَأَتَهُ الْجَنَّةَ وَأَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا يُعْطَى مُوسَى وَهَارُونَ»، وَإِنْ قَالَ الثَّانِيَةَ وَيَقُولُ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ ثَوَابَهَا لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ حَيْثُ هُمْ وَمِثِّيهِمْ»، أَدْخَلَ اللَّهُ فِي كُلِّ الْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ عِبَادَةَ سَنَةٍ وَأَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ مِنَ الْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ عِبَادَةَ سَنَةٍ، وَأَعْطَاهُ اللَّهُ بِكُلِّ كَلِمَةٍ مَدِينَةً مَعَ أَلْفِ حَوْرَاءَ وَكَانَ مَوْتُهُ مَوْتِ الشَّهِيدِ.»

“Hangi bir mümin ömründe (velev bir kere olsa): ‘Bütün (nîmetlerin sâdece Al-lâh-u Te‘âlâ tarafından akıtılmakta olduğu gün gibi ortaya çıktığına göre, tüm övgüler ve) hamdler, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve tüm âlemlerin Rabbi olan Allâh’a mahsustur.

Göklerde ve yerde (eserleri âşikâr olduğu üzere, mülk ve saltanat, hiçbir şeye boyun eğmeyen bir yücelik ve) büyüklük ancak O’na âittir. (Hiç yenilmeyecek yegâne güç sâhibi olan) Azîz de, (kazâ ve kaderlerinin tümünde hikmet ve isâbetli olan) Hakîm de ancak O’dur.’ der, sonra da:

‘Ey Allâh! Bunun sevâbını anne-babama ulaştır.’ derse, anne-babasının kendisi üzerinde olan tüm hakk(lar)ını edâ etmiş (ödemiş) olur, Allâh(-u Te‘âlâ) onun mükâfâtını cennet yapar ve Allâh(-u Te‘âlâ) ona Mûsâ ve Hârûn (Aleyhimeselâm)a verilenin (sevap bakımından) mislini verir.

Eğer kişi bu duâyı ikinci kere söyler ve: ‘Ey Allâh! Sen bunun sevâbını îmanlı erkek ve kadınlara, onların dirilerine ve ölülerine hibe eyle.’ derse, Allâh(-u Te‘âlâ) bütün dirilere ve ölülere bir yıllık ibâdet sevâbı ihsân eder, Allâh(-u Te‘âlâ) dirilerden ve ölülerden her îmân eden kadın ve erkeğe mukâbil o kişiye bir yıllık ibâdet sevâbı verir, Allâh(-u Te‘âlâ) o kişiye (bu duâsındaki) her kelimeye karşılık (cennette) bin hûrî ile berâber bir de şehir verir ve o kişinin ölümü şehîd ölümü olur.” (Ahmed Ziyâüddîn el-Gümüşhânevî, Mecmû‘atü’l-ahzâb, -Şâzelî cildi- 1/262-263)

Anne-Babanın Hakkını Ödettirecek Duânın Okunuşu:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْعِظَمَةُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، اللَّهُ الْمَلِكُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ ثَوَابَهَا لِيَوَالِدِي.»

Tüm Müminlerin Sayısınca Sevâba Nâil Kılan Duânın Okunuşu:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ
الْأَرْضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَهُ الْعِزَّةُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ، لِلَّهِ الْمُلْكُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ ثَوَابَهَا
لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ حَيْثُ هُمْ وَمِثِّيهِمْ.»

YEMEKTEN VE ELBİSE GİYİNDİKTEN SONRA OKUNDUĞU TAKDİRDE GEÇMİŞ VE GELECEK GÜNAHLARI BAĞIŞLATAN DUÂLAR

Mu'âz ibni Enes el-Ensârî (Radiyallâhu Anh)dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerîfte **Rasû-
lüllâh** (Sallâllâhu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
«مَنْ أَكَلَ طَعَامًا ثُمَّ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا
قُوَّةَ»، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، وَمَنْ لَبَسَ ثَوْبًا، فَقَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا الثَّوْبَ
وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ»، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ.»

“Her kim yemek yer de: ‘Bu yemeği bana yediren ve hiçbir gücüm ve kuvvetim
olmadığı hâlde bana bunu nasîb eden Allâh(-u Te‘âlâ’y)a hamdolsun.’ derse geçmiş
ve gelecek günahları affolunur.

Her kim de bir elbise giyer ve: ‘Bu elbiseyi bana giydiren ve hiçbir gücüm ve
kuvvetim olmadığı hâlde bana bunu ihsân eyleyen Allâh(-u Te‘âlâ’y)a hamdolsun.’
derse geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır.” (Ebû Dâvûd, es-Sünen, el-Libâs:1, rakam:4025,
4/74; et-Tirmizî, es-Sünen, ed-De‘avât:56, rakam:3458, 5/508; İbnü Mâce, es-Sünen, el-Et‘ime:16, rakam:3285,
2/1093; Ahmed ibnü Hanbel, el-Müsned, rakam:15632, 24/394-395)

Yemekten Sonraki Duânın Okunuşu:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ.»

Elbise Giyindikten Sonraki Duânın Okunuşu:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا الثَّوْبَ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ.»